

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

(м. Одеса, Україна)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

(м. Острава, Чеська Республіка)

за підтримки

ГРОМАДСЬКОЇ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНА НАУКОВА РАДА» ТА ВИДАВНИЧОГО ДОМУ

«ІНТЕРНАУКА»

(м. Київ, Україна)

**VIII Міжнародна науково-практична
Інтернет-конференція
«ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА
ТА ОСВІТА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ,
ДОСЯГНЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ»**

*(6–7 квітня 2023 року, Одеса-Острава,
Україна-Чеська Республіка)*

Співорганізатори конференції:

Молдавська Економічна Академія (м. Кишинів, Республіка Молдова),
Господарська Академія ім. Димитра А. Ценова (м. Свіштов, Республіка
Болгарія), Івано-Франківський навчально-науковий інститут
менеджменту Західноукраїнського національного університету
(м. Івано-Франківськ, Україна), Львівський національний університет
імені Івана Франка (м. Львів, Україна), Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (м. Полтава,
Україна), Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана (м. Київ, Україна)

ОДЕСА-ОСТРАВА-2023-ODESA-OSTRAVA

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ
КАФЕДРА БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(м. Одеса, Україна)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ
(м. Острава, Чеська Республіка)
за підтримки
ГРОМАДСЬКОЇ НАУКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНА НАУКОВА РАДА» ТА ВИДАВНИЧОГО ДОМУ
«ІНТЕРНАУКА» (м. Київ, Україна)**

**VIII Міжнародна науково-практична
Інтернет-конференція
«ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА
СПРАВА ТА ОСВІТА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
РОЗВИТКУ, ДОСЯГНЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ»**

(6–7 квітня 2023 року, Одеса-Острава, Україна-Чеська Республіка)

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
INSTITUTE FOR MODERNIZATION OF THE EDUCATION CONTENT
BANKING DEPARTMENT OF ODESSA NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
EUROPEAN INSTITUTE FOR INNOVATION DEVELOPMENT
(Ostrava, Czech Republic)
supported by
PUBLIC SCIENTIFIC ORGANIZATION “FINANCIAL AND ECONOMIC
SCIENTIFIC COUNCIL” AND PUBLISHING HOUSE “INTERNAUKA”
(Kyiv, Ukraine)**

**VIII International scientific and practical
Internet conference
“ECONOMICS, FINANCE, BANKING
AND EDUCATION: CURRENT ISSUES OF
DEVELOPMENT, ACHIEVEMENTS, AND
INNOVATIONS”**

(6–7 of April 2023, Odesa-Ostrava, Ukraine-Czech Republic)

ОДЕСА-ОСТРАВА-2023-ODESA-OSTRAVA

УДК 336.71:378.1
Е457

DOI: 10.25313/978-80-88474-18-0

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського національного економічного університету
(протокол № 7 від «10» квітня 2023 р.)*

Економіка, фінанси, банківська справа та освіта: актуальні питання розвитку, досягнення та інновації: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса-Острава, 6–7 квітня 2023 р.) / за ред. д-ра екон. наук, проф. Д.В. Завадської. Одеса-Острава: ОНЕУ-ЄПР, 2023. — 232 с.

ISBN 978-80-88474-18-0

Конференція проводиться кафедрою банківської справи Одеського національного економічного університету та Європейським інститутом інноваційного розвитку за підтримки ГНО «Фінансово-економічна наукова рада» та ВД «Інтернаука». Матеріали конференції можуть становити інтерес для викладачів, науковців, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти а також для всіх, хто цікавиться сучасним станом та перспективою розвитку економічної науки.

Тези доповідей подано в авторській редакції. Усю відповідальність за достовірність і коректність змісту несуть автори. Організаційний комітет може не поділяти повністю або частково думки авторів.

ISBN 978-80-88474-18-0

- © Одеський національний економічний університет, 2023
- © Європейський інститут інноваційного розвитку, 2023
- © ГНО «Фінансово-економічна наукова рада», 2023
- © ВД «Інтернаука», 2023
- © Автори тез, 2023

JEL O15; G21; O31

**ECONOMICS, FINANCE, BANKING AND EDUCATION:
CURRENT ISSUES OF DEVELOPMENT, ACHIEVEMENTS,
AND INNOVATIONS**

VIII International scientific and practical Internet conference

Economics, Finance, Banking and Education: Current Issues of Development, Achievements, and Innovations: Proceedings of the VIII International scientific and practical Internet conference, April 6–7, 2023. D. V. Zavadska (Ed.). Odesa-Ostrava: ONEU-EIID, 2023. 232 p.

ISBN 978-80-88474-18-0

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, without the prior permission in writing of the publisher, nor be otherwise circulated in any form of binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

While every effort and care has been made to ensure the accuracy of the information contained in this publication, the publisher cannot accept responsibility for any errors or omissions it may contain. The opinions expressed in this issue are the responsibility of the author(s) and do not necessarily reflect the opinion of the editor.

ISBN 978-80-88474-18-0

- © Odessa National Economic University, 2023
- © European Institute for Innovation Development, 2023
- © PSO “Financial and Economic Scientific Council”, 2023
- © PH “Internauka” 2023
- © Authors of theses, 2023

Організаційний комітет

Голова організаційного комітету:

Ковальов А.І., д.е.н., професор, ректор Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Заступники голови організаційного комітету:

Літвінов О.С., д.е.н., професор, проректор з наукової роботи Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Мартинюк І.В., к.е.н., доцент, декан факультету фінансів та банківської справи Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Жердецька Л.В., д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Завадська Д.В., д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна (відповідальна за проведення конференції)

Коваленко Д.І., к.е.н., голова Наукової громадської організації «Фінансово-економічна наукова рада», м. Київ, Україна

Томанек А., магістр соціальних наук і культурології, співвласник, генеральний директор Європейського Інституту Інноваційного Розвитку, м. Острава Чеська Республіка

Члени організаційного комітету:

Алексєєнко Л.М., д.е.н., професор, завідувачка кафедри управління та адміністрування Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту Західноукраїнського національного університету, м. Івано Франківськ, Україна

Вовчак О.Д., д.е.н., професор, професор кафедри фінансових технологій та консалтингу Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Даниліна С.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри загальної економічної теорії та економічної політики Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Сторичева С.Б., д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківського бізнесу та оподаткування Національного університе-

ту «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», м. Полтава, Україна

Коваленко В.В., д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Коваш Л., д.е.н., доцент кафедри менеджменту та підприємництва Молдавської економічної академії, м. Кишинів, Республіка Молдова

Примостка Л.О., д.е.н., професор, завідувачка кафедри банківської справи та страхування Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, м. Київ, Україна

Сергєєва О.С., к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи Одеського національного економічного університету, м. Одеса, Україна

Смокова М., к.е.н., доцент, директор Центру міжнародних відносин Господарської академії ім. Д.А. Ценова, м. Свіштов, Республіка Болгарія

Солкан А., к.е.н., професор, завідувачка кафедри менеджменту та підприємництва Молдавської економічної академії, м. Кишинів, Республіка Молдова

Organizing Committee

Chairman of the Organizing Committee:

A. Kovalev, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Rector, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

Co-Chairs of the organizing committee:

O. Litvinov, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Vice-rector on scientific work, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

I. Martyniuk, Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor, Dean of the Faculty of Finance and Banking, Odessa National University of Economics, Odesa, Ukraine

L. Zherdetska, Dr. Sc. (Econ.), Associate Professor, Head of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

D. Zavadzka, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine (Responsible for holding the conference)

D. Kovalenko, Cand. Sc. (Econ.), Chairman of the Public Scientific Organization “Financial and Economic Scientific Council”, Kyiv, Ukraine

A. Tomanek, Master of Social Sciences and Cultural Studies, Co-owner, General Director, European Institute for Innovation Development, Ostrava, Czech Republic

Members of the organizing committee:

L. Alekseyenko, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Department of Management and Administration, Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management, West Ukrainian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

O. Vovchak, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Department of Financial Technologies and Consulting, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

S. Danylina, Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of General Economic Theory and Economic Policy, Odessa National University of Economics, Odesa, Ukraine

S. Yehorycheva, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Taxation, National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, Poltava, Ukraine

V. Kovalenko, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

L. Covaș, Dr. Habil., Associate Professor of the Department of Management and Entrepreneurship, Academy of Economic Studies of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova

L. Prymostka, Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Department of Banking and Insurance, Kyiv National Economic University named after Vadim Hetman, Kyiv, Ukraine

O. Serhieieva, Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Banking, Odessa National Economic University, Odesa, Ukraine

M. Smokova, Cand. Sc. (Econ.), Associate Professor, Director of the Centre for International Affairs, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov, Republic of Bulgaria

A. Solcan, PhD in Economics, Professor, Head of the Department of Management and Entrepreneurship, Academy of Economic Studies of Moldova, Chisinau, Republic of Moldova

ЗМІСТ

CONTENTS

ВСТУПНЕ СЛОВО КОНФЕРЕНЦІЇ	13
OPENING REMARKS FOR THE CONFERENCE.....	13
Tomanek Anisiia, Buychik Alexander	
OPENING REMARKS FOR THE CONFERENCE	13
ТЕМАТИЧНІ СТАТТІ АВТОРІВ.....	15
AUTHORS' THEMATIC ARTICLES.....	15
Buychik Alexander	
THE RELEVANCE OF THE USE OF NEURAL NETWORK	
TECHNOLOGIES IN THE IMPLEMENTATION OF VARIOUS	
INNOVATIVE METHODS TO IMPROVE THE FINANCIAL	
EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE.....	15
Академічна платформа 1.	
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ	
ВОЄННОГО СТАНУ	29
Academic platform 1.	
FEATURES OF ECONOMIC PROCESSES UNDER THE CONDITIONS	
OF MARTIAL LAW	29
Бережецька Тетяна Олександрівна	
ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	29
Гончар Катерина Олександрівна	
ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИК БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	34
Гнедіна Катерина Володимирівна, Хоменко Катерина Юріївна	
СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК: ОСОБЛИВОСТІ	
ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	
В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	37
Даниліна Світлана Олексіївна	
СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ... 41	
Деркач Юлія Борисівна	
ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	45
Джежела Світлана Сергіївна	
ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ... 49	

Жердецька Лілія Вікторівна, Чепразова Діана Іванівна МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	53
Завадська Діана Володимирівна ОГЛЯД ПРОГРАМ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	56
Завадська Діана Володимирівна, Завадський Віталій Володимирович НАЙКРАЩІ ВАРІАНТИ ІНВЕСТИВАННЯ КОШТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	60
Котковський Володимир Станіславович АНАЛІЗ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ОБОРОННО- ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ	64
Murshudli Fakhri STATE BANKS IN THE INFORMATION-INCLUSIVE MODEL OF DEVELOPMENT OF TRANSITIVE ECONOMIES	68
Посмітна Марина Василівна, Жердецька Лілія Вікторівна ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЖИМУ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС	72
Рогов Георгій Костянтинович ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ТЕРИТОРІЯХ ВІДНОВЛЕННЯ.....	76
Sadigov Agshin CURRENT PROBLEMS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF MARKETING COMMUNICATIONS IN MODERN CONDITIONS.....	80
Сергєєва Олена Степанівна РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ У БАНКАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	85
Сергєєва Олена Степанівна, Криса Катерина Миколаївна ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	88
Улич Оксана Михайлівна НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	92
Академічна платформа 2. РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	96
Academic platform 2. DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL MARKET UNDER THE CONDITIONS OF DIGITALIZATION OF ECONOMY.....	96

Alekseyenko Lyudmyla, Tulai Oksana DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF A SAFE ENVIRONMENT FOR INNOVATION IN A GLOBALIZED ECONOMY.....	96
Владичин Уляна Володимирівна БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ В БАНКУ: СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОПТИМІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ	101
Жердецька Лілія Вікторівна, Батенєва Катерина Олегівна МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	104
Завадська Діана Володимирівна, Манукян Мелсіда Мгерівна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ	108
Котелевець Марина Миколаївна, Маслій Олександра Анатоліївна ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	112
Краснова Ірина Вікторівна, Щеглюк Максим Сергійович МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВИХ ЕКОСИСТЕМ.....	115
Кретов Дмитро Юрійович, Батенєва Олександра Олегівна ОСОБЛИВОСТІ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ	119
Лобозинська Софія Миколаївна СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВ ТА ФІНТЕХ-СТАРТАПІВ	122
Максименко Андрій Петрович ЦИФРОВА АДАПТИВНІСТЬ НЕБАНКІВСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	126
Міщенко Володимир Іванович ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТФОРМ.....	129
Mursalov Muslum THE IMPACT OF GOVERNMENT REGULATION OF BANKING ON FINANCIAL STABILITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	133
Науменкова Світлана Валентинівна ЕНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	137
Пантєлєєва Наталія Миколаївна СТЕЙБЛКОЇНИ: НОВИЙ ВИКЛИК ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ....	141
Скоморович Ірина Георгіївна УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВИПЛАТИ ВІДШКОДУВАНЬ ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	145

Шевцова Олена Йосипівна ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	148
Академічна платформа 3. ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	151
Academic platform 3. INNOVATIVE VECTORS OF THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SYSTEM.....	151
Вовчак Ольга Дмитрівна СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	151
Вовченко Оксана Сергіївна ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДТРИМКИ ДОВІРИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	156
Гудзь Тетяна Павлівна МОНЕТАРНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	160
Dziubliuk Oleksandr THE MAIN INNOVATIVE ASPECTS OF FUNCTIONING OF THE BANKING SECTOR	163
Сгоричева Світлана Борисівна ВРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	167
Жердецька Лілія Вікторівна СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ, ЦІЛЕЙ ТА ПІДХОДІВ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ.....	171
Темний Максим Ігорович МІЖНАРОДНИЙ БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ	175
Коваленко Вікторія Володимирівна ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	178
Малідовський Євген Володимирович, Жердецька Лілія Вікторівна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ.....	182
Примостка Людмила Олександрівна, Лавренюк Владислав Володимирович РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	185

Реверчук Сергій Корнійович ДОСВІД РОЗВИТКУ АЗІЙСЬКИХ ГРОШОВО-БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	189
Стрільчук Юлія Ігорівна БАНКИ У ЗЕЛЕНІЙ ЕКОНОМІЦІ	192
Ткачук Наталія Миколаївна СУБОРДИНОВАНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКУ	195
Чайковський Євген Ярославович, Чайковський Ярослав Іванович ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В 2010–2021 РР.	199
Cherkasova Mariia, Zherdetska Liliia INNOVATIVE COMPONENT OF THE BANKING SECTOR DEVELOPMENT IN UKRAINE.....	203
Чернишов Микита Олександрович, Левченко Валентина Петрівна ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АТ «ОЩАДБАНК»	207
Шульга Наталія Петрівна УПРАВЛІННЯ ES-РИЗИКАМИ В БАНКАХ	211
Академічна платформа 4. СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ.....	214
Academic platform 4. MODERN ECONOMIC EDUCATION: INNOVATIVE METHODS AND DIGITAL TECHNOLOGY.....	214
Dorogaia Irina PREREQUISITES FOR THE FORMATION OF INNOVATIVE SKILLS OF THE FUTURE IN THE CONDITIONS OF INDUSTRIALIZATION 4.0...	214
Жердецька Лілія Вікторівна ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ.....	219
Czerny Malgorzata USING ELEMENTS OF BUDDHIST EDUCATION IN ACCOUNTING ETHICAL EDUCATION	223

ВСТУПНЕ СЛОВО КОНФЕРЕНЦІЇ

OPENING REMARKS FOR THE CONFERENCE

Tomanek Anisiia

*Mgr. Soc. Sc. & Cult. St., Scientific Secretary
European Institute for Innovation Development
Ostrava, Czech Republic*

Buychik Alexander

*Dr. Sc. (Econ.), PhD (Soc. & Pol.), Vice-Chairman for Science
European Institute for Innovation Development
Ostrava, Czech Republic*

OPENING REMARKS FOR THE CONFERENCE

The world economy is experiencing new challenges at the beginning of the 21st century. These challenges are connected with the geopolitical transformations predicted by some well-known political scientists and economists. The 21st century began with an incredible growth of unsecured lending to the population of the leading world countries, which subsequently caused the first destabilisation wave of the global banking system in 2008–2011. The economic crisis beginning with the collapse of the leading US banks affected many countries of the world that were closely connected with American capital and the securities market. It took the global economy more than 5 years to get out of the crisis and begin the recovery of the growing economy.

However, the second world economic crisis was not long in coming and appeared against the backdrop of the 2019–2021 Covid pandemic. It was caused by the forced isolation of states against the background of the threat of a sharp decline in the world's population and loss of production capacity. The crisis was aggravated by the lack of practical

experience in effectively combating this kind of pandemic and the increased need for spending on medical treatment and prevention.

Despite the gloomy forecasts, the Covid pandemic did not bring down the world economy, although it caused a decrease in the gross domestic product of the leading countries. Basic goods were delivered to stores and many productions continued their work in a limited form. A positive impression that economic statistics would improve in 2022–2023 has begun to be created.

However, Russia's barbaric aggression on the territory of Ukraine, motivated by unfulfilled dreams of implementing the Minsk Agreements and the growing economy of the young state, brought down the stabilising processes of the world economy, plunging into a new economic depression the countries of the European Union, rushing to help economically destabilised Ukraine. Numerous sanctions against Russia, imposed by the European Union at the sacrifice of its own economic growth, and impressive economic assistance in the name of saving an independent Ukrainian state have become a fair price for the future of Europe.

Nowadays, despite the trials of war, bombing, blackout and heat, Ukraine is trying to develop its economy and orient it towards the European Union. This scientific conference is designed to show the growing level of Ukrainian economic thought and become an excellent discussion platform about the past, present, and future of the economy of the Republic of Ukraine.

ТЕМАТИЧНІ СТАТТІ АВТОРІВ

AUTHORS' THEMATIC ARTICLES

JEL Classification: O32

Buychik Alexander

Dr. Sc. (Econ.), PhD (Soc. & Pol.)

Vice-Chairman for Science

European Institute for Innovation Development

Ostrava, Czech Republic

DOI: 10.25313/978-80-88474-18-0-1

THE RELEVANCE OF THE USE OF NEURAL NETWORK TECHNOLOGIES IN THE IMPLEMENTATION OF VARIOUS INNOVATIVE METHODS TO IMPROVE THE FINANCIAL EFFICIENCY OF THE ENTERPRISE

***Abstract.** One of the most important indicators in the enterprise economy is the indicator of the enterprise stability point. However, at present, in the age of rapid economic and technological development, the same rapid and correct response to changes in market relations and the market environment is required. In turn, this requires the company to fully control the strategy and current indicators of financial stability in order to quickly generate a variety of solutions that will also be quickly analysed and applied to accounting when choosing the final solution and subsequent monitoring of the results. Therefore, the implementation of innovative methodologies requires the use of the most modern digital and other technologies. The author discusses two innovative methodologies aimed at solving the problem of effective use of the wage fund and calculating the financial stability area. A brief*

analysis of these methodologies shows the need to use neural networks for their implementation as the most advanced programmes to date. The study purpose was to determine the relevance of using modern technological advances to solve new complex problems that realise the problems of stabilisation and stability of economic indicators of a modern enterprise. In the course of the study, the author used the works of such scientists and researchers as A. Buychik, G.C. Chow, K. Cox, D.N. Gujarati, P.V. Komissarov, P.D. McNelis, L. Zadeh etc. The author concludes that these methodologies require significant expenditures of classical programmes in economics, therefore, it is proposed to use neural networks, e.g., networks of the GTP family, to teach them these methodologies, principles of algorithmisation and analysis of effective ways to solve current and strategic economic problems, based on the triplicity or five-variative principle, which will allow the enterprise financial system avoiding fundamental decisions, monitor and correct critical indicators.

Key words: *financial stability area, economic innovative methods, neural networks in economics.*

Introduction

One of the most important indicators in the enterprise economy is the indicator of the enterprise stability point. However, at present, in the age of rapid economic and technological development, the same rapid and correct response to changes in market relations and the market environment is required. In turn, this requires the company to fully control the strategy and current indicators of financial stability to quickly generate a variety of solutions that will also be quickly analysed and applied to accounting when choosing the final solution and subsequent monitoring of the results. Therefore, the implementation of innovative methodologies requires the use of the most modern digital and other technologies.

The author discusses two innovative methodologies aimed at solving the problem of effective use of the wage fund and calculating the financial stability area. A brief analysis of these methodologies shows the need to use neural networks for their implementation as the most advanced programs to date.

The study object was innovative methodologies in economics.

The study subject was to determine the complexity level and complexity of mathematical modelling of innovative methodologies.

The study purpose was to determine the relevance of using modern technological advances to solve new complex problems that realise the

problems of stabilisation and economic indicators' stability of a modern enterprise.

Based on the study purpose, the following tasks were developed:

- briefly describe the innovative ABC methodology used for financial optimisation of the wage fund at the enterprise;
- briefly describe the innovative methodology of the calculating principle of the enterprise financial stability area;
- identify the complexity of the presented innovative methodologies;
- substantiate the relevance of attracting the most modern technologies to the implementation of innovative methodologies in enterprise economics on the example of neural networks.

Analytical, logical, comparative, historical methods and methods of mathematical analysis were applied to achieve the study purpose and solve the tasks set.

In the course of the study, the author used the works of such scientists and researchers as G.C. Chow [4], K. Cox [5], D.N. Gujarati [6], P.V. Komissarov [8; 9], P.D. McNelis [10], L. Zadeh etc.

The basic principles of the ABC methodology applicable to the financial optimisation of the enterprise wage fund

The ABC methodology is based on the triplicity of such parameters of human resource management at the enterprise as business processes and the qualifications of an employee or worker. It is assumed that to facilitate the perception of the labour optimization system, it is sufficient to categorise three levels of complexity since a larger number of parameters will significantly complicate the system and will not contribute to a high degree of accessibility of the methodology for middle managers.

The business processes set can be represented in the form of three sets divided according to the principle of the complexity of their execution without accounting for the parameter of the execution time duration. The complexity degree is determined in a comparative form concerning each enterprise department or division separately since the complexity of business processes is determined by the features of the functional unit.

Business processes are grouped according to the degree of complexity:

- A — complex execution of business processes;
- B — average complexity of business processes;
- C — business processes that are light in complexity [1].

Because the number of complex business processes should be less than light ones, and medium-complexity business processes should dominate the total number of the processes, implemented in the enterprise department, a proportion was practically developed (Table 1).

Table 1 shows the percentages of the three levels of complexity of business processes, based on their median proportion and the two extreme indicators of the system, i.e., minimin and maximax relative to business processes of category A. The principle of triplicity is also used to categorise the level of competence of office or working personnel concerning basic qualification requirements:

- A — higher qualification;
- B — average qualification;
- C — low qualification [1].

Based on experimental data, median indicators of the difference in the time of execution of business processes of each category by specialists of each skill level were obtained while maintaining an equal quality indicator (Table 2).

The verification of the coefficients of the time parameters of business processes execution is carried out according to the principle of compliance, i.e., the execution time of each business process of level (A) is checked on the performance of qualification employees from 3 to 5 times to calculate the true median of the duration of execution. In the same way, the execution time of each business process of level (B) is checked on the B-qualification employees from 3 to 5 times. The execution time of each business process of level (C) is checked on the C-qualification employees.

Based on these indicators, a matrix of effective business processes' distribution at various levels of complexity among employees of three competence levels was formed (Table 3).

Thus, the basic principles of the ABC methodology correspond to the basic requirements of labour optimisation after the stage of automation or regulation of business processes of a separate division of the enterprise.

The ABC methodology application model assumes that clear planning of its implementation process will be performed:

- compilation of the register of business processes of the enterprise department;
- differentiation of business processes into three comparative categories by levels of complexity of execution: 15% (A), 50% (B), 35% (C) or within the limits of “minimin-maximax”;
- differentiation of personnel by three categories of competence;

- testing the implementation of business processes by personnel of the appropriate level of competence;
- testing the implementation of business processes by related categories of specialists for the verification of time coefficients;
- test formulation of business processes according to the matrix of distribution of volumes of business processes by categories of employees of three levels of competence;
- regulation of business process planning within one department of the enterprise.

Thus, the ABC methodology optimises and limits the wage fund, excluding the expenditure of funds on the factor of work absence. At the same time, the methodology motivates the average enterprise management to address business processes of the appropriate level to the employees who meet the requirements and the right to execute the named processes.

Methodology for the development of quantitative indicators of algorithmisation and automation of calculations in the field of financial stability of the enterprise

The second part of the article provides a methodology for developing the quantitative indicators that will be used to model the financial stability area.

The ABC (triplicity of indicators) methodology is used in modern financial management to determine extreme and median indicators, which are later used in production or strategic planning, as well as calculations in complex mathematical models of decision-making and obtaining results under uncertainty [1].

From the economic side of modelling innovative production and economic projects, which include the calculation of the financial stability area, the most important condition is the presentation of a model that can be determined during the relevant analysis. The analysis of the enterprise financial stability was performed using the calculation of the coefficients of eight multicomponent key indicators:

- the coefficient of autonomy (KA);
- the coefficient of own and borrowed funds (KOBF);
- the coefficient of the enterprise's own working capital (KEOWC);
- the coefficient of financial stability (KFS);
- the coefficient of equity's maneuverability (KEM);
- the coefficient of solvency (KS);

- the coefficient of short-term debt (KSTD);
- the coefficient of current liquidity (KCL) [9].

Consequently, the methodology for developing the quantitative indicators took into account the above indicators:

$$N = \sum K \times n_a, \quad (1)$$

there:

N is sum of indicators,

$$\sum K = \{K_A, K_{OBF}, K_{EOWC}, K_{FS}, K_{EM}, K_S \cdot K_{STD}, K_{CL}\}$$

n_a is number of alternatives.

Since eight indicators are used in the calculation, the following formula is used:

$$N = 8 \times n_a. \quad (2)$$

In the course of modelling, the analysis of the inclusion of key indicators set calculations for determining the enterprise financial stability in a set of criteria for choosing an alternative was performed. The criterion of indifference was excluded from the criteria, since the study was conducted considering the definition of financial stability indicators set, in which an alternative with the maximum average result is calculated, which by definition is included in financial stability [11].

The remaining four criteria were used to construct the calculation of the set of alternatives:

$$M = 4N, \quad (3)$$

there:

M is number of alternatives,

N is the sum of the indicators of each alternative.

The alternative assumes the presence of at least two options; therefore, the following formula is applicable in an expanded form:

$$M = 4 \times 8 \times n_a = 32 \times \sum_{i=2}^n n_a. \quad (4)$$

Thus, if one scenario (a set of indicators) obtained under the conditions of modelling one situation, i.e., one set of parameters, is included in the calculations, at least 64 solutions are presented as a set of financial stability points within the relevant area.

When considering the variation of the indicators of the share of equity and the reserve of the value of assets that issue as a private

coefficient of financial autonomy, at least six options are generated, which, in turn, determine the appropriate number of alternatives [8]. As part of the decision-making process to determine the financial stability point, four criteria are applied for the financial stability area under conditions of uncertainty, which increases the number of alternatives:

$$M = 4 \times 8 \times n_a \times 6 = 192 \times \sum_{i=2}^n n_a. \quad (5)$$

As a result of the use of a variety of options for only one of the financial stability coefficients, when it is limited exclusively to tenths, a variation that is a multiple of 192 when considering each subsequent alternative, arises.

When obtaining such a large set of indicators, it is proposed to introduce the triplicity principle of final indicators (ABC methodology) into the algorithm at each stage of calculations, i.e., the output of *maximax*, *minimin*, and *median* (*mid*) indicators. Thus, each of the eight coefficients in the final form is represented as three indicators, forming a more specific and optimal set of 24 final financial stability indicators, forming areas of total financial stability:

$$M = 8 \times n_a \times 3 = 24n_a. \quad (6)$$

In the course of a natural experiment at the enterprise of the Viaduct LLC, specialising in the production of crackers, biscuits, and other breadcrumbs, the production of flour confectionery, cakes, pastries, pies, and biscuits intended for long-term storage, the minimum, median and optimal coefficients were used for calculations (Table 4).

To describe the development of quantitative indicators, it is necessary to present all the coefficients of financial stability of an enterprise in the form of mathematical expressions (Table 5).

Thus, the calculation of the total coefficients in the mathematical model can be represented as follows:

$$\sum k_{\min} = k_{afs}^{\min} + k_{rfs}^{\min} + k_{pfs}^{\min} + k_{jfs}^{\min} + k_{mfs}^{\min} + k_{sfs}^{\min} + k_{dfs}^{\min} + k_{lfs}^{\min}, \quad (7)$$

$$\sum k_{\text{mid}} = k_{afs}^{\text{mid}} + k_{rfs}^{\text{mid}} + k_{pfs}^{\text{mid}} + k_{jfs}^{\text{mid}} + k_{mfs}^{\text{mid}} + k_{sfs}^{\text{mid}} + k_{dfs}^{\text{mid}} + k_{lfs}^{\text{mid}}, \quad (8)$$

$$\sum k_{\max} = k_{afs}^{\max} + k_{rfs}^{\max} + k_{pfs}^{\max} + k_{jfs}^{\max} + k_{mfs}^{\max} + k_{sfs}^{\max} + k_{dfs}^{\max} + k_{lfs}^{\max}. \quad (9)$$

Based on the total indicator of the minimum coefficients, the average indicator will be calculated as follows:

$$M_{\min} = \frac{\sum k_{\min}}{8}. \quad (10)$$

Therefore, according to the economic indicators of financial stability, the average minimum indicator will be as follows:

$$M_{\min} = \frac{\sum k_{\min}}{8} = \frac{0.5 + 0.5 + 0.2 + 0.8 + 0.3 + 0.5 + 0 + 1}{8} = 0.475.$$

Based on the total indicator of the median coefficients, the average indicator will be calculated as follows:

$$M_{\text{mid}} = \frac{\sum k_{\text{mid}}}{n}. \quad (11)$$

Therefore, according to the economic indicators of financial stability, the average median indicator will be as follows:

$$M_{\text{mid}} = \frac{\sum k_{\text{mid}}}{n} = \frac{0.6 + 0.6 + 0.3 + 0.9 + 0.45 + 0.6 + 0.1 + 1}{8} = 0.569.$$

Based on the total indicator of the maximum coefficients, the average indicator will be calculated as follows:

$$M_{\max} = \frac{\sum k_{\max}}{n}. \quad (12)$$

Therefore, according to the economic indicators of financial stability, the average maximum indicator will be as follows:

$$M_{\max} = \frac{\sum k_{\max}}{n} = \frac{0.7 + 0.7 + 0.4 + 1 + 0.6 + 0.7 + 0.2 + 1}{8} = 0.663.$$

Accordingly, the financial stability area of the Viaduct LLC enterprise is within the range of indicators from 0.475 to 0.663, which will contain 24 indicators.

To calculate the limits of the conditions of the financial stability area, the sums of the extreme corresponding coefficients of the indicators and the remaining two averaged indicators are used.

To calculate the lowest extreme indicator of the financial stability area, it is used the formula:

$$M_{\min i \min} = \frac{k_{\min}^{\min} + M_{\text{mid}} + M_{\max}}{3}. \quad (13)$$

To calculate the extreme highest indicator of the financial stability area, it is used the formula:

$$M_{\max i \max} = \frac{k_{\max}^{\max} + M_{\min} + M_{\text{mid}}}{3}. \tag{14}$$

Consequently, further calculations of the extreme conditions of the area, based on the minimum coefficient indicators in each group of indicators, were made:

$$M_{\max i \max} = \frac{k_{\max}^{\max} + M_{\min} + M_{\text{mid}}}{n} = \frac{1 + 0.475 + 0.569}{3} = 0.681.$$

$$M_{\max i \max} = \frac{k_{\max}^{\max} + M_{\min} + M_{\text{mid}}}{n} = \frac{1 + 0.475 + 0.569}{3} = 0.681.$$

Consequently, the Viaduct LLC's financial stability area will be a set of 192 indicators that fall within the limits of indicators from 0.411 to 0.681.

These indicators and limits of the set are fully confirmed by the accounting financial stability of Viaduct LLC for the fiscal year 2021 as an experimental example.

Thus, the second part of the article provides a methodology for developing the quantitative indicators that will be used to model the financial stability area. In the course of modelling, the analysis of including calculations of key indicators set for determining the enterprise financial stability in criteria set for choosing an alternative was performed. The criterion of indifference was excluded from the criteria, since the study was conducted considering the definition of financial stability indicators set, in which an alternative with the maximum average result, which by definition is included in the financial stability area, is calculated. When obtaining a large set of indicators, it is proposed to introduce the principle of final indicators triplicity into the algorithm at each stage of calculations. Thus, in the final form, each of the eight coefficients is represented as three indicators, forming a more specific and optimal set of 24 final financial stability indicators of, forming the financial stability areas. The approbation of this methodology on the materials of the economic indicators of Viaduct LLC for the 2021 fiscal year confirmed its effectiveness and compliance with the financial analysis of the enterprise according to the accounting documentation.

The use of neural network technologies for implementing innovative methodologies for calculating economic indicators

Digital technologies can significantly advance the implementation of innovative methodologies in enterprise economics. The main direction of economic development in the digital environment is to use actively developing products of quantum calculus, which gave rapid development of the “neural network”.

For synchronous neural networks, only one neuron changes its state at a time. In asynchronous networks, the states of a group of neurons or usually the entire layer change at the same time. Two basic architectures of neurons can be distinguished — layered and fully connected networks. A layer is one or more neurons, to which one common signal is applied to the input. Layered neural networks are neural networks in which neurons are divided into separate groups (layers) so that information processing is performed in layers. In one layer, data is processed in parallel, and on the scale of the entire network, processing is performed sequentially, i.e., from layer to layer. Layered neural networks include, e.g., multilayer perceptrons, networks of radial basis functions, and others. Layered networks can also be single-layer and multi-layer. In a multi-layer network, the first layer is called the input, and the subsequent layers are internal or hidden, the last one is the output. The input layer of the multilayer network, respectively, organises communication with the input data, and the output with the output. Therefore, neurons are divided into input, output and hidden.

According to the architecture of connections, neural networks can be grouped into two classes:

- 1) direct distribution networks in which connections do not have loops, i.e., they cannot refer to themselves.
- 2) recurrent type networks in which feedbacks are possible.

Direct distribution networks include single-layer and multi-layer networks.

After the uploaded data, the neural network begins its training using the selected guided learning algorithm. The most popular algorithm is the back propagation method, in which the downloaded data is used to change the weights and thresholds of the network so that the probability of an error in the prediction on the training set is reduced. If the network is trained well enough, it will be able to further simulate an unknown function, using the example of primary data. The network independently connects the values of input and output variables, and subsequently such a network can be used for forecasting in tasks when the output values are unknown.

Consequently, when loading the initial data of the innovative methodologies presented in the brief description, the neural network is trained to calculate triplets and quintets, depending on whether we use a triple calculation system “mini-medium-maxi” or a more complex five-dimensional calculation system “minimin-minimax-medium-maximin-maximax”. Since threefold and, moreover, five-dimensional calculations are quite complex and cumbersome for the financial matrix of standard enterprise software adopted in various European countries, the installation of a neural network and its training will present a unique opportunity for both strategic financial planning using a variety of limits, and current planning based on financial scenarios plurality, which will be generated by the neural network in real time.

Thus, the use of a neural network will allow to develop and include in the operating mode promising innovative methodologies that are created for the purpose of correctly calculating the enterprise financial stability area.

Discussion

The two basic discussion issues of this research topic are the following:

1. What kind of neural network can be used for algorithmisation of methodologies? At the moment, the most promising is GTP 5.0, which should be released in December 2023. However, two dozen alternative neural networks have already been developed for this period of time, allowing to generate mathematical models of economic development of the enterprise.

2. What should be the methodology of neural network training to obtain an effective result of mathematical modelling and apply its results to calculate the enterprise financial stability area? The solution of this issue will provide the enterprise with a unique opportunity for strategic foresight and effective temporal control over the financial indicators of the economic condition of the organisation.

Conclusion

Thus, this article presents two innovative methodologies that are aimed at improving the efficiency of the enterprise economic activity. Since these methodologies require significant expenditures of classical programmes in economics, it is proposed to use neural networks, e.g., GTP family networks, to teach them these methodologies, principles of algorithmisation and analysis of effective ways to solve current and strategic economic problems, based on the triplicity or five-variative principle, which will allow the enterprise financial system, avoiding fundamental solutions, monitor and correct critical indicators.

References

1. Buychik A. Basic principles application of the ABC methodology in human resource management at the enterprise. *Actual Issues of Management Development. European Scientific e-Journal*. 2021. № 8(14), pp. 24–32. URL: <https://doi.org/10.47451/man2021-10-002>
2. Buychik A. Updating the parameters of the development of effective economic thought to motivate society to finance innovative activities. *Economy at the Crossroads of Time. European Scientific e-Journal*. 2021. № 4(10), pp. 7–16. URL: <https://doi.org/10.47451/ecn2021-02-004>
3. Buychik A., & Komissarov, P.V. Development of new mathematical methods and algorithms for verifying the adequacy of mathematical models of objects based on data from a natural experiment to determine the financial stability area. *Actual Issues of Modern Science. European Scientific e-Journal*. 2022. № 8(23), pp. 49–72. URL: <https://doi.org/10.47451/inn2022-12-01>
4. Chow G.C. *Dynamic economics: Optimization by the Lagrange method*. New York: Oxford University Press. 1997. 234 p.
5. Cox K. *Business Analysis, Requirements, and Project Management*. Boca Raton: Auerbach Publications. 2021. 218 p.
6. Gujarati D.N. *Basic Econometrics*. New York: McGraw-Hill. 1995. 838 p.
7. Herbrich R., Keilbach M., Graepel T., Bollmann-Sdorra P., & Obermayer K. *Neural Networks in Economics. Computational Techniques for Modelling Learning in Economics*. 1999. № 11 pp. 169–196. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-1-4615-5029-7_7
8. Komissarov P.V. Comprehensive assessment of the base of mathematical modelling of production business processes. *Actual Issues of Management Development. European Scientific e-Journal*. 2021. № 8(14), pp. 7–23. URL: <https://doi.org/10.47451/man2021-09-001>
9. Komissarov P.V. Determination of the centric rate of the economic stability domain for manufacturing enterprises. *Economy at the Crossroads of Time. European Scientific e-Journal*. 2021. № 10(4), pp. 27–36. URL: <https://doi.org/10.47451/ecn2021-02-003>
10. McNelis P.D. *Neural networks in finance: gaining predictive edge in the market*. Elsevier Academic Press. 2005. 260 p.
11. Velásquez-Bermúdez J.M., Khakifirooz M., & Fathi M. *Large Scale Optimization in Supply Chains and Smart Manufacturing: Theory and Applications*. Springer. 2019. 282 p.
12. Zadeh L. *Fuzzy Sets. Information & Control*. 1965. № 8, pp. 338–353.

Appendix

Table 1

Proportional distribution of business processes by their complexity of execution [1]

	A	B	C
Optimal	15%	50%	35%
Mini optimal	10%	50%	40%
Maxi optimal	20%	50%	30%

Table 2

Median coefficients of the business process' execution time ratio [1]

		Stuff qualification		
		A	B	C
Business processes	A	K_1	$K_{1,3}$	$K_{1,6}$
	B	$K_{0,7}$	K_1	$K_{1,3}$
	C	$K_{0,5}$	$K_{0,7}$	K_1

Table 3

Distribution matrix of business processes volumes by categories of employees of three competence levels [1]

		Stuff qualification		
		A	B	C
Business processes	A	75%	25%	–
	B	25%	50%	25%
	C	–	25%	75%

Table 4

Indicators of economic coefficients of the Viaduct LLC enterprise by the end of 2021 [3]

Coefficient		Mini	Mid	Maxi
The coefficient of autonomy	K_A	0.5	0.6	0.7
The coefficient of own and borrowed funds	K_{OBF}	0.5	0.6	0.7
The coefficient of the enterprise's own working capital	K_{EOWC}	0.2	0.3	0.4
The coefficient of financial stability	K_{FS}	0.8	0.9	1
The coefficient of equity's maneuverability	K_{EM}	0.3	0.45	0.6
The coefficient of solvency	K_S	0.5	0.6	0.7
The coefficient of short-term debt	K_{STD}	0	0.1	0.2
The coefficient of current liquidity	K_{CL}	1	1	1

Table 5

Definition of mathematical notation for the financial stability area system (FSAS) [3]

Coefficient	Economic notation	Mathematical notation
The coefficient of autonomy	K_A	k_{afs}
The coefficient of own and borrowed funds	K_{OBF}	k_{afb}
The coefficient of the enterprise's own working capital	K_{EOWC}	k_{pfs}
The coefficient of financial stability	K_{FS}	k_{jfs}
The coefficient of equity's maneuverability	K_{EM}	k_{mfs}
The coefficient of solvency	K_S	k_{sfs}
The coefficient of short-term debt	K_{STD}	k_{dfs}
The coefficient of current liquidity	K_{CL}	k_{lfs}

Академічна платформа 1
ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Academic platform 1
FEATURES OF ECONOMIC PROCESSES
UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL
LAW

JEL Classification: G21

Бережецька Тетяна Олександрівна
аспірантка кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ
СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено проблемам функціонування банківської системи в умовах економічної нестабільності. Проведено оцінку діяльності вітчизняних банків у період воєнного стану в Україні. Визначено особливості регуляторних підходів для сприяння фінансовій стабілізації.

***Ключові слова:** банківська система, воєнний стан, економічна нестабільність, антикризові заходи.*

Із початку повномасштабного вторгнення економічна система України перебуває у стані розбалансованості, що характеризується коливанням макроекономічних показників та постійною зміною внутрішніх і зовнішніх умов її функціонування. Початок воєнних дій на території країни сформував умови для максимізації економічної нестабільності. Економіка та фінансова система переведені з ринкових засад регулювання на управління в «ручному» режимі для реагування на безпрецедентні виклики. Це означає появу різних обмежень і поступове переформатування економіки для військових потреб.

В умовах війни забезпечення надійного та стабільного функціонування банківської системи країни є вкрай важливим. Національний банк вживає антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи (у тому числі за потреби — частково через механізми бланкового рефінансування) та посилення гнучкості банків в управлінні власною ліквідністю. Для оцінки діяльності банківської системи України розглянемо основні показники, наведені у табл. 1.

За 2022 рік кількість банків зменшилася на чотири установи, зокрема, дві з них були з російським капіталом. У червні 2022 року відбулося підвищення облікової ставки до 25%, що спровокувало реалізацію процентного ризику банківської книги тих банків, що надмірно поклалися на кредити рефінансування НБУ. Підвищення облікової ставки до 25% річних зробило раніше залучені банками кредити досить дорогими для них ресурсами.

Процентні доходи значно зросли завдяки зростанню активів, що приносять процентний дохід, а також вищим ставкам за інструментами інвестування. Додатковий дохід забезпечили переоцінка індексованих цінних паперів та доходи від торгівлі іноземною валютою. Значну підтримку процентним доходам забезпечили інвестиції в ОВДП та, ще більшою мірою, у депозитні сертифікати НБУ.

У банківському секторі виник надлишок ліквідності через надходження значних обсягів міжнародної фінансової допомоги, яка підтримала економіку, бюджет і міжнародні резерви України. А також за рахунок прямого фінансування бюджетного дефіциту Нацбанком через викуп ОВДП. Надходження нових коштів в обіг, власне, і вплинуло на збільшення ліквідності банківської системи. Банки обрали короткострокові безризикові інструменти абсорбування ліквідності. Але варто зазначити, що кошти, що вкладаються у депозитні сертифікати НБУ, насправді відволікаються від

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України за 2022 рік

Показник	Станом на:				
	01.01.2022	31.03.2022	30.06.2022	30.09.2022	01.01.2023
1	2	3	4	5	6
Кількість платоспроможних банків, од	71	69	68	67	67
Обсяг чистих активів, млрд грн	2053	1970	2043	2168	2354
Кредити, надані суб'єктам господарювання, млрд грн	795,5	793	793,6	836,5	801,3
Кредити, надані фізичним особам, млрд грн	242,6	250,4	235,7	230,8	209,9
Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків, %	30	27,1	29,7	33,6	38,1
Обсяг капіталу, млрд грн	255,5	208,1	230,7	211,6	218,5
Обсяг зобов'язань, млрд грн	1798	1762	1812	1956	2135
Відсоткові ставки за новими кредитами суб'єктам господарювання, %	10,4	13,1	17,9	20,1	20
Відсоткові ставки за новими кредитами фізичним особам, %	28,7	23,2	20,7	31,4	29,8
Фінансовий результат, млрд грн	26,1	-0,2	-4,5	12	17,3
Операційний дохід, млрд грн	55	48	55	79	71
Відрахування в резерви, млрд грн	3,4	21,6	57,9	99,0	118,8
Відношення операційних витрат до операційних доходів (CIR), %	53,8	54,4	37,8	36,5	39,8
Рентабельність активів, %	4,09	-0,03	-0,46	0,48	1,18
Рентабельність капіталу, %	35,08	-0,25	-4,09	4,28	10,91

Джерело: складено автором за даними НБУ [1]

кредитування реального сектору економіки, а також фінансування дефіциту бюджету за рахунок придбання банками ОВДП.

Частково цю проблему НБУ намагається вирішити за рахунок зв'язування ліквідності за допомогою підвищення ставок обов'язкового резервування банків за поточними гривневими та валютними коштами до 10% та 20%, відповідно [2]. Унаслідок цього рішення банки будуть змушені збільшити обсяг купівлі ОВДП. Підвищення резервних нормативів не забере з ринку весь надлишок ліквідності, однак вимагатиме значно більше зусиль від банків для управління фондуванням. Таким шляхом Національний банк стимулює банки заохочувати приплив строкових коштів за рахунок підвищення депозитних ставок.

Варто зазначити, що банківський сектор навіть під час війни залишається операційно прибутковим, що забезпечує банківським установам першу лінію захисту для поглинання кредитних збитків.

Дані таблиці свідчать, що протягом 2022 року відбулося скорочення кредитного портфелю банків, насамперед, за рахунок роздрібного бізнесу. Основна причина скорочення — формування резервів за кредитами, а також погашення раніше виданих позик, що не компенсувалося новими видачами. Банки обмежують кредитування через посилення вимог до клієнтів та зниження рівня схвалення заявок. Під час воєнного стану кредити надавалися, в основному, лише на поточні потреби клієнтів, натомість в іпотечному сегменті та на купівлю авто кредитування майже не здійснювалося. Спостерігається стійкий тренд збільшення непрацюючих кредитів у портфелях банків. Поточна ситуація потребує від банків ретельної оцінки фінансового стану боржників та своєчасної реструктуризації позик для клієнтів, які цього потребують. Водночас, банківські установи мають виважено підходити до оцінки ризиків та здійснювати резервування на випадок втрат. За таких умов банки не можуть отримувати звичні прибутки, втрачають частину кредитних портфелів, а також погіршується якість останніх, що негативно впливає на можливість кредитування бізнесу.

Кредитування є базисом для відновлення економіки, тому держава повинна вживати заходів для його стимулювання. Для підтримки банків було розширено дію пільгових державних програм, спрощено доступ бізнесу до дешевих кредитів, банки вчасно отримують рефінансування, необхідне для збільшення кредитних портфелів. Це виявилось недостатньо для повноцінного відновлення кредитування, адже стандартні методи зараз вимагають навіть кредити тих

позичальників, які можуть їх обслуговувати, відносити до більш низького класу і формувати резерви. Тому вважаємо, що НБУ доцільно переглянути підходи, які будуть використовуватися при кредитуванні під час війни та у повоєнний період.

На завершення зазначимо, що запроваджені НБУ антикризові заходи регулювання у 2022 році, в цілому, виявилися ефективними, хоча і потребували постійних коригувань у зв'язку з ситуацією економічної нестабільності в країні. Загалом, банківська система за результатами 2022 року зберегла свою працездатність та залишилася операційно прибутковою. Втім, для створення ефективної основи відновлення економіки банкам необхідно вкладати свої ресурси в реальний сектор та проводити роботу з непрацюючими кредитами.

Список використаних джерел

1. Основні показники діяльності банків України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 02.03.2023).
2. Про формування та зберігання обов'язкових резервів: Рішення Правління Національного банку України № 752-рш від 23 листопада 2017 року (зі змінами). URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 02.03.2023).

JEL Classification: G21

Гончар Катерина Олександрівна
викладач кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ОПЕРАЦІЙНИЙ РИЗИК БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено аналізу впливу факторів операційного ризику на банки в умовах воєнного стану в Україні. Досліджено наслідки реалізації операційного ризику для банків в Україні в умовах воєнного стану. Встановлено, що попри реалізацію найгіршого сценарію щодо операційного ризику, вітчизняні банки успішно долають виклики військової агресії.

Ключові слова: банк, ризик, операційний ризик, фактори операційного ризику в умовах воєнного стану.

Банківський сектор України останніми роками зазнав негативного впливу внаслідок наступних чинників: регуляторних та санітарних обмежень, пов'язаних з пандемією COVID-19; збройної російської агресії проти України. Вже зараз зрозуміло, що така агресія матиме довготривалий ефект, що наслідки повномасштабного російського вторгнення вийшли далеко за межі України, а також що внаслідок цього Україну чекає економічна криза.

Зазначимо, що внаслідок повномасштабного вторгнення реалізувались усі основні ризики, притаманні банківському сектору, а саме: кредитний, макроекономічний, ринковий, валютний, ліквідності, прибутковості, достатності капіталу, а також операційний ризик. Банки, як основні фінансові посередники та гаранті економічної стабільності в державі, першими зазнали значних втрат передусім від реалізації операційного ризику. Варто відмітити, що основними джерелами операційного ризику є помилки в організації внутрішніх процесів, навмисні або ненавмисні дії працівників банку або інших осіб, збої у роботі інформаційних систем банку, вплив зовнішніх

факторів. Російська військова агресія стала першопричиною одночасного впливу на банківський сектор України усіх перелічених вище джерел операційного ризику. Відповідно до опитування платоспроможних банків, проведеного у грудні 2022 року Національним банком України, 59 банків зазнали втрат від операційного ризику (загалом 13 млрд грн.) та відобразили їх у своїх базах даних. Проте Національним банком України встановлено, що банки недооцінюють збитки від реалізації операційного ризику, пов'язаного з повномасштабним вторгненням, що, в свою чергу, в майбутньому може негативно вплинути на покриття операційного ризику капіталом [1].

Наразі наслідками реалізації операційного ризику для банків під час воєнного стану в Україні можна вважати:

- фізичне пошкодження або знищення відділень та основних засобів банків; фізичне пошкодження або знищення предметів застави (під час воєнного стану страхування на випадок втрат від військової агресії не відбувається);
- відтік персоналу банків (виїзд за кордон, релокація, мобілізація на фронт);
- витрати банків на забезпечення безпеки персоналу — переміщення персоналу (з початком війни значно зросла частка персоналу, що працює з-за кордону), зменшення концентрації персоналу у зонах з підвищеним ризиком;
- недоотримані доходи — становлять майже половину від усіх збитків, пов'язаних з війною;
- втрати внаслідок зовнішнього шахрайства, кібер-атак;
- втрати внаслідок відключень електроенергії через обстріли енергетичної інфраструктури — витрати на забезпечення безперебійної роботи (генератори, засоби зв'язку, інтернет);
- втрати внаслідок внутрішньодержавної та міжнародної санкційної політики.

Враховуючи надто серйозні наслідки реалізації операційного ризику в умовах воєнного стану, є висока вірогідність, що невеликий і не системно важливі приватні банки не зможуть відповідати за своїми зобов'язаннями та будуть виведені з ринку. Разом з тим, Національний банк України, враховуючи труднощі банків щодо виконання запроваджених вимог щодо покриття капіталом операційного ризику з 30 грудня 2022 року в повному обсязі (Постанова Правління НБУ № 121 від 18.11.2021 [2]), відтермінував дані вимоги попередньо до 29 грудня 2023 року, що означає продовження врахування операційного ризику з коефіцієнтом 0,5 при розрахунку

достатності капіталу [3]. Також за ініціативою Національного банку України створено проєкт «Power banking», за допомогою якого близько 2300 відділень банків (переважно системно важливих) по всіх країні забезпечено альтернативним живленням, зв'язком, посиленою інкасацією готівки та додатковим персоналом [4].

Резюмуючи вищезазначене можна сказати, що операційний ризик в умовах воєнного стану є основним ризиком для банків та основним джерелом реалізації решти ризиків, що притаманні банківській діяльності. Гнучка політика банків щодо трансформації операційної діяльності та адаптація до нових умов ведення банківського бізнесу впливають на стійкість та безперервність діяльності банків. Подальше дослідження питань впливу операційного ризику в умовах воєнного стану на фінансовий стан банків залежить від підходів до класифікації операційних ризиків та адекватності фіксації банками збитків від їх реалізації.

Список використаних джерел

1. Звіт про фінансову стабільність, 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=4 (дата звернення: 30.03.2023).
2. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України № 121 від 18.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0121500-21#Text> (дата звернення: 30.03.2023).
3. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України № 252 від 28.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0252500-22#Text> (дата звернення: 31.03.2023).
4. Power banking. URL: <https://power.bank.gov.ua> (accessed 31 March 2023).

JEL Classification: M10; M10

Гнедіна Катерина Володимирівна

к.е.н., доцент,

доцент кафедри економіки, обліку і оподаткування,

Хоменко Катерина Юрійвна

студентка 4 курсу навчально-наукового інституту економіки

Національного університету «Чернігівська політехніка»

м. Чернігів, Україна

СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК: ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВЕДЕННЯ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Визначено особливості організації та ведення стратегічного управлінського обліку на вітчизняних підприємствах в умовах воєнного часу. Обґрунтовано важливість модернізації системи стратегічного управлінського обліку та своєчасної розробки стратегії розвитку суб'єкта господарювання з урахуванням сучасних викликів.

***Ключові слова:** управлінський облік, стратегічний управлінський облік, управлінське рішення, управління ризиками, управління підприємством.*

Повномасштабне російське вторгнення на територію України позначилося на роботі усіх вітчизняних підприємств, порушило звичайні умови господарювання та життєдіяльності населення в цілому. Наразі перед управлінським апаратом низки підприємств постають такі завдання, як: своєчасне реагування на негативний вплив зовнішніх факторів, забезпечення стабільної роботи компанії, пошук нових рішень задля збереження конкурентних переваг та позиції на ринку, своєчасне впровадження заходів з антикризового управління, запобігання банкрутству тощо. Для забезпечення безперервної роботи суб'єктів господарювання та подальшого їх розвитку необхідними є оцінювання ризиків діяльності, управління результатами,

коригування наявних та формування нових стратегій розвитку у рамках ведення стратегічного управлінського обліку. В умовах воєнного часу суб'єкти господарювання зіштовхнулися з низкою проблем, які уповільнюють їх подальший розвиток та реалізацію стратегічних планів. Серед них такі проблеми, як: зниження попиту на продукцію; руйнація основних засобів підприємства; проблема забезпечення матеріальними ресурсами; дефіцит кадрових ресурсів; збільшення дебіторської заборгованості, погіршення фінансового стану, неспроможність розрахуватися за власними заборгованостями та інші.

Частина компаній змогла швидко адаптуватися до нових умов господарювання, відновити та продовжити свою роботу. Це потребувало ефективного управління та реалізації покрокових планів подолання впливу і наслідків форс-мажорних подій. На сьогодні не всі вітчизняні підприємства мають таку ефективну систему управління [4]. Впровадження дієвого управління на підприємстві, одним з інструментів якого є стратегічний управлінський облік, дає змогу передбачити усі можливі ризики та мінімізувати їх вплив на діяльність. Також система стратегічного управлінського обліку має відношення до довгострокового планування, формування бізнес-стратегії, визначення факторів успіху та вивчення впливу зовнішнього середовища на результати діяльності підприємства. Всі ці заходи спрямовані на забезпечення виживання компанії у довгостроковій перспективі та встановлення стійкої взаємодії з зовнішнім середовищем [2]. Ефективність управління залежить від формування системи стратегічного управлінського обліку, що передбачає контроль за всіма процесами організації, систематизацію доходів та витрат, надання достовірних та своєчасних даних внутрішнім користувачам щодо різних аспектів діяльності підприємства. Система управлінського обліку забезпечує зв'язок між центрами відповідальності, проведення аналізу результатів діяльності за ключовими показниками, надає інформаційну підтримку для прийняття рішень управлінським персоналом [3]. Обставини сьогодення спонукають трансформувати звичний режим роботи управлінського персоналу та фахівців у сфері стратегічного управлінського обліку. Наразі головними завданнями даних працівників є дослідження впливу актуальних подій, що відбуваються на території України, на різні процеси функціонування підприємства, реалізація наявної стратегії підприємства та виконання стратегічних завдань, а також своєчасне прийняття управлінських рішень в умовах обмежених даних та невизначеності для розв'язку низки проблем суб'єкта господарю-

вання, пов'язаних з умовами воєнного часу. Розробка стратегії є важливим процесом для будь-якого суб'єкта господарювання, адже ухвалення будь-яких управлінських рішень має спиратися на конкретні стратегічні цілі компанії та сприяти реалізації тактичних та стратегічних завдань. Невід'ємною частиною процесу ведення стратегічного управлінського обліку є аналіз внутрішнього та зовнішнього середовищ суб'єкта господарювання, аналіз можливих ризиків та визначення тенденцій і перспектив розвитку галузі, до якої належить підприємство [5]. У той же час на сьогодні першочерговими та важливими завданнями є адаптація до викликів сьогодення та використання наявних резервів підприємства задля продовження роботи.

Для зменшення негативного впливу зовнішніх загроз на діяльність підприємства в сучасних умовах господарювання можна запропонувати такі заходи, як: систематичний аналіз поточної ситуації на ринку; формування системи ризик-менеджменту; наповнення клієнтського портфелю постійними споживачами; підтримка відносин з перевіреними контрагентами; створення резервних фондів на випадок форс-мажорів (грошовий, матеріальний, трудовий); систематичний аналіз фінансового стану підприємства; визначення ступеня залежності результатів діяльності від негативного впливу зовнішніх чинників; ведення переговорів з іноземними контрагентами та пошук нових партнерів, вихід на нові ринки; впровадження та використання нових комп'ютерних програм та сервісів тощо. Крім того, зважаючи на реалії сьогодення та високий рівень плинності кадрів, важливим є зосередження уваги на психологічному стані співробітників підприємства [1]. Створення позитивного психологічного клімату в колективі, вчасна психологічна допомога та підтримка персоналу, проведення заходів з командоутворення, підвищення стресостійкості сприятиме збереженню кадрів, підвищенню їх мотивації, зростанню залученості співробітників підприємства у процеси досягнення визначених стратегічних цілей та реалізації розробленої стратегії розвитку.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що стратегічний управлінський облік є складною та мультифункціональною системою, функціонування якої спрямоване на підвищення конкурентоспроможності підприємства, зростання ефективності його діяльності, забезпечення економічної стійкості. В умовах воєнного часу до даної системи висуваються нові вимоги, адже перед управлінським персоналом постають завдання управління ризиками, забезпечення

адаптації підприємства до негативного впливу зовнішніх чинників та дії сучасних загроз. Фахівці у сфері стратегічного управлінського обліку мають своєчасно внести коригування у наявні бізнес-стратегії, визначити пріоритетні напрями розвитку підприємства, сприяти ефективному використанню наявного потенціалу, прогнозувати ймовірні негативні наслідки та модифікувати систему стратегічного управлінського обліку з урахуванням сучасних викликів та задля забезпечення її дієвого функціонування в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Беляєва С.С. Концептуальні основи організації тимбїлдіingu як інструменту сприяння комунікативним зв'язкам у колективі. Молодий вчений. 2019. № 1(2). С. 417–422. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/1/97.pdf> (дата звернення: 25.03.2023).
2. Буткевич О.В. Облікові проблеми та аспекти запровадження стратегічного управлінського обліку на підприємствах. Наукові перспективи. № 12 (30). 2022. С. 107–120. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3247/3262> (дата звернення: 20.03.2023).
3. Загороднюк О.В., Півтрак М.В., Малюга Л.М. Основні напрями підвищення якості та ефективності розробки і прийняття управлінських рішень. Приазовський економічний вісник. 2019. № 4 (15). С. 94–98. URL: http://rev.kru.zp.ua/journals/2019/4_15_uk/16.pdf (дата звернення: 17.03.2023).
4. Савченко С.М., Нікітін В.Г. Сутність та принципи стратегічного управління ефективністю діяльності підприємства. Ефективна економіка. 2021. № 2. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2021/94.pdf (дата звернення: 18.03.2023).
5. Титенко Л.В., Корнійчук О.О. Стратегічний облік як інструмент управління підприємством. Інновації в обліково-аналітичному забезпеченні та управлінні фінансово-економічною безпекою держави, регіону, суб'єктів господарювання: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. для здобувачів вищої освіти і молодих науковців, 15–16 листопада 2018 р., м. Харків. С. 349–350. URL: <https://cutt.ly/r4TlQbv> (дата звернення: 25.03.2023).

JEL: E60; O30

Даниліна Світлана Олексіївна
к.е.н., доцент, доцент кафедри ЗЕТ та ЕП
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено дослідженню структурних зрушень в умовах цифровізації економіки за такими підходами, як: структурно-секторальний, процесний, техніко-технологічний, віртуально-інформаційний та глобалізаційний.

Ключові слова: структурні зрушення, цифровізація економіки, підходи.

Структура економіки будь-якої країни постійно еволюціонує й модифікується, адаптуючись до об'єктивних чинників і піддаючись регулюючому впливу держави. Усе це відбувається в процесі накопичення відповідних змін, які мають закономірний і об'єктивний характер, однак проявляються по-різному з огляду на їхню нерівномірну динаміку й непропорційне накопичення. В основі процесу розвитку лежить невідповідність змін у структурі потреб та інтересів суб'єктів економіки змінам у розміщенні, технології використання й розподілу економічних ресурсів. Це породжує нерівномірну динаміку співвідношення кількісних показників елементів структури. В умовах сучасної економіки вказані нерівномірності особливо посилюються і створюють умови для непередбачуваного розвитку економіки.

Структурні зміни визнаються економічною теорією двояко: як стимул і прискорення економічного розвитку, з одного боку, і як наслідок розвитку і зростання, — з іншого. Структурні зміни як наслідок розвитку виражаються через піднесення сучасних галузей економіки. Їхня висока продуктивність спричиняє зростання загального рівня продуктивності суспільства. Галузі, які є носіями

технічного прогресу та основою майбутніх трансформацій, стають елементами, що роблять можливим задоволення потреб і прагнень суспільства до підвищення рівня стандартів споживання та здійснення соціальних змін [1, с. 30].

Економічний розвиток безпосередньо пов'язаний з економічними структурами та змінами, які відбуваються в них. Під економічною структурою розуміють розміщення основних елементів економіки і пропорції, які склалися між ними. Економічна система складається з окремих галузей, відомств, виробництв, підприємств, має певну структуру виробничих ресурсів і зовнішньої торгівлі, просторове розміщення та регулюється економічними правилами й нормами.

Доповненням до цієї класифікації є виділення макро- і мікроструктур. До макроструктур відносять сектора й галузі економіки, елементи розподілу національного доходу (структури споживання, інвестицій, міжнародної торгівлі), тоді як мікроструктури представляють собою виробничі підрозділи, підприємства, об'єднання виробництв. Часто виділяють проміжні структури (наприклад, галузі промисловості), які прийнято називати мезоструктурами.

Тобто, в рамках конкретної системи, зокрема економічної, структурні зміни означають зміни причинно-наслідкових зв'язків між елементами системи. Структурні зміни пов'язані з неоднаковими темпами змін окремих елементів і змін взаємозв'язків між ними, що, в підсумку, спричиняє перетворення структури системи загалом. Ці перетворення можуть бути кількісними та якісними: кількісні зміни є вимірними і стосуються, наприклад, змін у галузевій структурі, структурі зайнятості тощо; якісні зміни є невимірними, наприклад, зміни структури організації економіки. Кількісні зміни тісно пов'язані з якісними, і їхнє накопичення спричиняє якісні зміни. Так, розвиток економіки, збільшуючи масу благ і розширюючи асортимент, сприяє появі нових потреб, зумовлених новими благами, які продукує виробництво.

Такої ж думки дотримуються і сучасні дослідники: «структурні зрушення в економіці є якісними змінами взаємозв'язків між зіставними елементами макроекономічної системи, зумовлені нерівномірною динамікою співвідношення їхніх кількісних характеристик» [2, с. 122].

Аналіз структурних зрушень в умовах цифровізації економіки можна розділити на декілька підходів.

До першого підходу належить підхід, за яким цифровізація економіки розглядається з позицій зростання секторів цифрової

економіки та здійснення глобальних структурних перетворень у первинному секторі сільського господарства, вторинному секторі промислового виробництва та третинному секторі послуг. Такий підхід можна визначити як *структурно-секторальний підхід*. Він ґрунтується на здійсненні значних структурних трансформацій в економічних системах країни внаслідок цифровізації первинного та вторинного секторів економіки та зростання частки третинного сектора, що докорінно змінює економічні системи та характер виробничих відносин і, як наслідок ґрунтовних структурних змін, зростає ефективність процесів виробництва та функціонування економіки [3, с. 92].

За другим підходом розглядаються процеси інформатизації економіки як зміни економічних і виробничих відносин, де замість безпосередньо особистісного управління процесами здійснюється та будується управління на основі розбудови інформаційно-цифрових платформ та операторів і формування алгоритмів відносин типу М2М машина — машина, а також, відповідно, формується новий тип відносин, де людина може не виступати безпосереднім суб'єктом процесу. Цей підхід можна класифікувати як *процесний підхід* щодо зміни суспільно-виробничих відносин на засадах нових цифрових платформ і процесів [4, с. 62].

Третій підхід, який можна визначити як *техніко-технологічний підхід*, розглядає цифрову економіку як активне застосування техніко-технологічних інновацій, техніко-технологічного переоснащення, програмного забезпечення, насичення сучасними цифровими пристроями, засобами електронного обміну та розбудовою необхідних комунікацій. Водночас за цим підходом здійснюється не лише техніко-технологічне переоснащення, заміна засобів виробництва більш наукоємними, сучасними технологіями та інноваціями, але й розбудова формування нового кіберпростору, здатного докорінно змінити соціально-економічні відносини.

Четвертий підхід можна визначити як *віртуально-інформаційний підхід* на засадах розбудови якісно нових бізнес-моделей, моделей ведення бізнесу та платформ, що дають можливість розвитку нового електронного бізнесу. За даним підходом наголошується на практичних діючих аспектах функцій цифровізації економіки та їх емпіричному застосуванню в сьгоднішніх економічних умовах, створенні та функціонуванні нових електронних процесів, розвитку е-комерції та розбудови бізнес-процесів виробництва на засадах використання інтегрованого економічного простору, внаслідок чого створення основних матеріальних благ вийшло за межі

матеріального виробництва та здійснюється у віртуальному інформаційному просторі за допомогою віртуального управління процесами виробництва та реалізації продукції та послуг.

За п'ятим концептуально-теоретичним підходом визначають цифровізацію економіки як процес еволюції економічних, соціальних, виробничих організаційних, управлінських та навіть суспільних відносин внаслідок розвитку інформаційно-цифрових технологій та комунікацій. Цей підхід можна назвати *глобалізаційним підходом*, оскільки він має історико-економічні корені та будується на засадах формування парадигми суспільного розвитку, визначаючи незворотність та послідовність даних процесів та глобальність впливу, що вийшли за межі економічних відносин та лежать у площині зміни суспільних формацій.

Проведений аналіз свідчить про те, що нові інформаційні технології виходять за рамки простої цифровізації, оскільки вони змінюють інституційну структуру економіки та всі функціональні зв'язки як на макро-, так і на макрорівнях. 5G, штучний інтелект, Інтернет речей, великі дані (Big Data), блокчейн визначають напрямки розвитку ринку інформаційних послуг, оскільки на їх основі розвиваються електронна торгівля, електронний банкінг, електронна освіта, електронні медичні послуги, електронний консалтинг, електронна реклама та багато іншого.

Список використаних джерел

1. Пелех О.Б. Чинники зміни структури сучасної економіки. Бізнес Інформ. 2018. № 1. С. 28–34.
2. Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток / Л.В. Шинкарук, І.А. Бевз, І.В. Барановська та ін. Київ: ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2015. 304 с.
3. Штець Т.Ф. Дослідження концептуальних характеристик сектора цифрової економіки. Бізнес Інформ. 2019. № 3. С. 91–95.
4. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. Економіка та держава. 2018. № 11. С. 61–65.

JEL Classification: O24

Деркач Юлія Борисівна
к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

ВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено особливостям проведення валютних операцій в умовах воєнного стану. Зазначено, що на початку війни Національний банк України запровадив низку обмежень на проведення валютних операцій з метою підтримання режиму фіксованого валютного курсу. Зауважено, що регулятор поступово їх скасовує та створює підґрунтя для встановлення валютного курсу ринковим чином.

Ключові слова: валюта, валютна операція, обмеження, валютне регулювання, валютний ринок.

Війна, розпочата РФ 24 лютого 2022 року, внесла зміни у функціонування всіх сфер економіки нашої держави. Найбільш вразливою з них є валютний ринок, поведінка суб'єктів на якому знаходиться у тісному взаємозв'язку та взаємозалежності від динаміки валютного курсу. Курсові тренди визначаються впливом двох основних груп факторів: кон'юктурних (короткострокових) та макроекономічних (довгострокових). Саме вплив кон'юктурних чинників, до яких належить початок воєнних дій РФ, змусили Національний банк України впровадити миттєві заходи задля усунення панічних настроїв на валютному ринку [1]. 24 лютого 2022 року центральний банк перейшов від режиму плаваючого валютного курсу до фіксованого. Впровадження фіксованого валютного курсу потребує застосування низки регулятивних заходів з боку держави.

Відповідно до світового та вітчизняного досвіду найбільш дієвими та швидкими заходами вважаються валютні обмеження.

З підписанням Закону «Про валюту та валютні операції» Національний банк України взяв курс на валютну лібералізацію шляхом

поступового зняття низки валютних обмежень на проведення валютних операцій [2]. Перш за все валютні послаблення були застосовані до поточних валютних операцій у вигляді скасування обов'язкового продажу валютної виручки, резервування коштів для купівлі валюти, а також подовження граничних термінів розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами, зняття заборони на купівлю валюти фізичними особами в межах 150 тис. грн на протязі одного дня та інші. На наступному етапі Національний банк України поступово скасовував обмеження на проведення операцій пов'язаних з рухом капіталу. Регулятор дозволив здійснювати репатріацію дивідендів, замінив індивідуальні ліцензії на інвестування системою е-лімітів, скасував заборону на дострокове погашення зовнішніх запозичень (кредитів від нерезидентів), замінив реєстрацію зовнішніх запозичень на повідомчий характер надання інформації.

В умовах війни Національний банк України вимушений був відмовитись від подальшого впровадження валютної лібералізації поточних та капітальних операцій та, використовуючи статтю 12 Закону «Про валюту та валютні операції», запровадив низку заходів захисту з метою підтримання режиму фіксованого валютного курсу (табл. 1).

Зауважимо, що окрім обмежень на проведення валютних операцій суб'єктів господарювання, багато заходів було впроваджено і щодо операцій фізичних осіб у вигляді встановлення лімітів на: зняття готівкової національної та іноземної валюти з поточних рахунків, проведення переказів P2P, за картковими операціями. Метою застосування зазначених заходів є зниження тиску на валютний ринок та запобігання непродуктивному виведенню капіталу за кордон [1].

Разом з тим НБУ, запропонував населенню захисти свої заощадження від девальвації, за рахунок використання строкового депозиту, прив'язаного до офіційного курсу [1]. Новий фінансовий інструмент передбачає, що клієнти отримують можливість купувати долари США за офіційним курсом Національного банку України з подальшим їх розміщенням на строковий депозит (від 6 місяців) та обов'язковою зворотною продажею купленої валюти після закінчення терміну депозиту за офіційним курсом на день проведення зворотної операції [1].

Проведений аналіз свідчить, що незважаючи на продовження війни другий рік поспіль, Національний банк України поступово послаблює валютні обмеження. Разом з тим динаміка валютного курсу свідчить, що скасування деяких обмежень не викликало девальваційні настрої.

Таблиця 1

**Обмеження на проведення валютних операцій суб'єктів
господарування в умовах воєнного стану**

Період	Посилення		Послаблення	
	Поточні операції	Операції пов'язані з рухом капіталу	Поточні операції	Операції пов'язані з рухом капіталу
Перший квартал	заборонено на зняття готівки з валютних рахунків; введено мораторій на транскордонні валютні платежі	призупинено проведення операцій між банками на валютному ринку; заборонено проведення операцій з капіталом	не застосовувались	не застосовувались
Другий квартал	зменшено термін розрахунків за експортно-імпортними операціями з 365 до 90 днів	заборонено банкам достроково погашати кредити нерезидентам; знижено ліміти відкритої валютної позиції з 15% до 5%	подовжено термін розрахунків за експортно-імпортними операціями з 90 до 120 днів	дозволено іноземним інвесторам переказувати за кордон кошти, які надійдуть за ОВДП після 01.04.2023
Третій квартал	строк використання купленої валюти скорочено з 10 до 2 робочих днів	заборонено купівлю іноземної валюти юридичними особами за наявності в них власної валюти	термін розрахунків подовжено зі 120 до 180 днів; дозволено оплата імпорту всіх груп товарів та послуг	дозволено часткова сплати % за зовнішніми кредитами від нерезидентів
Четвертий квартал	не застосовувались	не застосовувались	дозволено державним підприємствам переказувати за кордон членські внески міжнародним організаціям	дозволено переказ іноземної валюти за кордон для фінансування власного представництва

Джерело: систематизовано за матеріалами [1–5]

Однак тривале дотримання режиму фіксованого валютного курсу створює певні дисбаланси на валютному ринку та виснажує золотовалютні резерви країни. Відповідно поступове покращення структури платіжного балансу за рахунок зростання експортної складової забезпечить збільшення пропозиції іноземної валюти на ринку та створить умови для повернення до режиму плаваючого валютного курсу.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 20.03.2023).
2. Про валюту і валютні операції: Закон України від 21.06.2018 № 2473VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
3. Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями: Постанова Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-19#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
4. Про затвердження Положення про перелік заходів захисту, порядок та критерії їх запровадження, подовження та дострокового припинення: Постанова Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004500-19#Text> (дата звернення: 20.03.2023).
5. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті: Постанова Правління Національного банку України від 02 січня 2019 року № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text> (дата звернення: 20.03.2023).

JEL Classification: G22

Джежела Світлана Сергіївна
аспірантка кафедри фінансів, банківської справи
та страхування
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

DOI: 10.25313/978-80-88474-18-0-2

ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Тези присвячено інституційній трансформації страхового ринку України. Проведено оцінку страхового ринку та встановлено, що страхування є важливим компонентом ринкової економіки, оскільки відіграє важливу роль в економіці країни. Визначено, що на теперішній час ефективне функціонування страхового ринку України гальмується відсутністю єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг в державі, це пов'язано з низьким рівнем страхової культури та фінансової освіченості учасників страхового ринку.

Ключові слова: трансформація, страхування, страховий ринок.

Страхування виступає одним з важливих фінансових сегментів національної економіки. За допомогою рівня організації страхової справи в можна визначити рівень розвитку економіки країни. Ефективно функціонуючий страховий ринок є важливим компонентом ринкової економіки та відіграє визначальну роль у формуванні загальноекономічної ситуації в країні. Також можна додати, що ринок страхування акумулює значні фонди неактивного капіталу та формує інвестиційні ресурси держави, які активізують реальний сектор економіки і стимулюють соціально-економічне зростання країни. Саме тому, дослідження страхового ринку є таким важливим питанням. В Україні страховий ринок ще не набув статусу впливового соціально-економічного чинника, але в останні роки можна спостерігати перспективи його розвитку.

Сучасний стан розвитку страхового ринку України свідчить про те, що він недостатньо ефективно виконує свою роль у функціонуванні фінансової системи. Так, за оцінками експертів, частка страхових платежів за особистим страхуванням в Україні становить усього 4–5%, тоді як у Західній Європі та США цей вид послуг займає близько 60%, у Японії — 80%, у Великобританії — 70%, а у світі в середньому — 58,3%. Загальний обсяг страхових послуг на фінансовому ринку України в останньому десятиріччі за зібраними преміями дорівнював 0,06% світового обсягу і був меншим у 400 разів порівняно із США, у 60 разів — із Німеччиною, у 50 разів — із Францією [3, с. 413].

Розвиток ринку страхування в Україні можна спостерігати з початку незалежності країни. В той час спостерігається значне зростання та розширення страхового ринку, значна кількість страхових кампаній. Але з роками кількість страхових компаній почала скорочувались, це в першу чергу пов'язано з процесом консолідації страхової системи, більш детально процес скорочення страхових компаній можна розглянути в табл. 1. З таблиці ми можемо побачити, що протягом 2014–2021 років кількість страхових компаній скоротилась майже вдвічі, це пов'язано з регулюванням страхового ринку Національним банком України, впровадженням вимог до рівня ліквідності, платоспроможності та мінімального капіталу страхових компаній, а також необхідністю мати ліценцію для здійснення страховою діяльності.

Коефіцієнт концентрації страхового ринку (CR-3) по страхуванню життя в 2021 році в Україні становить 54,3%, а по «non-life» страхуванню — 21,3%. В окремих європейських країнах коефіцієнти концентрації страхового ринку (CR-3) мають дещо інші значення. Так, у Франції цей коефіцієнт по «non-life» страхуванню становить 43,37%, по страхуванню життя — 38,54%; у Великобританії — 29,83% та 18,24%; у Нідерландах — 47,36% та 48,23% відповідно [4, с. 78].

Така висока концентрація страхового ринку України вказує на те, що вітчизняна економіка переобтяжена великою кількістю страхових компаній, частка з яких навіть не здатна надавати якісні страхові послуги, розраховуватися за власними зобов'язаннями та взагалі конкурувати за хоча б невеликий сегмент ринку [1, с. 5]. Для розвитку нових перспективних напрямків страхування страхову галузь необхідно очистити від недобросовісних гравців та сформувати більш жорсткіші вимоги до оцінки показників страхових

Таблиця 1

Динаміка розвитку страхових компаній в Україні

Назва показника	Роки							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість страхових компаній, од.	382	361	310	294	281	233	210	156
в тому числі СК «non-Life»	325	312	271	261	251	210	190	143
в тому числі СК «Life»	57	49	39	33	30	23	20	13
Обсяг валових страхових премій, млн грн.	26767,3	29736,0	35170,3	43431,8	49367,5	48377,2	45184,9	48894
Обсяг страхових виплат, млн. грн.	5065,4	8100,5	8839,5	10536,8	12863,4	14338,3	10482,0	15827
Активи страхових компаній, млн грн.	70261,2	60729,1	56075,6	57381,0	63493,3	63866,0	64925,0	63622

Джерело: складено автором на основі [5]

компаній, що допоможе страховикам виконувати свої зобов'язання навіть у кризові часи функціонування національної економіки.

Ринок страхування в Україні наразі демонструє позитивну динаміку свого розвитку. Проте, у зв'язку із інфляцією, наявного зростання ще недостатньо, щоб повернути втрачені за кризові роки обсяги його діяльності. Також функціональні та інституційні характеристики страхового ринку в цілому ще не відповідають реальним потребам національної економіки.

Для успішного розвитку та покращення ситуації на українському ринку страхових послуг необхідна злагодженість та скоординованість роботи як держави, так і страхових компаній. При цьому держава має забезпечити ринок стабільною нормативною базою, необтяжливим державним наглядом, а з іншого боку страхові компанії мають бути максимально сумлінними та чесними у процесі співпраці зі своїми клієнтами.

Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що страховий ринок України перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Основними факторами під впливом яких функці-

онує ринок страхування в Україні є: обмеження платоспроможного попиту з боку кінцевих споживачів послуг (страхувальників) через зниження рівня вільних доходів населення і суб'єктів господарювання; девальвація національної валюти; втрата депозитів окремих страховиків внаслідок ліквідації значної кількості банківських установ [2, с. 81].

Проведений аналіз свідчить, що на даний момент ефективне функціонування страхового ринку України гальмується відсутністю єдиної державної стратегії щодо розвитку ринку страхових послуг в державі. Такі зміни викликані нестабільністю економічної ситуації в державі, низьким рівнем страхової культури та фінансової освіченості учасників страхового ринку.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Д. Новітні тенденції та протиріччя на страховому ринку України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2012. Вип. 133. С. 5–8.
2. Диба В. А. Сучасний стан та перспективи розвитку страхових компаній в Україні. Економіка та держава. 2016. № 11. С. 80–83.
3. Золотарьова О. В. Ключові тенденції та пріоритети розвитку ринку страхових послуг в Україні. Економіка і суспільство. 2017. № 11. С. 413–420.
4. Малікова І. П. Оцінка концентрації страхового ринку України, її зв'язок з процесами монополізації та конкуренції. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2017. Вип. 23. Ч. 3. С. 76–79.
5. Рейтинг страхових компаній України. URL: <https://forinsurer.com/ratings/nonlife> (дата звернення: 05.03.2023)

JEL Classification: E52**Жердецька Лілія Вікторівна***д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи***Чепразова Діана Іванівна***студентка 4 курсу факультету фінансів та банківської справи**Одеського національно економічного університету**м. Одеса, Україна*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У тезах розглядається основні заходи монетарної політики та банківського регулювання Національного банку України. А також проаналізовано грошово-кредитну політику на період воєнного стану.

***Ключові слова:** монетарна політика, Національного банку України, грошово-кредитна політика, банк, воєнний стан.*

За часи своєї незалежності Україна переживала чимало складних періодів і продовжує проживати. 24 лютого 2022 року Україна стикнулася з повномасштабним вторгненням з боку РФ. Безпрецедентні виклики постали також і перед банківською системою. Водночас з боку регулятора були втілені комплексні рішення для забезпечення стабільного функціонування банківського сектору та задоволення попиту на банківські послуги.

Національний банк України (НБУ) невідкладно відреагував на повномасштабну військову агресію з боку РФ та вжив низку заходів у галузі монетарної політики та регулювання діяльності банків:

- банки, відділення та банкомати продовжили свою роботу у регіонах, це було можливо;
- було введено бланкове рефінансування строком до року;
- запроваджені тимчасові зміни у застосуванні окремих положень (наприклад, Положення про визначення банками України розміри кредитного ризику за активними банківськими операціями);

- змінені умови проведення оцінки стійкості банків;
- тимчасово скасовані санкцій за порушення економічних нормативів та лімітів валютної позиції;
- були послабленні вимоги щодо термінів надання звітності для всіх учасників фінансового ринку;
- були введено низку валютних обмежень: валютний курс зафіксовано на рівні 24 лютого 2022 року; призупинена продаж іноземної валюти клієнтам; заборонено видачу готівкових коштів з рахунків клієнтів в іноземній валюті; введено мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів [1].

15 квітня Рада Національного банку ухвалила основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. Було зазначено, що цей документ буде застосовуватися до того моменту, поки економіка та фінансова система не нормалізуються [2].

Отже, відповідно документу, у разі нормалізації функціонування економіки НБУ зобов'язується повернутися до режиму інфляційного таргетування з плаваючим курсоутворенням. Національний банк відновить прогнозний цикл та використовуватиме ключову ставку як основний монетарний інструмент для зниження інфляції до цілі НБУ в 5% та контролю за інфляційними очікуваннями [2].

Проте наразі НБУ прийняв деякі адміністративні обмеження як-от: фіксування курсу валютного обміну та обмеження на валютні операції та рух капіталу, щоб забезпечити фінансову стабільність в Україні. Також НБУ тимчасово відкликав ухвалення рішень щодо облікової ставки [2].

НБУ підтримує державний бюджет України, але фінансує лише критичні видатки уряду в обмежених обсягах та зберігає плану прозорість у висвітленні таких операцій. Центробанк зберігає свою інституційну, фінансову та операційну незалежність для належного виконання своїх функцій, в тому числі самостійно визначає доцільність та обсяги операцій із фінансування дефіциту державного бюджету. При цьому Національний банк зазначає, що намагається уникати запровадження інструментів, які можуть призвести до послаблення довіри до монетарної політики, розбалансування очікувань та посилення фіскального домінування [2].

Отже, аналізуючи політику Національного банку, яку він застосовує для нормалізації банківського середовища, то вона характеризується послабленням обмежень монетарного регулювання та банківського нагляду за винятком валютного регулювання. Ці заходи, на нашу думку, дозволяють зменшити панічні настрої у бан-

ківській системі та забезпечать поступове відновлення банківського кредитування, що призведе до відбудови національного виробництва в Україні та нормалізації економічної ситуації.

Список використаних джерел

1. Жердецька Л.В. Сучасні антикризові заходи національного банку України. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/15252> (дата звернення: 05.03.2023 р.).

2. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану: рішення Ради Національного банку України від 15.04.2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/MPG-ml_2022.pdf?v=4 (дата звернення: 05.03.2023 р.).

JEL Classification: G23; G21

Завадська Діана Володимирівна
*д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

DOI: 10.25313/978-80-88474-18-0-3

ОГЛЯД ПРОГРАМ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ З ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези доповіді присвячені обговоренню питань з підтримки розвитку бізнесу в Україні в умовах воєнного стану. Розглянуто програми Міжнародних фінансових організацій, продовжених у 2022 та на початку 2023 років.

Ключові слова: *розвиток бізнесу, фінансова підтримка, програми Міжнародних фінансових організацій, воєнний стан в Україні.*

Стан економіки України є досить складним та змінним, інфляційний тиск та збільшення цін на паливо та продукти споживання сильно впливають на рівень життя населення та розвиток бізнесу в країні. Однак, не зважаючи на ці труднощі, в Україні продовжується відкриття нових компаній та зменшення кількості бізнесів, що закриваються.

За даними платформи «Опендатабот» [1], в 2022 році кількість компаній у реєстрі великих платників податків збільшилася на 220 одиниць. Серед нових великих платників податків найбільша кількість компаній, які займаються оптовою торгівлею та постачанням енергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Протягом періоду з 24 лютого 2022 року по 12 лютого 2023 року в Україні зареєстровано 17,1 тисяч нових компаній та 178,5 тисяч суб'єктів підприємницької діяльності — фізичних осіб. Позитивна динаміка в розвитку

бізнесу на півночі України відбулася навесні 2022 року завдяки звільненню від окупації, адаптації до умов воєнного стану, поліпшенню логістики та фінансової підтримки міжнародних партнерів.

Розглянемо основні програми підтримки Міжнародних фінансових організацій, що сприяють зміцненню стійкості підприємництва під час війни. Відповідно до даних, представлених на сайті Департаменту економічного розвитку і торгівлі України [2], в Україні існує понад 60 програм підтримки малого та середнього бізнесу. З них значна частина є програмами Міжнародних фінансових організацій. До таких програм належить програма «Підтримка малих і середніх підприємств» від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). В рамках програми у 2022 році ЄБРР виділив 60 млн євро на підтримку малих і середніх підприємств, які потребують фінансової допомоги у зв'язку зі складними економічними умовами в Україні.

Міжнародний валютний фонд (МВФ) запровадив програму «Економічне відродження в Україні» з метою надання фінансової і технічної підтримки реформам та економічному розвитку в країні. Протягом періоду реалізації цієї програми в Україну буде направлено 2,7 млрд дол США, зокрема на підтримку малого та середнього бізнесу в умовах воєнного стану.

Не менш важливою є програма «Підтримка агробізнесу» від Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР), яка спрямована на надання фінансової підтримки аграрним підприємствам під час війни. У 2022 році МБРР надав кредит у розмірі 200 млн дол США на розвиток аграрної сфери та підтримку економіки в Україні.

Одним із способів подолання негативних наслідків війни є реалізація Координаційної донорської платформи для України «Фінансовий Рамштайн», запуск якої відбувся у січні 2023 року [3]. Платформа об'єднує зусилля ЄС, країн Великої сімки та фінансових інституцій для забезпечення фінансування пріоритетних напрямків, таких як: відновлення енергетичного сектору, гуманітарне розмінування, реконструкція житла та інфраструктури, підтримка економіки. На першому засіданні Наглядової ради Платформи було визначено, що на відновлення України потрібно 17 млрд дол США, а на невідкладні ремонтні роботи у 2023 році — 5,7 млрд дол США донорського фінансування.

В рамках фінансової підтримки бізнесу відмітимо програму «Доступ до фінансування та підтримка стійкості ММСП в Україні», яка фінансується урядом Німеччини та реалізується Німецьким

товариством міжнародного співробітництва (GIZ) GmbH) у співпраці з Deutsche Sparkassenstiftung für international Kooperation (DSIK) та Фондом розвитку підприємництва. Програма була започаткована Ощадбанком в рамках програми підтримки мікро-, малих та середніх підприємств в Україні. Програма стала особливо важливою для підтримки підприємств, що потерпають від наслідків воєнних дій та економічної нестабільності в країні.

Запровадження комплексного страхування воєнних ризиків для іноземних та вітчизняних підприємців є важливим кроком для залучення інвестицій та розвитку економіки. Поки що можливості страхування воєнно-політичних ризиків обмежені, але є низка пілотних проєктів, зокрема започаткованих Міжнародним агентством з гарантування інвестицій (MIGA) та Американською міжнародною фінансовою корпорацією розвитку (DFC), які направлені на розвиток цього виду страхування в Україні. Так, Raiffeisen Bank International отримав від MIGA гарантію на 100 млн євро на один рік для покриття ризиків Райффайзен Банку Україна в частині розформування обов'язкових резервів [4]. Це дозволить останньому вивільнити кошти для кредитування критичних галузей української економіки під час війни. Така ініціатива є важливою для підтримки стабільності та розвитку української економіки в умовах геополітичної нестабільності.

Значним є також потенціал в сфері реалізації двосторонніх механізмів співпраці з країнами, такими як Велика Британія та Німеччина, які надають можливість покривати ризики своїх інвесторів через національне Експортно-кредитне агентство UKEF та PricewaterhouseCoopers (PwC). Залучення фінансової підтримки через нові механізми або використання наявної інфраструктури Європейського інвестиційного банку (ЄІВ) та Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) значно сприятиме розвитку інфраструктурних проєктів, зокрема тих, що пов'язані зі зміцненням обороноздатності та безпеки країни.

У лютому 2023 року відбулася зустріч місії Міжнародного валютного фонду (МВФ) з представниками Міністерства фінансів України та Національного банку України, де було відзначено зусилля уряду України зі збереження фінансової стійкості та обговорювалася повноцінна фінансова програма підтримки для України [3]. Це матиме позитивний вплив на стан економіки країни.

Крім того, Національний банк України також проводив реформи, пов'язані із підтримкою бізнесу в умовах війни. Зокрема, у 2022

році було переглянуто Стратегію Національного банку України та планується її оновлення з урахуванням першочергових заходів щодо підтримки економіки та бізнесу [5].

На завершення відмітимо, що програми міжнародних фінансових організацій в Україні є важливим інструментом підтримки бізнесу в умовах воєнного стану. Вони допомагають забезпечити стабільність та стійкість підприємств, зменшити вплив воєнної агресії РФ на економіку, зберегти робочі місця та залучити нові інвестиції в Україну. Однак, для максимальної ефективності цих програм потрібна ефективна координація з урядом та відповідними галузевими організаціями, а також прозорість та відкритість у розподілі ресурсів. Тільки в такому випадку ці програми зможуть дійсно допомогти відновити економіку нашої країни та підтримати бізнес під час війни.

Список використаних джерел

1. 220 компаній додалось до реєстру великих платників податку у 2023 році. Опендадабот. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/large-tax-payers-2023> (дата звернення: 04.04.2023).

2. Які існують програми підтримки бізнесу? Бізнес. Дія. URL: <https://business.diia.gov.ua/handbook/finansovij-menedzment/aki-isnuut-programi-finansovoi-pidtrimki-biznesu> (дата звернення: 04.04.2023).

3. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (лютий 2023). НІСД. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-9> (дата звернення: 04.04.2023).

4. Гарантія MIGA на 100 млн євро допоможе Райфу підтримувати український бізнес, в т.ч. за рахунок кредитування клієнтів. URL: <https://raiffeisen.ua/news/garantiya-miga-na-100-mln-yevro-dopomozhe-raifu-pidtrimuvati-ukrainskiy-biznes-v-tch-za-rahunok-kredituvannya-kliyentiv-1835> (дата звернення: 01.04.2023).

5. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy> (дата звернення: 01.04.2023).

JEL Classification: E44; G21

Завадська Діана Володимирівна
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи
Завадський Віталій Володимирович
студент 2 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

DOI: 10.25313/978-80-88474-18-0-4

НАЙКРАЩІ ВАРІАНТИ ІНВЕСТУВАННЯ КОШТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези доповіді присвячені обговоренню питань інвестування коштів з метою подальшого заробітку в Україні в умовах воєнного стану. Розглянуто переваги, недоліки та надано порівняльну характеристику таких інвестиційних інструментів, як: військові ОВДП, депозити банків та криптовалюта. Надано рекомендації щодо способів ефективного інвестування коштів.

Ключові слова: *інвестування коштів з метою заробітку, валюта, світовий фінансовий центр, інвестиційні інструменти, воєнний стан в Україні.*

Ще два роки тому, на питання «Куди інвестувати кошти з метою подальшого заробітку?» у нас була наступна відповідь:

Варіант 1: Яку валюту, євро чи долар США, доцільно купляти з метою подальшого заробітку на курсі? (Рис. 1).

Відповідно до даних рис. 1, курс євро вищий ніж курс долару США. Це пояснюється тим, що багато країн, які торгують у Єврозоні, диверсифікують свої золотовалютні запаси, використовуючи євро. До того ж на послаблення позицій долара США впливає великий зовнішній борг країни.

То ж в яку валюту доцільно купляти з метою подальшого заробітку на курсі? На нашу думку, не потрібно робити вибір на користь

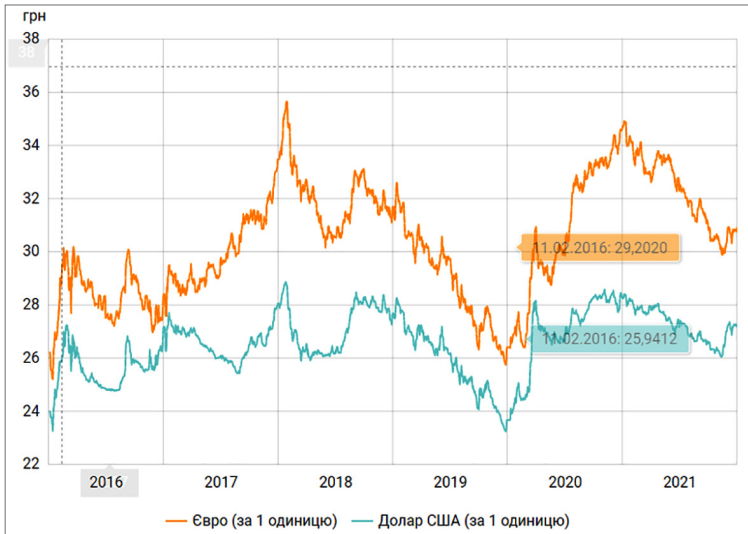

Рис. 1. Динаміка офіційного курсу євро та долара США в Україні за 2016–2021 рр.

Джерело: складено за даними [1]

однієї з них, набагато надійніше буде застосування принципу диверсифікації — зберігання заощаджень і в доларах, і в євро. Також ще можна купувати фунт стерлінгів або швейцарський франк, наприклад.

Варіант 2: У який із світових фінансових центрів інвестувати кошти? Топ-10 лідерів у 2020 році було представлено наступними світовими фінансовими центрами [2]: 1 — New York City, 2 — London, 3 — Shanghai, 4 — Tokyo, 5 — Hong Kong, 6 — Singapore, 7 — Beijing, 8 — San Francisco, 9 — Shenzhen, 10 — Zurich.

То в який з представлених світових фінансових центрів ми б інвестували кошти? — у Нью-Йорк, Лондон чи Сінгапур. В останньому, завдяки гнучкій системі оподаткування, надійному захисті активів, відсутності валютного контролю та диджиталізації бізнесу, іноземцю вигідно відкривати бізнес. Також зазначимо, що на зміну показників, які дозволили у другій половині 2020 року фінансовим центрам демонструвати певне зростання, вплинули такі чинники, як: *невизначеність в економічному секторі; політична нестабільність; вплив пандемії коронавірусу на світову економіку.*

Що відбувається зараз? — війна. Куди інвестувати кошти під час війни? У військові облигації, депозити чи криптовалюту? Коротко

проаналізуємо переваги та недоліки кожного з цих інвестиційних інструментів та порівняємо їх.

Один з найбільш безпечних варіантів інвестування коштів з початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну — це військові ОВДП. Військові облигації — це інвестиційний інструмент підтримки державного бюджету, який використовується для безперебійного забезпечення фінансових потреб держави (соціальних та оборонних). Він доступний для всіх підприємств, представників бізнесу, приватних осіб та іноземних інвесторів [3]. Військові ОВДП мають високу надійність, дохідність та легко доступні для вкладення коштів з технічного погляду. Так, по-перше, це високий кредитний рейтинг держави, який гарантує виконання всіх зобов'язань перед інвесторами. По-друге, у випадку дефолту України, власники ОВДП мають пріоритетне право на повернення своїх інвестицій. У березні 2023 року рівень доходності військових ОВДП становив 19,7% річних, що є досить високим показником порівняно з іншими інвестиційними інструментами в Україні, наприклад з банківськими депозитами, та які повернуться до інвестора через рік. З огляду на те, що доходи за військовими ОВДП не оподатковуються, — ці цифри є близькими до очікуваної інфляції (20,0% до 26,6%, з орієнтовним зниженням до 12,5% у 2024 році). До того ж інвестиції в такі активи не потребують підтвердження походження коштів, за які вони куплені. Придбати військові облигації можна дистанційно як через застосунок «Дія», так і через брокерів та сайти банків, зокрема Приватбанку та Монобанку. Однак, відсутність ринку перепродажу військових облигацій в Україні може ускладнити забезпечення ліквідності.

Депозити банків — це ще один з доступних інструментів для збереження грошей в Україні. Вони є короткостроковими інвестиціями з терміном від 1 місяця до 2–3 років. Депозити забезпечують низький рівень ризику, оскільки кошти вкладників захищені ФГВФО до 200000 грн. Процентні ставки на депозити зазвичай є меншими, ніж на ОВДП, але можуть варіюватися залежно від терміну вкладення і банку. Наприклад, станом на 3 квітня 2023 року середня дохідність за депозитами в гривні строком на 12 місяців становила 14,88% річних [4]. Один з недоліків депозитів полягає в оподаткуванні доходів (18% — податок на доходи та 1,5% — податок на військовий збір), що зменшує дохідність на п'яту частину від того, що пропонують банки. Тобто після оподаткування середня дохідність гривневих депозитів становить менше 12% і може покрити лише половину втрат від інфляційного знецінення готівки у національній валюті.

Криптовалюти є перспективним фінансовим активом для інвестування. Криптовалюти, такі як Bitcoin, Ethereum та інші, можуть забезпечити високий рівень прибутковості, оскільки їх вартість може зростати значно швидше, ніж у традиційних інвестиційних інструментів. Наприклад, за даними CoinMarketCap, з початку 2023 року вартість Bitcoin зросла майже вдвічі. Так, у січні 2023 року курс Bitcoin становив близько 20000 дол США, а на початок квітня він становив близько 28620 дол США [5]. Тобто ціна Bitcoin зросла в першому кварталі 2023 року майже на 71%. Проте відмітимо, що інвестування в криптовалюти пов'язано з великим ризиком. Ціни на криптовалюти можуть змінюватися значно швидше і непередбачуваніше, ніж на ОВДП чи депозити банків. Крім того, в Україні немає регулювання криптовалютного ринку, що може створювати додаткові ризики для інвесторів. Саме ризики та недовіра ставлять під сумнів будь-яке впровадження цього фінансового активу у діяльність банків. Жоден з аналітиків не радить інвестувати більше 10% грошей в криптовалюту. Пояснюється це тим, що як тільки уряди великих країн запустять свої криптовалюти — державні гроші на блокчейні, то вони боротимуться з виводом коштів з криптовалюти у нормальну валюту, і спекуляція зникне.

На завершення, обираючи фінансовий актив для інвестування, зазначимо, що головне зараз — допомога близьким та країні. В умовах воєнного стану ми надаємо перевагу, і радимо іншим: по-перше, забезпечити «фінансову подушку» для родини щонайменше на шість місяців; по-друге, пожертвувати волонтерам, ЗСУ та державі; по-третє, вже потім шукати можливості для інвестування. Все буде Україна!

Список використаних джерел

1. Офіційний курс гривні щодо іноземних валют. Офіційний сайт Національного банку України. URL: [//https://bank.gov.ua/](https://bank.gov.ua/) (дата звернення: 02.02.2022)
2. Оновлено рейтинг найбільших фінансових центрів світу: чи змінився торішний лідер. 24 ІНВЕСТИЦІЇ. URL: [//https://investment.24tv.ua/naybilshi-finansovitsentri-svitu-2020-novini-ukrayini-i-svitu_n1425324](https://investment.24tv.ua/naybilshi-finansovitsentri-svitu-2020-novini-ukrayini-i-svitu_n1425324) (дата звернення: 02.02.2022)
3. Військові ОВДП. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України. URL: [// https://mof.gov.ua/](https://mof.gov.ua/) (дата звернення: 01.04.2023).
4. Депозитні ставки українських банків. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/deposits/stats/> (дата звернення: 03.04.2023).
5. Today's Cryptocurrency Prices by Market Cap. CATALYST by CoinMarketCap. URL: <https://coinmarketcap.com/> (дата звернення: 01.04.2023)

JEL Classification: L640

Котковський Володимир Станіславович
*д.е.н., доцент, завідувач кафедри соціально-політичних
та економічних дисциплін
Криворізького факультету Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Кривий Ріг, Україна*

АНАЛІЗ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ОБОРОННО-ПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

У тезах розкрито поняття оборонно-промислового комплексу згідно стратегії його розвитку в Україні. Проаналізовано динаміку основних родів військової техніки оборонно-промислового комплексу України за 2019–2021 роки. Названо шляхи реформування оборонно-промислового комплексу України.

Ключові слова: оборонна промисловість, аналіз, оборонно-промисловий комплекс, комплаєнс-реформа, реформування.

З моменту отримання статусу незалежної держави, оборонна промисловість України дуже сильно деградувала. Радянські методи роботи, та обладнання, адміністративні принципи розрахунку та менеджменту, недостатній рівень кваліфікації працівників — це лише деякі з багатьох наявних проблем у сфері. Між тим, оборонно-промисловий комплекс (ОПК) є основою національної безпеки будь-якої держави. Якщо ми не хочемо отримати в майбутньому повну залежність у оборонній промисловості від партнерів України на світовій арені, необхідно проводити глибоку реформу галузі.

Незважаючи на актуальність обраного дослідження, питання ОПК не розглядалось науковцями так активно, як, наприклад, питання просто промисловості. Серед найбільш значимих, на наш погляд, робіт в окресленому напрямку варто відзначити наукові праці Г. Дейлі, Ден. і Дон. Медоуз, М. Згуровського, В. Гейця, М. Хвесика, Л. Мельника, В. Боголюбова, Н. Васюткіної, С. Пакуліна та інших.

Метою дослідження є розкриття поняття та проведення аналізу спеціалізації оборонно-промислового комплексу України та визначення шляхів реформування ОПК.

Оборонна промисловість — одна з найбільш складних і стратегічно важливих сфер діяльності будь-якої держави. Високі технології оборонки впливають на дуже багато аспектів життя держави — від міжнародного іміджу до розвитку економіки в цілому. Не кажучи вже про те, що це основа обороноздатності країни в сучасному світі, де кількість військових конфліктів лише зростає [1].

Воєнно-політичне керівництво більшості промислово розвинутих країн розглядають оборонно-промисловий комплекс (ОПК) як «важливу складову стратегії національної безпеки та оборони країни і приділяють значну увагу захисту важливих і ефективно працюючих підприємств та організацій оборонної промисловості [2]. В ньому сконцентровані значні інтелектуальні, виробничо-технічні та кваліфіковані людські ресурси, зберігається високий експортний потенціал, що забезпечує надходження до державного бюджету значних коштів» [2].

З точки зору родів військової техніки, серед основних галузей можна виділити ракетно-космічну, авіабудівну, суднобудівну, бронетанкову, радіоелектронну, артилерійсько-стрілецьку галузі. Отже, проаналізуємо результати виробництва цих галузей оборонно-промислового комплексу за 2019–2021 роки (табл. 1).

З даних табл. 1 можна констатувати, що «за 2020 рік чистий дохід підприємств, діяльність яких координується Управлінням

Таблиця 1

Аналіз результатів виробництва основних галузей ОПК України за 2019–2021 роки, млн грн.

Галузь ОПК	2019	2020	2021	Відхилення, %	
				2020/ 2019	2021/ 2020
Авіабудування та авіаремонт	12,7	11,7	15,7	92	134
Бронетанкова техніка	4,3	5,9	5,7	138	97
Високоточна зброя та боеприпаси	6,8	6,8	8,6	100	126
Суднобудування та морська техніка	3,4	3,9	4,6	115	118
Радіолокаційна техніка	2,2	2,7	2,8	122	104

Джерело: розроблено авторами за даними [3]

авіабудування, склав 13544,6 млн грн. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) склав 13600,6 млн грн., в тому числі для оборонних відомств — 1426,7 млн грн., на експорт — 10543,8 млн грн.» [1; 4].

За 2020 рік «чистий дохід підприємств, діяльність яких координується Управлінням бронетанкової техніки, склав 6463,4 млн грн. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) склав 6463,7 млн грн., в тому числі для оборонних відомств — 5192,8 млн грн., на експорт — 859,5 млн грн.» [19–20]. Що стосується чистого доходу підприємств, діяльність яких координується Управлінням високоточної зброї і боеприпасів за 2020 рік, то він «склав 6498,2 млн грн. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) склав 6498,2 млн грн., в тому числі для оборонних відомств — 1933,6 млн грн., на експорт — 2482,8 млн грн.» [1; 4].

За 2020 рік «чистий дохід підприємств, діяльність яких координується Управлінням суднобудування, склав 3646,5 млн грн. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) склав 3664,5 млн грн., в тому числі для оборонних відомств — 78,2 млн грн., на експорт — 3351,7 млн грн.» [1; 4].

Також, «за 2020 рік чистий дохід підприємств, діяльність яких координується Управлінням радіолокації, радіозв'язку та спеціального приладобудування, склав 2275,3 млн грн. Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) склав 2275,4 млн грн., в тому числі для оборонних відомств — 1610,7 млн грн., на експорт — 316,3 млн грн.» [1; 4].

Щодо 2021 року, то підприємства почали прогресувати у розвитку. Так, «за підсумками 2021 року підприємства УкрОборонПрому наростили обсяги виробництва озброєння, військової техніки та іншої продукції на 24%: 39 млрд грн у порівнянні з 3,3 млрд грн у 2020 році» [3]. При цьому, зазначається що результати авіанапряму зросли на 36%, високоточної зброї та боеприпасів — на 34%, військово-морської техніки на 19%, підприємств радіолокації, радіозв'язку і спеціального приладобудування на 7%. Виробництво бронетанкової техніки у 2021 році залишилося на рівні 2020 року — 5,7 млрд грн.

Таким чином, кількісно спеціалізація підприємств ОПК є доволі широкою. Доведено, що підприємства оборонної промисловості є прибутковими, у 2021-му році, попри складнощі, пов'язані з пандемією COVID-19, виручка зросла. Проте, прибутковість не вирішує проблеми неефективності та неспроможності комплексу конкурувати на міжнародній арені. Для справедливої оцінки діяльності ОПК необхідно провести комплексний аналіз галузі.

На основі проаналізованих думок науковців, журналістів, нормативно-правової бази та власних досліджень пропонуємо наступні шляхи реформування ОПК:

- реформування оборонно-промислового та суміжних сфер комплексу;
- запровадження комплаєнс-реформи;
- впровадження функції управління ризиками.

Список використаних джерел

1. Оборонно-промисловий кур'єр: Інформаційне агентство. Офіційний сайт. URL: <https://opk.com.ua> (дата звернення: 15.02.2023).

2. Національний інститут стратегічних досліджень: Офіційний сайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/mozhливosti-oboronno-promislovogo-kompleksu-ukraini-v-sistemi> (дата звернення: 15.02.2023).

3. Державний концерн «УкрОборонПром»: Офіційний сайт. URL: https://ukroboronprom.com.ua/storage/documents/Report_ua.pdf (дата звернення: 22.02.2023).

4. Оборонно-промисловий комплекс. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія / ред.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. Т. 24. URL: <https://esu.com.ua/article-74639> (дата звернення: 24.02.2023).

JEL Classification: G21

Murshudli Fakhri
*PhD in Economics, Researcher of the UNEC Center
for Islamic Finance
Azerbaijan State University of Economics
Baku, Azerbaijan*

STATE BANKS IN THE INFORMATION- INCLUSIVE MODEL OF DEVELOPMENT OF TRANSITIVE ECONOMIES

Thesis is established the place and role of the state as an owner in the banking sector. Possible ways of development of the sector of state-owned banks in countries with transitive economies are determined. The measures aimed at achieving a balance of interests in the political, economic and social components of the activities of state banks are substantiated.

Keywords: *state-owned banks, transitive economies, banking institutions, government securities, banking activity.*

1. In a number of transitive countries, the state not only retained its presence as an owner, which existed at the very beginning of the reforms, but also increased it. First of all, we are talking about the banking sector. At the same time, the motivation for this process is extremely diverse — from an attempt to diversify the tools of the state's indirect impact on the economy to ensuring tasks in the field of national security. Multidirectional trends give rise to an extremely large number of questions, incl. and on the effectiveness of the state — the owner of financial institutions. These questions often determine the difficult choice between the political and social tasks of the state and its purely economic functions. Indeed, in most transitive countries, the challenges for state-owned banks today often remain unanswered, which determines the expediency of further research in this area.

The problems of the activities of banks with state participation are widely represented in modern scientific economic literature. As

a rule, most studies focus on the role of such financial institutions in maintaining the required level of banking activity in transitional economies, and on the specifics of corporate strategies of such banking institutions. The increase in the share of state-owned banks in some countries of the post-socialist camp determined the conduct of relevant studies [1–5]. In general, the analysis of scientific works shows that it is extremely difficult to identify uniform quantitative criteria for the activity of the state as an owner in the banking sector. Rather, it should be about the application of uniform principles and uniform qualitative characteristics that have been effective in most economies.

2. The existence and functioning of banks with state participation is not the exclusive prerogative of transitive economies. Many countries with developed economies also have experience in the operation of state-owned banks. At the same time, the issues of such financial institutions are of particular importance for transformational economies. In our opinion, we can assume that this is due to the following factors:

- firstly, quite often at the time of the beginning of economic reforms in such countries there are banking institutions that belong to the state;
- secondly, at the expense of banks with state participation, governments are trying to strengthen control over processes not only in the banking sector, but also in the economy as a whole;
- thirdly, state-owned banks are considered as certain “stabilizers” that ensure the sustainable development of the banking sector;
- fourthly, the activities of state banks (and not unreasonably) are considered in the context of the implementation of various “shadow” and “corruption” schemes with the active “growth” of government and business;
- fifthly, we recognize that it is precisely in countries with transitional economies that banks with state participation can occupy dominant positions, “crowding out” private banking institutions in certain sectors. Last but not least, this is due to the fact that state-owned banks receive various direct and indirect preferences that distort competitive banking mechanisms.

3. The history of state-owned banks in the post-Soviet countries is replete with examples that confirm our assumptions. For example, let’s turn to the analysis of the experience of Azerbaijan and its banking system. At the beginning of 2023, there were two banking institutions with state participation in Azerbaijan — International

Bank of Azerbaijan (IBA) and Azer-Turk Bank (ATB). Each banking institution with state participation has its own history of development. IBA was established in the early 90s of the last century precisely as a state-owned bank, while ATB had a mixed capital structure (50% owned by the state and Turkish investors) at the time of its foundation in 1995. However, the activities of both banks also have something in common, in particular For example, in order to improve IBA, the state was forced to develop a special program that provides for both reducing the volume of “toxic” assets (their maximum value was about 70%) and measures aimed at reducing the debt burden on the bank’s activities (debt restructuring, placement of bank deposits by state institutions, etc.). In turn, the unsatisfactory performance of ATB determined the exit of foreign investors from the bank’s capital and the need to increase the state’s share from 50% to 75%. In this regard, a number of questions arise related to the mutual influence of the processes taking place in the banking system and the economy of Azerbaijan as a whole, and the trends and results of the development of banks with state participation.

The raising of this issue is also due to the fact that over the past decade the share of banks with state participation has fluctuated within 25–40% of the entire banking system of Azerbaijan. Last but not least, disruption at the level of state-owned banks was one of the root causes of a significant deterioration in the performance of the banking sector as a whole in Azerbaijan after 2015.

4. An analysis of the activities of state-owned banks in Azerbaijan allows us to draw certain conclusions, the key of which, in our opinion, are the following:

- such banking institutions occupy an intermediate position in the banking services market: on the one hand, their activities are determined by the norms of banking legislation, on the other hand, state-owned banks enjoy various preferences, primarily in terms of access to resources, etc. compared to private banks;
- the activities of state banks in terms of active operations are largely synchronized with the financial policy of the state. This synchronization occurs through the instruments of the government securities market, thanks to lending to large state-owned enterprises, and the like. Ultimately, this violates competitive mechanisms in the state banking services market;
- the objectives of the privatization of state-owned banks are mostly declarative, since there is practically no experience of

selling large banking institutions. The strategic uncertainty of state-owned banks makes it much more difficult to set tactical targets for such financial institutions. Setting a goal in the form of profit maximization for state-owned banks often contradicts the principles of their activities, which provide for active operations with a minimum level of profitability, taking into account political and social expediency.

The further functioning of state banks in countries with “transitive” economies should be based on the application of an information-inclusive approach. Its basic elements should be: ensuring maximum transparency of the activities of state-owned banks; preventing the influence of political and social factors; identification by the state of the goals and objectives of state banks in the economy; formation of corporate strategies of state-owned banks, taking into account the interests of the state-shareholder, consumers of banking services and the banking environment as a whole.

References

1. Panizza U. State-owned commercial banks. *Journal of Economic Policy Reform*. 2023. Vol. 26. No. 1. P. 44–66.
2. Adams M.A., Aydin H.Y., Chon H.K., Morozova A., Iskender E.S. *Regulating, Supervising, and Handling Distress in Public Banks*. Washington, DC: International Monetary Fund, 2022. vi, 36 p.
3. Bosshardt J., Cerutti E. 2020. *Why Did Public Banks Lend More During the Global Financial Crisis?* IMF Working Paper WP/20/84. Washington, DC: International Monetary Fund, 2020. 35 p.
4. Andrianova S., Demetriades P., Shortland A. Government ownership of banks, institutions and economic growth. *Economica*. 2012. Vol. 79. Issue 315. P. 449–469.
5. La Porta R., Lopez-de-Silanes F., Shleifer A. Government ownership of banks *The Journal of Finance*. 2002. Vol. 57. Issue 1. P. 265–301.

JEL Classification: E32; G21

Посмітна Марина Василівна
аспірантка кафедри банківської справи
Жердецька Лілія Вікторівна
д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ РЕЖИМУ ІНФЛЯЦІЙНОГО ТАРГЕТУВАННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС

Тези присвячено імплементації режиму інфляційного таргетування у воєнний час в Україні, а також можливості використання класичних монетарних інструментів для призупинення зростання інфляції в країні. Проаналізовано динаміку облікової ставки НБУ та темпів росту інфляції, показані причини зростання інфляції в Україні.

Ключові слова: інфляція, облікова ставка НБУ, режим інфляційного таргетування, монетарна політика, цінова стабільність.

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у лютому 2022 року стало поштовхом до початку економічної кризи, досвіду боротьби з якою наша країна не мала. Також відсутній міжнародний макроекономічний досвід реакції на такі події. Тому алгоритм, який напрацьовує наша країна, у тому числі центральний банк, є унікальним. Саме тому варто аналізувати конкретні дії та реакції нашого регулятора на цей виклик. У даній публікації ми хотіли би розглянути проблеми використання режиму інфляційного таргетування Національним банком України (далі НБУ) у воєнний час.

Режим інфляційного таргетування почав використовуватися в Україні з 2017 року. Сутність цього режиму полягає у публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні центрального банку досягати цих цілей упродовж середньострокового періоду [1]. У Стратегії монетарної політики було зазначено головну ціль моне-

тарної політики підтримання інфляції у середньостроковій перспективі на рівні 5% із допустимим діапазоном відхилення ± 1 в.п. [1].

Варто зазначити, що у більшості розвинених країн світу цілі встановлюються на рівні 1–3%. Для країн з ринками, що розвиваються, середньострокова ціль є вищою і знаходиться зазвичай у проміжку 4–8%. Також варто пам'ятати, що є небезпечним встановлення цілі щодо інфляції на рівні 0%. Саме при нульовому рівні інфляції, економіка країни стає негнучкою і схильною до криз із-за ризику дефляції, можливого досягнення нульового рівня відсоткових ставок, незмінності рівня цін, що призведе до неможливості розуміння реального попиту та пропозиції на певні види товару тощо.

До 24.02.2022 року НБУ забезпечував цінову стабільність в країні за рахунок використання інфляційного таргетування та плаваючого обмінного курсу гривні. Основним інструментом монетарної політики НБУ є облікова ставка. Проте після початку повномасштабної війни РФ проти України, антикризові заходи монетарної політики було переорієнтовано згідно вимог воєнного часу. Так, вже зранку 24.02.2022 року НБУ ввів низку заходів у сфері монетарної політики (передусім валютної) [2]: призупинив роботу валютного ринку України, крім операцій продажу іноземної валюти клієнтами; зафіксував офіційний курс на 24.02.2022; увів мораторій на здійснення транскордонних валютних платежів (крім підприємств та установ, що забезпечують виконання мобілізаційних планів (завдань) та Уряду, окремих дозволів НБУ).

Водночас уже 15.04.2022 року Рада НБУ затвердила «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану» [3]. Саме у цьому документі було наголошено про те, що «Національний банк залишається відданим режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом і забороні фінансування державного бюджету з боку Національного банку» [3]. Адже дуже важливо, щоб інфляційні очікування та середньострокові інфляційні цілі НБУ були приблизно на одному рівні. Це дає низку переваг для економіки країни, а саме: більшу контрольованість інфляції, низькі процентні ставки банків та створення сприятливого середовища для ухвалення рішень [1].

В умовах війни, починаючи з лютого 2022 року інфляція в Україні стрімко зростає. Так, за цей період її рівень виріс з 10% до 26%. Помічаємо, що реальний показник інфляції значно відхиляється від верхньої межі цільового діапазону. Однак з початку 2023 року (рис. 1) спостерігається уповільнення інфляції, а у прогнозах НБУ

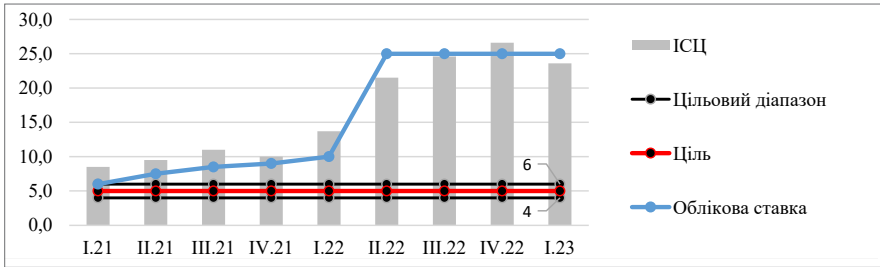

Рис. 1. Індекс споживчих цін, облікова ставка та інфляційні цілі
Джерело: складено за даними [1]

зазначається можливе досягнення поставленої цілі в середині 2025 року [1].

Слід зауважити, що центральний банк використовує різноманітні доступні монетарні інструменти для призупинення росту інфляції та повернення її в таргетований діапазон. Наприклад, вже починаючи з червня 2022 року НБУ значно підвищив облікову ставку. Наразі вона залишається на рівні 25% вже протягом майже 10 місяців. Проте позитивний вплив саме зростання облікової ставки на зниження рівня інфляції є предметом дискусії серед українських науковців та практиків. Це пов'язано передусім з тим, що на інфляцію в Україні наразі впливають немонетарні чинники, як-от: війна, глобальні інфляційні процеси, подорожчання енергоносіїв і т.д. У цьому аспекті варто відмітити, що безпосередньо на ці чинники облікова ставка не має впливу.

Варто зауважити, що окремим елементом каркасу інфляційного таргетування є прогноз ключової ставки, який НБУ розпочав публікувати з липня 2019 року [4]. Саме оприлюднення прогнозу облікової ставки має спрямувати ринкові очікування відповідно до поточної фази природного економічного циклу. Проте, на жаль, наразі в Україні відсутні ознаки природного економічного циклу. Тим не менше, в липні 2022 року НБУ повернувся до практики оприлюднення прогнозу облікової ставки. Наразі прогноз полягає в тому, що рівень облікової ставки 25% має залишатися щонайменше до кінця I кварталу 2024 року [1].

Як наслідок такого прогнозу, певні учасники ринку зайняли вищуквальну позицію, а саме тому створилася додаткова напруга на фінансовому ринку. Проте в класичній економічній теорії саме публікація прогнозів мала би призвести до покращення ситуації та настроїв учасників фінансових ринків.

Підсумовуючи, варто зауважити, що боротьба з інфляцією буде залишатися пріоритетом антикризової політики держави. Саме тому НБУ має використовувати різноманітні інструменти для припинення її зростання. Оскільки на інфляцію в Україні переважно впливають немонетарні чинники, використання в основному облікової ставки не є достатнім. Треба робити акцент на координації політики Кабінету Міністрів України (зокрема, фіскальної) та монетарної політики НБУ. Проте продовження використання режиму інфляційного таргетування є безумовно позитивним явищем для економіки України в цілому. Подальші дослідження будуть зосереджені на розгляді процесів монетарної політики НБУ та аналізу їх дієвості саме для поточної економічної ситуації в Україні.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua> (дата звернення: 12.03.2023р).
2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ № 18 від 24.02.2022 р., URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 12.03.2023 р).
3. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk> (дата звернення: 12.03.2023).
4. Данилишин Б. (14 листопада 2022). Керованість інфляцією: наслідки для повоєнного суспільства. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/14/693781/> (дата звернення: 12.03.2023).

JEL Classification: G38; O23

Рогов Георгій Костянтиневич
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна

ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА ТЕРИТОРІЯХ ВІДНОВЛЕННЯ

Тези присвячено вирішенню проблеми створення системи стимулів повоєнного відновлення і розвитку підприємств на територіях, найбільш постраждалих внаслідок бойових дій або тимчасової окупації. На основі ризик-аналізу визначено фінансові стимули, сумісне застосування яких, спроможне забезпечити позитивний синергетичний ефект — активізацію інвестиційних процесів.

Ключові слова: повоєнне відновлення, стимулювання, податкові й митні пільги, компенсація відсоткової ставки за інвестиційними кредитами, прискорена амортизація.

Концепція стратегії повоєнного відновлення та розвитку України передбачає забезпечення «регіональної та територіальної збалансованості...з урахуванням пріоритетності найбільш постраждалих регіонів та громад» [1]. Реалізація стратегії вимагає створення відповідної системи фінансових стимулів активізації інвестиційної діяльності підприємств на територіях відновлення у розумінні статті 11⁻² Закону України «Про засади державної регіональної політики» [2]. Визначення ризиків застосування кожного стимулу, методів запобігання їх виникненню або зменшення негативних наслідків та обґрунтування очікуваних результатів мають передувати вирішенню задачі об'єднання найбільш дієвих стимулів у систему.

Порівняльний аналіз результатів ризик-аналізу ряду фінансових стимулів, які передбачені законодавством України або успішно використовуються на практиці в країнах Європейського Союзу,

призводить до висновку щодо доцільності спільного застосування методів здешевлення інвестиційних кредитів, прискореної амортизації, зниження ставки податку на прибуток і звільнення від оподаткування ПДВ і сплати ввізного мита операцій з імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих виробів для підприємств-експортерів. Скасування податку на прибуток або запровадження податку на вивільнений капітал призводять до нівелювання дії стимулів прискореної амортизації та відповідно інтенсивного розвитку, які передбачені пунктом 43¹ підрозділу 4 розділу XX ПКУ [3]. Запобігти такому ризику можливо шляхом визначення оптимальної величини зниження ставки податку на прибуток. Певним орієнтиром у вирішенні цього питання є пільгова ставка податку, яку передбачено для резидентів Дія Сіті (9%).

Статус неплатника ПДВ призводить до зниження зацікавленості у співпраці бізнес-партнерів, які сплачують податок на додану вартість на загальних умовах. Аналогічні ризики, хоча й у меншій мірі, виникають і в разі оподаткування за ставками, меншими за базову. Компромісне ціноутворення як метод згладжування протиріч між платниками і неплатниками ПДВ має мало спільного з принципами стимулювання. З особливими проблемами стикаються експортери, операції яких звільнені від сплати податку на додану вартість, адже вони не мають права на відшкодування вхідного ПДВ і вимушені збільшувати ціни в умовах жорсткої конкуренції на міжнародних ринках. М'якшим є небажаний ефект звільнення від оподаткування ПДВ і сплати ввізного мита операцій з імпорту устаткування, обладнання та комплектуючих виробів для здійснення певних видів діяльності. Він полягає у штучних податкових перевагах для зарубіжних постачальників. Теоретично для усунення цього недоліка достатньо встановити обмеження на застосування особливого податкового режиму лише для товарів, що не мають вітчизняних аналогів та опрацювати процедуру контролю, але практика довела, що зарегламентованість пільгового імпорту зводить нанівець дієвість такого стимулу. З іншого боку, не варто ігнорувати той факт, що для підприємств-експортерів, особливо з тривалим технологічним циклом, звільнення від оподаткування ПДВ і сплати ввізного мита операцій з імпорту необхідного їм обладнання створює потужні стимули розвитку.

Доцільність запровадження механізму часткової компенсації відсоткової ставки за інвестиційними кредитами підприємств на територіях відновлення пояснюється високою вартістю позикового капіталу. Ймовірними проблемами його функціонування є нестача

коштів, додаткові адміністративні витрати і корупційні ризики. Запобіганню останнім сприяє забезпечення автоматичної процедури компенсації за умови відповідності визначеним критеріям та прозорості прийняття відповідних рішень. З метою стимулювання сталого розвитку підприємств на територіях відновлення до переліку критеріїв компенсації доцільно віднести енергоефективність, екологічність технологій та працевлаштування осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Вирішенню проблеми ресурсного забезпечення механізму здепешлення кредитів сприятиме запозичення німецького досвіду щодо запровадження Внеску солідарності з новими федеральними землями (*Solidaritätszuschlag*) з урахуванням специфіки вітчизняних економічних реалій. Очевидними ризиками запровадження внеску солідарності є збільшення податкового навантаження на підприємства в регіонах — донорах та істотні складнощі з об'єктивним оподаткуванням фізичних осіб. З огляду на низькі доходи пересічних українських компаній і домогосподарств навіть на найменш постраждалих від війни територіях, невибіркове оподаткування видається априорі не прийнятним. Оптимальним варіантом могло б стати обмеження кола платників такого податку лише окремими категоріями юридичних осіб: банки та інші фінансові установи, торгівельні мережі, підприємства грального бізнесу, суб'єкти господарювання, які перереєструвались та/або перенесли діяльність з територій відновлення. Розповсюдження цього податку на фізичних осіб, доцільно для громадян, які мають значні активи і доходи. До додаткових заходів запобігання зазначеним ризикам слід віднести конкретизацію терміну, на який запроваджуватиметься внесок солідарності, та зниження загального податкового навантаження на бізнес у країні. У підсумку варто очікувати формування фінансового ресурсу для часткової компенсації відсоткової ставки за інвестиційними кредитами, а також побічного позитивного ефекту у вигляді збільшення надходжень місцевих бюджетів через привабливість реєстрації підприємств на територіях-реципієнтах.

Негативним наслідком пільгового режиму на територіях відновлення є ймовірне ухилення від оподаткування високорентабельними глобальними торгівельними мережами та підприємствами фінансового сектору через зміну місця реєстрації. Уникнути такого сценарію дозволить обмеження кола пільгової категорії підприємств лише суб'єктами, пріоритетних для певної території відновлення видів економічної діяльності.

Системне застосування зазначених фінансових стимулів створить передумови для акумулювання коштів підприємств та активізації інвестиційних процесів. Зниження ставки податку на прибуток і пільги з ПДВ сприятимуть збільшенню власного капіталу суб'єктів господарювання. Часткова компенсація відсоткової ставки за інвестиційними кредитами за рахунок надходжень від внеску солідарності підвищить доступність позикового капіталу. Інтерес до спрямування накопиченого таким чином фінансового ресурсу на інвестиції в модернізацію виробництва і оновлення необоротних активів підсилуватиметься вже існуючими можливостями прискореної амортизації основних засобів. Слід підкреслити, що ефект стимулювання істотно залежить від усунення таких вад зовнішнього середовища функціонування підприємств як недосконалість судової системи, адміністративний тиск на бізнес, значний рівень корупції, монополізація ринків тощо.

Список використаних джерел

1. Концепція стратегії повоєнного відновлення та розвитку України. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/stratvidnovlennya-koncept-v2.pdf> (дата звернення 27.02.2023).
2. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 № 156-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення 27.02.2023).
3. Податковий кодекс України: Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 27.02.2023).

JEL Classification: M31

Sadigov Agshin

*Doctoral student of the Department of Applied Economics
Azerbaijan State University of Economics
Baku, Azerbaijan*

CURRENT PROBLEMS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF MARKETING COMMUNICATIONS IN MODERN CONDITIONS

The research is aimed to analyze the essence, characteristics and goals of integrated marketing communications, reveals the features of the process of their formation and the strategic focus on enterprises. The urgent need to rethink theoretical approaches to the economic content of marketing communications and related categories is substantiated. Discusses the methodology for studying marketing communications in modern conditions.

Key words: *integrated marketing communications, marketing communication, promotion of sales, public relations, direct marketing.*

1. Marketing interactions, reflecting the essential aspects of the market paradigm of the modern economy, drive the movement of marketing communications towards their integration. This trend is most clearly manifested in the formation of integrated marketing communications (IMC). Today, the role of marketing communications (MC) in the economic activities of enterprises has noticeably increased. Enterprises direct efforts to meet the needs of consumers and customers, while trying to inform promising consumers as much as possible about their product, services and sales conditions, convince them to give priority to these products and brands. These goals are achieved by promoting through a complex of marketing communication channels, which is a IMC [1].

The relevance of theoretical and methodological directions for the study of IMC, the determination of the laws of their formation

and sequence of development, the creation of modern mechanisms representing IMC as an advanced technology of marketing activities, creating conditions for the growth of its effectiveness by combining all methods and tools for promoting goods into a complex system, and at the same time creating sustainable competitive advantages of firms, is caused by a number of objective reasons, which include:

Firstly, the need for a systematic analysis of the patterns of the formation of the IMC system, the identification of the internal logic of its development within the framework of the experience of promoting individual MC to an integrated system in world practice, which gives communication resources new research approaches and expands their functional prerequisites. Secondly, the importance of the formation of a system model of IMC, expressing an integral set of communications using tools, methods and technologies of MC and, thereby, creating a synergistic effect. Thirdly, the urgency of measures to reorganize the IMC system to create a positive environment for the exchange of data between firms that bring goods and services to the market with a target focus (including the volatility of the attitude of customers to advertising information, the growth of personal needs for the product, the increased functionality of the IMC system through the use of information technologies, etc. Fourth, the weight of investment and innovative transformations of economics in general and the work of separate firms, in particular, as well as the development of marketing research preceding the formation of IMC. In this regard, in-depth scientific research should be carried out to make effective management decisions on MC corresponding to the modern stage of development, capable of scientifically substantiating modern models and methods of their integration, and determine the methodology for assessing the effectiveness of the entire system. Fifth, the materiality of the reaction of the inherent features of the process of creating MC in the corporate sector of the economy, reflecting the corporate culture, the nature of interaction with clients, the possibility of using an integrated approach to the formation of MC in the production, commercial and logistics systems of the company in certain territories.

2. Studies conducted to identify the peculiarities of integrated communication technologies and their strategic orientation made it possible to conclude that IMC is an even more complex category of the market environment than MC. Its features appear in the following directions: *formation of a new ratio of leadership in the MC market; change of components in the IMC formation strategy system; change of*

stages and phases of IMC development; formation of a new conceptual model of the IMC system in modern firms; development of a special algorithm for development and implementation of IMC; change in the composition and structure of the IMC due to the introduction of the Internet; as a result, the model of methodological justification of IMC was changed.

The concept of MC is a complex category of the market environment. In the context of the information society and the digital economy, the approach to them is fundamentally changing. At the same time, one should study in depth such areas of MC as advertising, promotion of sales, public relations, direct marketing. In the field of advertising: advertising becomes more complex, multilevel, multifaceted, multistructured. Promotion of sales: new ratios of strategic, tactical and operational goals of promotion of sales are formed. PR: new directions of external and internal public relations are emerging. IMC solves integration problems in the field of MC at a higher quality level.

3. Foreign practice shows that in leading companies of various industries of MC channels it contributes to sales growth, and the use of consumer base management systems not only increases consumer loyalty, but also provides a significant increase in revenues from direct sales [2, c. 16–20; 3, c. 25–32].

The need to carry out and rationalize MC is shown in Table 1.

Marketing communications using a mathematical apparatus are able to formalize them in a certain form. For this purpose, it is proposed to use methods such as “decision tree”, neural network and ROC analysis. According to the “decision tree” method, in our opinion, you can choose the following options: an option related to a single MC system; a variant of several MC sets; variant from different classes of MC. According to the neural network method, sampling options are possible between linear, stepped and sigmoidal MC. According to the ROC analysis method, options for compiling IMC schedules are possible.

The MC study, based on a mathematical apparatus using decision tree methods, neural network and ROC analysis, yielded results, albeit relatively formalized, but which we believe may be quite useful for the study of IMC. In particular, using the “decision tree” method, a decision-making option was obtained based on the decision tree (the option belongs to one of the systems; a variant of unfamiliar sets; variant from different classes). Based on the ROC analysis method, IMC schedules were compiled in trade, public catering, tourism, and paid services.

Table 1

Developing and Exploring IMC in US Firms

Economic	
Systematic losses of firms as a result of poor quality of IMC, million dollars	50
Profit of American firms from email marketing in 2018, million dollars	200
Systematically Increasing Firms' Email Marketing Costs	1,0
Email Marketing ROI	60,0
Proportion of respondents planning to increase email marketing costs	0,95
Loyalty research	
The share of consumers recommending business competitors among those left satisfied with the interaction with the firm	0,85
The proportion of customers who will not use the services of firms, among those who remain dissatisfied	0,74
Increase in spending of the average consumer over the price of its initial purchase	12
Investigation of IMC channels	
The proportion of email recipients who open letters from companies	0,9
Percentage of email recipients who make one purchase per year as a result of receiving a message	0,6
Increased spending by email subscribers	0,91
Increase in the exchange of orders of consumers who subscribe to email mailings	0,5
Increase in the frequency of purchases of consumers who subscribe to email messages	0,3
Increase the frequency of clicks in personalized mailings	0,2
Increase conversion from personalized mailings	0,2
Share of the recipients of coupons and discounts that apply them during the subsequent period	0,8
Proportion of customers frequently mentioned in e-mail communications	0,4
Proportion of marketers with no mobile email strategy	0,5
The proportion of MC discussed through telephone calls	0,8
Increase in consumer outflow due to lack of feedback to MC through social networks	0,2

Note: Compiled by the author

References

1. Marketing Technologies of Business Development. Monograph 32. Edited by M. Oklander and M. Wierzbik-Strońska. Katowice: Publishing House of Katowice School of Technology. 2020. 236 p.
2. Mikhalkevich I.S. Tools and methods of data analysis in the optimization of marketing communications: dis...cand. econ. Sciences: 08.00.13/Financial University under the Government of the Russian Federation. Moscow, 2016. 141 p.
3. Arkhangelskaya I.B. Integrated Marketing Communications. Moscow: IC RIOR, 2018. 319 p.

JEL Classification: E44; G21

Сергєєва Олена Степанівна

*к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ У БАНКАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тези присвячено визначанню ролі фінансового контролінгу у банках в умовах воєнного стану та визначено, що фінансовий контролінг дозволяє інтегрувати на системній основі всі ключові аспекти управління ризиками банків. Рекомендовано звернути увагу за необхідністю проводити фінансовий контролінг на оперативному, тактичному та стратегічному рівнях, що забезпечить необхідність вживати корекції управлінських впливів тощо.

Ключові слова: банки, управління, фінансовий контролінг, результат.

Банківська система України з початку повномасштабного вторгнення зіткнулась з економічними та соціальними викликами, що не могло не позначатись на фінансових результатах банків. Оскільки функціонування банків в таких умовах є дуже обмежено кількісними та якісними параметрами, тому, для управління усього спектру ризиків в умовах воєнного стану роль фінансового контролінгу в банках ризиків, набуває велику роль як для забезпечення ефективності діяльності, так і фінансової стійкості банків.

За визначенням авторки Шульги Н. П. «...функціональні позиції фінансового контролінгу у банках у закордонній практиці інтегрують наступні напрями: бюджетування; стратегічне та оперативне планування; внутрішнє звітування; інвестиційні розрахунки; внутрішній та зовнішній контроль; управління ліквідністю; податкове планування та управління; страхування; управління дебіторською заборгованістю; внутрішній аудит; інформаційне оброблення» [1]. Як ми бачимо, авторка підтверджує, що фінансовому контролінгу

в банках необхідно приділяти значну увагу на усіх рівнях управління діяльністю банків, роль якого є у виявленні як сприятливої, так і несприятливої зміни кількісних та якісних параметрів за сформованою системою цільових орієнтирів, лімітів, індикаторів стратегічного, тактичного та оперативного рівнів управління з метою нейтралізації негативних наслідків або використання можливостей, до яких можуть призвести результати вже прийнятих рішень, або зміни в операційному середовищі функціонування.

Після фінансової кризи 2008–2009 рр. в Україні, вітчизняні банки вже мають досвід створювати окремі технологічні елементи ризик-менеджменту при управлінні діяльністю банків в умовах невизначеності, але в сучасних умовах виникає потреба у поглибленому проведенні фінансового контролінгу у банках, який би гармонійно поєднував у процесі управління ризиками, з якими пов'язаний рух грошових потоків, їх планування, регулювання, контроль, банківську політику та стратегію тощо.

Вважаємо, що обов'язковим елементом фінансового контролінгу у банках в умовах воєнного стану є моніторинг індикаторів зовнішніх та внутрішніх чинників, що змінюють кількісні та якісні параметри діяльності банків, оскільки саме вони впливають на досягнення цілей управління, відхилення фактичних параметрів показників банків від встановлених планами оперативного, тактичного та стратегічного рівнів, обумовлюють необхідність вжиття коригувальних управлінських впливів тощо.

Зазначимо, що Національний Банк України авансував, що «протягом 2023 року провести оцінку стійкості банків, щоб з'ясувати коректність відображення якості кредитного портфеля, достатність формування резервів та оцінити реальний розмір регулятивного капіталу. За результатами оцінки буде визначено строки для відновлення банками капіталу, стратегію роботи з непрацюючими активами, графік скасування тимчасових регуляторних послаблень» [2].

На нашу думку, сьогодні надважливо приділяти увагу вивченню наявних загроз, які можуть викликати ще більш відхилень показників банків з точки зору їх контрольованості та керованості суб'єктами управління. По-перше, це неконтрольовані причини, які пов'язані з операційним середовищем, в якому банки здійснюють діяльність та в якому формують свої показники, але не менш важливими є контрольовані причини, а саме відхилення, які можуть виникнути в результаті планування грошових потоків та, до певної міри, пов'язані з помилками в процесі складання прогнозів та від-

хилення, що можуть виникати при реалізації планів та результату діяльності банків. Тому вірно встановлені причини відхилень дадуть можливість не тільки оперативно виявити проблеми, що вплинуть на досягнення кінцевих цілей управління та вчасно зреагувати на них, але й дозволять визначити, наскільки кардинальні зміни слід вносити в діяльність або заплановані показники, щоб забезпечити фінансову стійкість у довгостроковій перспективі.

Підсумовуючи вищесказане можна зробити висновок, що визначена роль фінансового контролінгу в банках в умовах воєнного стану дозволить відстежувати недоліки в управлінні діяльності банків, обґрунтовано планувати та прогнозувати грошові потоки (вхідні та вихідні), забезпечувати досягнення поставлених цілей, зокрема досягти планового рівня ефективності, не порушуючи фінансову стійкість та підтримуючи необхідний рівень ліквідності; забезпечити стійке функціонування під час воєнного стану та нестабільності операційного середовища функціонування.

Список використаних джерел

1. Шульга Н. П. Банківський контролінг: підручник. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2011. 438 с.
2. Банки в умовах тривалої війни зберегли довіру клієнтів, високу операційну ефективність та прибутковість. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli-doviru-kliyentiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist> — oglyad-bankivskogo-sektoru (дата звернення: 01.04.2023).

JEL Classification: E59

Сергеєва Олена Степанівна
к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи
Криса Катерина Миколаївна
студентка 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тези присвячено аналізу теоретичних засад безпеки банківської діяльності. Визначено стратегії забезпечення безпеки банківських установ. Встановлено задачі організації банківської безпеки.

Ключові слова: безпека, банк, безпека банківської діяльності, організація безпеки.

Протягом останніх десятиріччів років, було проведено безліч досліджень щодо проблем безпеки банківської діяльності. Незважаючи на це, наукові дослідження, що стосуються цієї проблематики, залишаються актуальними через нерозв'язаність багатьох суперечливих питань. Можна зазначити, що єдиного трактування безпеки в банківській діяльності досі не існує, так як і терміну «банківська безпека», оскільки кожен вчений розглядає та трактує це поняття по-своєму. Тож банківська безпека може звучати, як: економічна безпека, фінансова безпека, безпека банківського бізнесу і багато інших варіацій.

Визначення безпеки банківської діяльності має деякі властивості, поняття може виступати станом захищеності від впливу загроз, станом стійкої життєдіяльності, системою заходів по забезпеченню безпеки від впливу загроз чи системою попередження ризиків та загроз банківської діяльності. Схиляючись до поняття стану стійкої життєдіяльності, ми погоджуємося з визначенням Зубок М. І., який дає трактування безпеці банківської діяльності, як стану стійкої життєдіяльності, яка полягає у забезпеченні захисту від дестабілі-

зуючих факторів, а також в здатності адекватно реагувати на негативні впливи зовнішнього та внутрішнього середовища, протистояти посяганням на власність, діяльність та імідж банку та створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз [1, с. 157].

Отже, провівши аналіз виникнення небезпек, що впливають на діяльність банку, можемо виділити наступні причини виникнення небезпеки для банківського сектору:

- політична нестабільність та воєнний стан;
- геополітичні ризики, такі як економічні санкції;
- несприятливі економічні умови;
- недосконалість нормативно-правових актів держави;
- недостатнє фінансове регулювання та контроль з боку держави;
- конкурентна боротьба на ринку банківських послуг;
- хакерські атаки;
- технічні проблеми, такі як помилки в програмному забезпеченні;
- внутрішні загрози, тобто випадки коли співробітники банку надмірно використовують свої повноваження.

Для ефективної організації системи безпеки в банківському секторі, необхідно розробляти стратегію та концепцію впровадження, визначити потрібні інструменти та провести певні заходи для забезпечення безпеки. Стратегія безпеки для фінансових установ передбачає набір довгострокових цілей та методів управління, які забезпечують захист від витоку комерційної та банківської таємниці та всіх інших форм майнової та немайнової шкоди. Вченими виокремлено три ключові концепції:

1. *Концепція випереджувальної протидії існуючим та потенційним викликам/загрозам безпеці банків*, яка виконується службою безпеки банку з використанням найбільш дійових методів усунення загроз.

2. *Концепція пасивного захисту від існуючих та потенційних викликів/загроз безпеці банків*, захист в якій полягає в особі правоохоронних та судових органів від існуючих та потенційних загроз.

3. *Концепція адекватної відповіді на наявні і потенційно можливі виклики і загрози безпеці банків*, яка виконується службою безпеки банку з використанням усіх законних методів [2, с. 551].

У формуванні концепцій варто дотримуватися етапів забезпечення безпеки банківських установ, таких як: інформаційних, аналітичний, моніторинговий, оцінювальний, розробки заходів, втілення. Більш детальна характеристика наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Етапи забезпечення безпеки банківських установ

Етап	Характеристика
Інформаційний	Включає в собі збір даних, які стосуються існуючих або потенційних загроз та формування інформативної бази щодо зібраних даних
Аналітичний	Аналіз отриманої інформації
Моніторинговий	Спостереження реальних показників діяльності банків
Оцінювальний	Порівняння дійсних результатів діяльності банків з максимальними значеннями показників, які вказують на їхню стабільність і безпеку
Розробка заходів	Дії, спрямовані на вирішення виявлених проблем та забезпечення більш високого рівня безпеки банків
Втілення	Вжиття розроблених заходів

Джерело: складено автором за матеріалами [2, с. 551]

Національним банком України також була розроблена стратегія — «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року», яка включає цілі щодо безпеки фінансових установ [3].

При організації безпеки банківської діяльності необхідно дотримуватися наступних задач:

1. **Захист інформації:** банки зберігають велику кількість конфіденційної інформації про своїх клієнтів, тому важливо розробити ефективну стратегію захисту інформації.

2. **Фізична безпека:** банки мають велику кількість коштів та цінностей, тому їм необхідно забезпечувати фізичну безпеку своїх приміщень, щоб запобігти викраденню чи пограбуванню. Це може включати в себе використання відеокамер, систем контролю доступу, охоронних служб та інших заходів.

3. **Боротьба зі злочинністю:** банки можуть стати мішенню злочинців, тому важливо мати систему захисту, яка включає в себе засоби виявлення та попередження злочинів, а також співпрацювати з правоохоронними органами.

4. **Керування ризиками:** банківська діяльність пов'язана з ризиком, і необхідно мати систему управління ризиками, яка допоможе ідентифікувати, оцінювати та керувати ризиками, що пов'язані з різними видами операцій.

5. **Кадрова безпека:** банки мають велику кількість працівників, які мають доступ до конфіденційної інформації, якою можуть злов-

живати, тому необхідно проводити перевірки під час прийому на роботу, забезпечувати навчання та нагляд за працівниками, а також здійснювати контроль за їхньою діяльністю.

6. Забезпечення безпеки безготівкових платежів: банки забезпечують проведення різних видів платежів, тому важливо мати систему захисту, яка допоможе запобігти шахрайству та крадіжкам. Це може включати в себе двофакторну автентифікацію, попереджувальні системи, перевірку платіжних доручень та інші заходи.

7. Дотримання законодавства: банки повинні дотримуватися законодавства з питань безпеки, яке регулює діяльність банків, в тому числі щодо захисту персональних даних, виявлення та запобігання фінансовій злочинності, забезпечення безпеки платежів та інших аспектів.

Проведений аналіз безпеки банківської діяльності свідчить про те, що це складний та відповідальний процес, який досліджується впродовж багатьох років великою кількістю науковців. Тож, варто зауважити, це процес, який вимагає від банків належної уваги та витрат на розробку та впровадження ефективних заходів безпеки.

Список використаних джерел

1. Родченко С. С. Дефініції фінансово-економічної безпеки банку. Економічний аналіз. 2018 р. № 4. С. 155–166.
2. Самура Ю. О., Кульчицька Н. С. Формування системи безпеки в банківських установах. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017 р. № 15. С. 548–553.
3. Офіційний сайт Національного банку України: URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 04.03.2023 р.)

JEL Classification: G10

Улич Оксана Михайлівна
аспірантка кафедри обліку і аудиту
Ковалюк Андрій Олексійович
к.е.н., доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна

НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Тези присвячено дослідженню ключових індикаторів нестабільності фінансового середовища України в сучасних реаліях та їх вплив на фондовий ринок, а також аналізу стану держави за підсумками 2022 р. в умовах війни. Так як розвиток будь-якої країни неможливий без розвиненого фондового ринку та успішного його функціонування.

***Ключові слова:** фондовий ринок, державний бюджет, доходи населення, міграція, темп інфляції.*

В епоху глобальних економічних зрушень, науково-технічного прогресу, непередбачуваних надзвичайних ситуацій (пандемія COVID-19, війни, природні явища) постали нові виклики, ризики, тенденції перед економіками кожної країни світу. Як відомо, ключовою потребою будь-якої держави у процесі розвитку є наявність капіталу. Фондові ринки відіграють одну з важливих ролей в процесі формування капіталу. Так як їх функціонування передбачає та сприяє забезпеченню можливостей мобілізації, розподілу великих обсягів фінансових ресурсів між галузями та сферами економіки. Основним з факторів впливу на функціонування фондового ринку держав є питання нестабільності фінансового середовища. Ключовими факторами, які відображають повну картину нестабільності фінансового середовища є: ВВП на душу населення, державний

борг країни, темп інфляції, доходи населення, політична ситуація в країні.

ВВП (Валовий внутрішній продукт). Розрізняють номінальний та реальний ВВП. Реальний ВВП на відміну від номінального, скорегований на інфляцію, тому він дозволяє дізнатись більш правдиву оцінку зростання або падіння виробництва в країні. За останні 10 років (2012–2021 рр.), спостерігалася позитивна динаміка зростання реального ВВП на душу населення України в доларах США, беручи до уваги середній курс обміну по роках. Так як у 2012 р. розмір реального ВВП склав \$3,581, а у 2021 р. становив \$3,864 (на основі даних Мінфіну та НБУ [1]). Враховуючи значні наслідки на економіку України внаслідок розпочатої війни Росії проти нашої держави у 2014 р. (так званої Антитерористичної операції), а саме зруйнування інфраструктури Донбасу, де знаходилась більша частина важкої промисловості, досить непоганий результат зростання. Відповідно до даних Світового банку, Україна посідає 130-е місце у рейтингу ВВП на душу населення у 2020–2021 р. Аналізуючи стан держави після 24 лютого 2022 р., жорстока війна завдає важких ударів по нашій економіці. Наслідками російської агресії є зростання цін, скорочення зарплат, в деяких містах та районах закриття підприємств. Мільйони людей втратили роботу, житло, опинилися за кордоном. За підсумками 2022 р., Міністерство економіки України попередньо оцінило падіння ВВП на 30.4% з похибкою 2%. Даний результат є найгіршим з часів незалежності, але кращим ніж очікували більшість експертів після початку бойових дій. Крім цього, значних збитків завдало багато ракетних ударів по енергетичній інфраструктурі, що в свою чергу вплинуло на активність бізнесу та його настрої.

Державний борг. Традиційно, державний борг країни поділяють на зовнішній та внутрішній, а також додаткові витрати на генерацію електрики. За даними Міністерства фінансів України, станом на 31 січня 2023 р. Україна винна 4258,20 млрд грн або 116,44 млрд дол. США [2]. Позики від міжнародних фінансових організацій (1236.41 млрд грн.) та ОВДП (1418.74 млрд грн.) становлять основну частину боргу (рис. 1).

В розрізі валют погашень станом на 31 січня 2023 р., основна частина заборгованості повинна бути виплачена у національній валюті — грн. в загальній сумі 1363,69 млрд грн., та в євро і доларах США (1046.71 млрд грн. та 1221.13 млрд грн. відповідно). Згідно з прогнозом щомісячних платежів Міністерства фінансів у 2023 р.

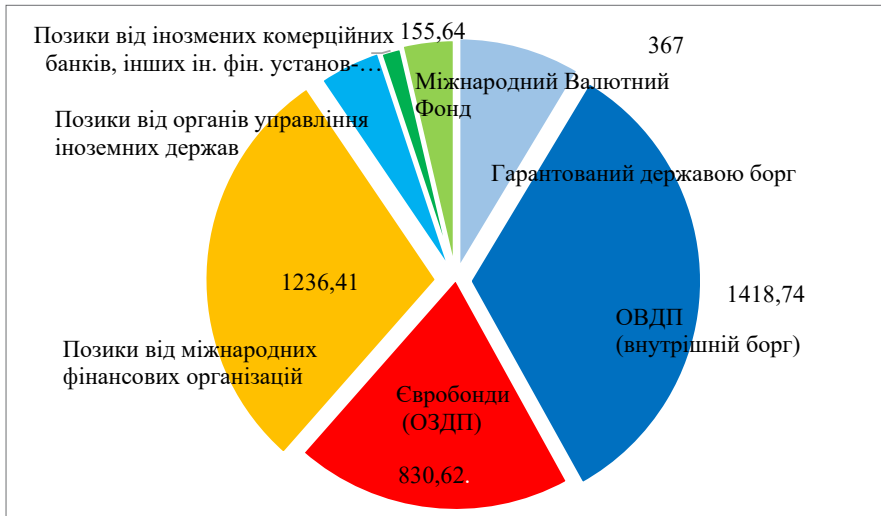

Рис. 1. Деталізація боргу України за категоріями станом на 31 січня 2023 року

Джерело: складено автором на основі даних [2]

Україна витратить 658,44 млрд грн, з яких 231,46 млрд грн піде на обслуговування та 426,98 млрд грн на виплату державного боргу.

Темп інфляції. За підсумками 2022 р., річна інфляція в Україні склала 26,6%. Аналізуючи темп інфляції за останні 11 років (2011–2022), ми спостерігаємо зростання показника на 21%. Рівень інфляції у 2022 р. зріс на 15% у порівнянні з 2021 р. Однією з ключових причин даного зростання є війна в Україні, що впливає також і на економіку держави. На сьогоднішній день прогнози інфляції в Україні невтішні. У Державному бюджеті на 2023 р. рівень встановлено рівень інфляції складає 28%. Міжнародний валютний фонд (МВФ) передбачає зниження рівня інфляції приблизно до 22,5% наприкінці 2023 р. Про це повідомляється в Меморандумі про економічну та фінансову політику моніторингової програми МВФ від 8 грудня 2022 р. [3].

Доходи населення. Рівень доходів населення в Україні зростав протягом 2011–2021 рр. Але процент зростання не відповідав дійсності зростанню цін та витрат, оскільки темп інфляції зростав також. Під час дискусії «Як українська економіка пережила 2022 рік» у Центрі економічної стратегії (ЦЕС) зазначили, що реальні

доходи населення України з лютого по грудень поточного року впали приблизно на 21% [4].

Політична ситуація в країні. На сьогоднішній день ситуація в Україні надзвичайно важка. Війна триває. Кожен день відбувається атаки Російської Федерації на територію України, також йдуть запеклі бої на сході країни. Значна частина підприємств перемістилися на захід України [5], але через важку ситуацію енергетичного ринку, яка була з листопада-січень 2023 р. рівень економічної діяльності значно зменшився по темпах зростання.

Проведений аналіз свідчить про невтішну поточну ситуацію на фондовому ринку — слабкий рівень залучення інвесторів-вкладників, низький рівень капіталізації лістингових компаній, низька ліквідність, недосконалість законодавства, домінування ОВДП, ведення основного обсягу торгу на позабіржовому сегменті, так як сучасне нестабільне фінансове середовище негативно впливає на функціонування фондового ринку в Україні. Однією з основних та вагомих причин є війна в країні. Першочерговими кроками для повноцінного функціонування фондового ринку є завершення війни та впровадження дієвої судової влади, законодавства для побудови позитивного інвестиційного середовища.

Список використаних джерел

1. Валовий внутрішній продукт ВВП в Україні 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/> (дата звернення: 28.03.2023).
2. Державний борг та гарантований державою борг. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg> (дата звернення: 28.03.2023).
3. Меморандум про економічну та фінансову політику. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/memorandum_of_economic_and_financial_policies_by_the_authorities_of_ukraine-435 (дата звернення: 28.03.2023).
4. Регіональна статистика. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Archiv_u3/03/Arch_dv.htm (дата звернення: 28.03.2023).
5. Релокований на захід України бізнес створює сотні тисяч робочих місць для переселенців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3635054-relokovanij-na-zahid-ukraini-biznes-stvorue-sotni-tisac-robocih-misc-dla-pereselenciv-veresuk.html> (дата звернення: 28.03.2023).

Академічна платформа 2
РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Academic platform 2
DEVELOPMENT OF THE FINANCIAL
MARKET UNDER THE CONDITIONS
OF DIGITALIZATION OF ECONOMY

JEL Classification: O160; F330

Alekseyenko Lyudmyla
Dr. Sc. (Econ.), Professor,
Head of the Department of Management and Administration
Ivano-Frankivsk Research and Development Institute of Management
West Ukrainian National University
Ivano-Frankivsk, Ukraine

Tulai Oksana
Dr. Sc. (Econ.), Professor, Head of the Department
of International Relations and Diplomacy
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine

DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION
OF A SAFE ENVIRONMENT FOR INNOVATION
IN A GLOBALIZED ECONOMY

The thesis is devoted to the modern financial and credit relations that require systematization of necessary information, timely man-

agement decisions, control and monitoring of financial transactions. Features of supporting macroeconomic and financial stability by expanding access to useful and affordable financial products and services, expanding cashless transactions with payment cards, as well as improving structured checks, during which each component sees only the amount of information necessary for its functioning.

Key words: *digital technologies, innovation, globalization, monitoring program, decentralized finance.*

The development trend of modern financial and credit relations is their informatization. Informatization (*lat. informatio* — explanation, presentation) is one of the important directions of digital transformation of society, which promotes the use of reliable, comprehensive and timely knowledge. Informatization makes it possible to make financial and credit relations more standardized and in line with international standards. Michael Casey (2022) admits that the war split the international monetary system and led to political tensions [1, pp. 24]; Jones Charles I. (2022) examines the impact of military aggression on the economic growth of countries [2, pp. 3489–3527]; Vasily Korovkin and Alexey Makarin (2023) update the change in trade operations [3, pp. 34–70].

Modern financial and credit relations require the systematization of the necessary information, the adoption of timely management decisions and their delivery to the executors, control and monitoring of the implementation of management decisions. The base for informatization is receiving, fixing, storing and transforming information. In the financial sphere, individuals and legal entities must have access to useful and affordable financial products and services that meet their needs, such as transactions, payments, savings, credit resources and insurance — the provision of which is responsible and sustainable.

A particularly important role is played by decentralized finance, which in the global economy is understood as a set of alternative financial markets, products and systems that use crypto-assets and software, known as smart contracts, developed using distributed ledger technology or similar technology. Communication equipment, databases and data banks, information technologies, a system of information and analytical centers, technical means of informatization are components of the financial information infrastructure. In the information space, the development of decentralized finance requires more reliable security guarantees.

On August 1, 2022, the Law of Ukraine “On Payment Services” came into force in Ukraine, which should contribute to the expansion of non-cash operations with payment cards [4]. This law was developed taking into account the acts of EU law, in particular Directive (EU) 2015/2366 and Directive 2009/110/EU, which creates the basis for the development of the payment market of Ukraine and the legal basis for the integration of the payment system of Ukraine with the EU payment system. Of course, special attention is currently being paid to the protection of the rights of payment service consumers and the approximation of the relevant regulation to EU standards. Additional requirements for contracts between the provider of payment services and the consumer are important, which will contribute to ensuring transparency of the cost and conditions for the consumer of such payment services through the information hub for consumers.

In the new realities, the National Bank implements initiatives aimed at resolving problematic issues and ensuring compliance by financial institutions with consumer rights: settling overdue debts, improving the principles of ethical behavior of creditors (collectors). Also, financial institutions are reviewing their approaches to the settlement of overdue debts in relation to persons who are in the territories temporarily not controlled by the Ukrainian authorities, or near the zones of active hostilities. The National Bank paid special attention to the support of our defenders, in particular, it is forbidden to bother defenders and their families regarding the repayment of overdue debts during martial law and within 90 days from the day of its termination or cancellation. In order to exercise this right, such persons must notify their creditor and provide him with copies of relevant supporting documents about their belonging to the protected category.

Financial analysts recognize that it is worth preventing the application of outdated models of regulation of the current centralized financial system to decentralized crypto projects that function differently [1, pp. 24–26]. Decentralized finance comes with risks. According to the estimates of the crypto-security company Immunefi, in the second quarter of 2022, losses due to violations of smart contracts and hacker attacks amounted to 670 million dollars [1, p. 25]. In addition, in the financial segment, the centralized services of Celsius, Voyager Digital and Three Arrows Capital became the biggest sources of the chain crisis.

Kapon Sam (2022) in the article “Dynamic Amnesty Programs” recognizes that regulators face agents who engage in crimes with stochastic profits [5, pp. 4041–75]. Therefore, an important role is played

by agents of verification of operations of financial and non-financial institutions, who must guarantee the security of keeping registers and impartiality in conducting inspections. Also, the use of distributed ledger technology can be implemented by verification agents controlled by central banks. Financial analysts of the Center for Geoeconomics of the Atlantic Council recognize that when working with projects that ensure confidentiality (use specialized cryptographic methods), there is a decrease in transparency for regulatory bodies [6, p. 31]. It is known that regulatory bodies need a large amount of information to detect suspicious transactions, which allows them to detect cases of illegal financial activity.

Risks that arise in the process of centralized data collection should be prevented by conducting structured checks, during which each component sees only the amount of information necessary for its functioning. This is aided by cryptographic hashing techniques or the use of cryptographic tools, including zero-disclosure proofs, which attest to personal data without disclosure.

Summing up, we note that informatization contributes to the realization of national interests, improvement of financial management, and development of financial technologies. In the current extremely difficult conditions of a full-scale war, as part of the renewal of the strategy of the financial sector, the National Bank of Ukraine together with IMF experts are gradually developing the principles of assessing the quality of assets and conducting stress tests for banks. The IMF's monitoring program for Ukraine envisages a set of measures to curb emission financing of the budget in the coming years. Therefore, the approval of the program will give confidence to the partners and determine the optimal conditions for ensuring sufficient rhythm of financial income in conditions of significant needs in the balance of payments and the state budget.

References

1. Michael Casey. 'DeFi' and 'TradFi' Must Work Together. Finance & Development. September 2022. Volume 59. Number 3. 24–26.
2. Jones Charles I. The End of Economic Growth? Unintended Consequences of a Declining Population. American Economic Review, 2022, 112 (11): 3489-3527. DOI: 10.1257/aer.20201605.

3. Korovkin Vasily, Alexey Makarin. Conflict and Intergroup Trade: Evidence from the 2014 Russia-Ukraine Crisis. *American Economic Review*, 2023, 113 (1): 34–70. DOI: 10.1257/aer.20191701.

4. Про платіжні послуги: Закон України № 1591-X від 30 червня 2021 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T211591?an=1695> (дата звернення: 06.03.2023).

5. Karon Sam. Dynamic Amnesty Programs. *American Economic Review*, 2022, 112 (12): 4041-75. DOI: 10.1257/aer.20211428.

6. Giulia Fanti, Josh Lipsky, Ole Moehr. Central Bankers' New Cybersecurity Challenge. *Finance & Development*. September 2022. Volume 59. Number 3. 30–32.

JEL Classification: G21; M15

Владичин Уляна Володимирівна
д.е.н., професор,
професор кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна

БІЗНЕС-ПРОЦЕСИ В БАНКУ: СУТНІСТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ОПТИМІЗАЦІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено визначенню сутності бізнес-процесів банку та необхідності їхньої оптимізації в умовах цифрової трансформації економіки України. Встановлено, що саме на сучасному етапі банківські установи України найбільш активно проводять оптимізацію своїх бізнес-процесів за допомогою розширення дистанційної форми співпраці з клієнтами, що пов'язано із пандемією та повномасштабною війною з Росією.

***Ключові слова:** бізнес-процес, оптимізація бізнес-процесів, цифрові інноваційні фінансові технології.*

На сучасному етапі розвитку економіки та фінансового ринку України значно активізувалось упровадження інноваційних цифрових фінансових технологій. Чинниками, які стали поштовхом до таких дій протягом останніх років, стали: пандемія COVID-19 та російська агресія і повномасштабна війна в Україні. Питання використання фінтех у банківському бізнесі обговорювалось досить часто. При цьому, якщо в минулому увага банків була прикута здебільшого до покращення якості функціонування банківських відділень, здійснення основних видів операцій та обслуговування клієнтів і більшість банків мали лише інформаційні інтернет-сторінки, то зараз для ефективного функціонування банку на ринку цього вже недостатньо. Банківські установи повинні вміти своєчасно адаптуватись до змін економічного і політичного середовища, в ін-

шому випадку — вони втратять свого клієнта, що позначиться на стабільності та прибутковості банківського бізнесу.

Сутність поняття «бізнес-процес» висвітлена у багатьох джерелах та є предметом наукових досліджень. Узагальнюючи різні трактування під бізнес-процесом розуміємо цілеспрямовану сукупність взаємозалежних та послідовних видів робіт для розв'язання конкретної задачі. Будь-який бізнес-процес має свій початок (вхід) та кінець (вихід), а також необхідні ресурси та управлінські впливи. Бізнес-процес банку — це сукупність взаємопов'язаних і взаємофункціонуючих видів діяльності (підпроцесів), яка перетворює входи на виходи, що є цінністю для споживача [1, с. 46]. Можна також вважати, що бізнес-процес у банку є певним набором функцій та послідовних дій щодо обслуговування клієнта для задоволення як його потреб, так і потреб банку. Типовий банківський бізнес-процес часто не проходить випробування, намагаючись адаптуватися до мінливих вимог ринку та нормативних вимог, тому виникає необхідність перевірки його якості та оптимізації. Банківські установи прагнуть побудувати кращий банківський бізнес-процес, достатньо розумний, щоб успішно збалансувати бізнес-цілі та бажання клієнтів, і достатньо гнучкий, щоб йти в ногу з динамічним операційним середовищем.

Управління бізнес-процесами банку — це рішення, яке може допомогти банківським установам, трансформувати свої бізнес-процеси. Це перевірений спосіб перетворити бізнес-процеси та зробити їх ефективними для досягнення бажаних бізнес-цілей [4]. Усі бізнес-процеси у банку поділяють на: управлінські процеси та процеси розвитку банку основні бізнес-процеси банку; обслуговуючі або забезпечувальні бізнес-процеси банку.

Оптимізація бізнес-процесів — це процедура удосконалення та зміни внутрішніх функцій компанії з метою підвищення її ефективності [2]. Оптимізація бізнес-процесів у банку необхідна у таких випадках: задля зменшення витрат та підвищення ефективності використання ресурсів; для поліпшення якості виконання операції чи надання послуг клієнтам; у разі зміни ринкових умов та зовнішнього середовища банківського бізнесу для забезпечення конкурентоспроможності банку на ринку; під час запровадження інновацій та цифрових фінансових технологій; у разі зміни управлінської системи, визначення та зміни основних стратегічних цілей розвитку банку, спеціалізації банківської діяльності тощо. У сучасних умовах оптимізація бізнес-процесів банків пов'язана здебільшого із автоматизацією та переходом на цифрові інноваційні фінансові

технології обслуговування банківських клієнтів. Зокрема, це автоматизація обробки великих масивів даних, сприяння кібербезпеці, використання хмарних технологій для забезпечення можливості збереження даних (особливо в умовах війни з Росією та значних руйнувань, які впливають на здійснення операцій), автоматизація процесів управління та контролю якості банківського обслуговування, використання діджитал продуктів тощо.

Отже, проведений аналіз сутності та характеристик бізнес-процесів банку засвідчив, що бізнес-процес є важливою ланкою діяльності банківської установи, оскільки включає сукупність послідовно організованих дій, які сприяють задоволенню потреб клієнта та забезпечують прибутковість банківського бізнесу. Управління бізнес-процесами та їхня оптимізація дозволяє контролювати якість проведення банківських операцій, дає можливість банку удосконалюватись та розвиватись, упроваджуючи інноваційні цифрові фінансові технології, витримувати конкуренцію та формувати стійкі позиції на банківському ринку в умовах цифрової економіки.

Список використаних джерел

1. Гриджук Д.М. Управлінська структура сучасної бізнес-моделі банку. Економіка та держава. 2018. № 9. С. 44–48. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/9_2018/9.pdf (дата звернення: 03.03.2023).
2. Оптимізація бізнес-процесів у 2023 році: ефективні способи від InProject. URL: https://zib.com.ua/ua/155512-optimizaciya_biznes-procesiv_u_2023_roci_efektivni_sposobi_v.html (дата звернення: 02.03.2023)
3. Business Process Management in Banking & Finance Industry URL: <https://vsynergize.com/business-process-management-in-banking-finance-industry/> (accessed 03 March 2023).

JEL Classification: G10; G15

Жердецька Лілія Вікторівна
д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Батенєва Катерина Олегівна
студентка 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

У тезах виокремлено та проаналізовано ключові ознаки моделей організації та функціонування фінансових ринків. Досліджено основні показники фінансових ринків по країнах та обґрунтовано важливість їх розгляду. Надано рекомендації щодо дотримання окремих практик задля майбутнього розвитку фінансових ринків з урахуванням досвіду успішних економік.

Ключові слова: фінансовий ринок, моделі фінансових ринків, банкоцентрична модель, банківські установи.

У науковій літературі прийнято виділяти дві першочергові моделі фінансових ринків: європейську (європейсько-континентальну) модель або банківську; американську (англосаксонську) модель або ж небанківську; також варто відмітити існування змішаних моделей. Такий розподіл здійснюється залежно від першорядних організаційних та функціональних параметрів міжнародних фінансових ринків.

Розглянемо вирішальні ознаки моделей фінансового ринку. Європейській або банківській моделі властива визначна роль банків на ринку цінних паперів. Фінансування реального сектору відбувається здебільшого банківськими кредитами, що спричиняє великий вплив банківських установ на фірми та корпорації. Даній формі притаманні боргові інструменти ринку, а частка акцій, в свою чергу, зменшується. Завдяки тому, що визначну частину структури власності становлять вагомні корпорації, банки та держава, функціонування

фондового ринку піддається значному впливу з боку банківських установ та державному регулюванню, що робить ринок сегментованим з явними бар'єрами виходу на нього.

Американська модель (небанківська або орієнтована на фондовий ринок) базується на порівняно меншому впливу банків, передусім, на реальний сектор, оскільки основним джерелом його фінансування є фондовий ринок, отже, переважаючим інструментом ринку є акції. На відміну від європейської моделі, структура власності акціонерного капіталу не є концентрованою, основну частину займають дрібні інвестори. Роль держави при таких умовах є мінімальною та незначною, а регулювання діяльності встановлюється саморегулюючими організаціями, тому спостерігається відкритість та різні можливості руху капіталу [1, с. 15–17]. Проте, багатьом країнам притаманна так звана змішана модель фінансового ринку, яка увірала в себе ознаки двох вищезазначених.

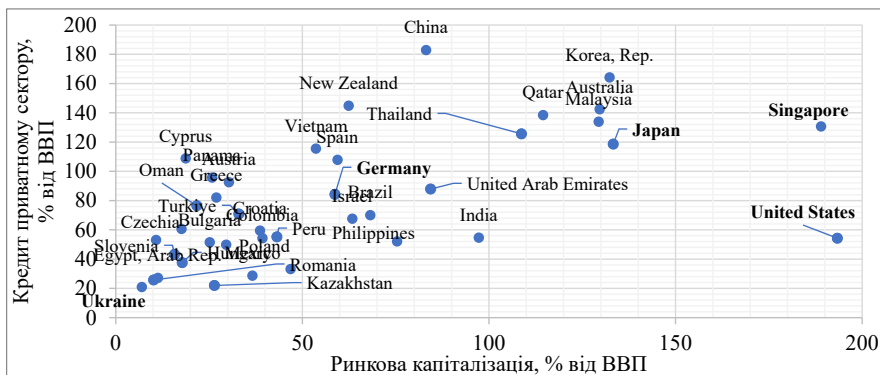
Для аналізу рівня розвитку та моделі організації та функціонування фінансового ринку, як правило, використовуються наступні показники (рис. 1):

- внутрішнє кредитування приватного сектору банками у % до ВВП — Domestic credit to private sector by banks (% of GDP)
- ринкова капіталізація вітчизняних компаній, які зареєстровані на біржі у % до ВВП — Market capitalization of listed domestic companies (% of GDP).

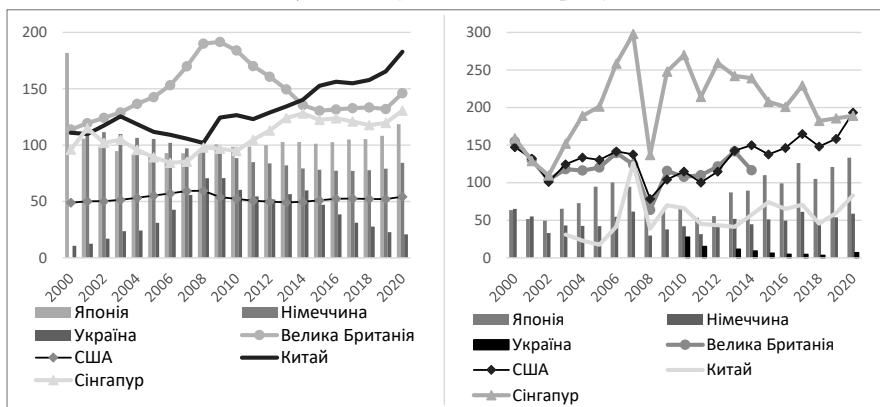
Аналіз вищезазначених показників є надважливим, адже допомагає визначити рівень розвитку фінансового ринку. Проведемо дослідження на прикладі країн з яскраво вираженою банківською (Німеччина, Японія, Китай, Україна) та небанківською моделями (США, Великобританія, Сінгапур) організації фінансових ринків.

Проаналізувавши дані, можемо виділити наступні тези: 1) у країнах з банкоцентричною моделлю організації фінансового ринку спостерігається значна частка кредитування приватного сектору банками і переважно скрізь цей показник зростає; 2) країни з небанківською (ринковою) моделлю показують досить високий показник капіталізації вітчизняних компаній та незначний показник кредитування банками; 3) неможливо не помітити зростаючі та досить значущі для глобального ВВП показники так званих «азійських тигрів». Основною причиною ж є спрямування як на інвестиційний попит, збільшення кількості та капіталізації вітчизняних компаній на біржі, так і встановлення визначальної ролі банків на фінансових ринках.

Даний аналіз може свідчити про те, що банкоцентрична модель, особливо для України, є визначальною, оскільки на даному етапі розвитку вітчизняної економіки саме такий тип надасть можливість подальшого розвитку, адже державне регулювання допоможе закріпити роль банків в економіці та підвищити довіру до них у суспільстві, проте про входження впливових корпорацій на ринок України говорити досить важко, адже дана модель має велику кількість

А) За підсумками 2020 року

Б) Кредит приватному сектору, у % до ВВП

В) Ринкова капіталізація, % до ВВП

Рис. 1. Поділ країн за показниками фінансових ринків у період з 2000 по 2020 роки

Джерело: складено автором на основі даних [2]

бар'єрів. Аналіз дає змогу надати деякі рекомендації для розвитку міжнародних фінансових ринків, а саме: по-перше, спрямовувати увагу не тільки на одну із наявних моделей, а використовувати їх в комплексі, беручи до уваги досвід США у легкому входженні на ринок маленьких інвестиційних компаній та досвід Німеччини в грамотному державному регулюванні; по-друге, аналізувати світові тенденції та вести макропруденційну політику для передбачення та перенесення економічних «шоків», скориставшись досвідом Китаю у фінансову кризу 2008 року. Високий рівень заощаджень та інвестицій, значуща роль держави у банківському секторі, аналіз руху капіталу у попередні періоди і інвестиційна орієнтованість допомогли країні з незначним зменшенням економічного росту подолати кризу; по-третє, сприяти розвитку фондових ринків, адже саме він найкращим чином дозволяє профінансувати найбільш прибуткові та перспективні корпорації.

Список використаних джерел

1. Шкварчук, Л. О. Фінансовий ринок: навч. посіб. К.: Знання, 2013. 382 с.
2. Статистика Світового банку. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country> (дата звернення: 06.03.2023).
3. Regional economic outlook. Asia and Pacific: Global Crisis: The Asian Context — Washington DC. International Monetary Fund. May, 2009. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/REO/APAC/Issues/2017/01/07/Regional-Economic-Outlook-Asia-and-Pacific2> (accessed 06 March 2023).

JEL Classification: G20

Завадська Діана Володимирівна
д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи
Манукян Мелсіда Мгерівна
студентка 4 курсу
Центру заочної та вечірньої форми навчання
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

DOI: 10.25313/978-80-88474-18-0-5

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

Тези доповіді присвячені огляду сучасних тенденцій розвитку сфери фінансових технологій в Україні за період з 2017 по 2022 роки. Представлені основні події та зміни в галузі, такі як залучення інвестицій, запуск нових компаній та сервісів, зміна законодавства, розвиток криптовалют та блокчейну, а також перспективні напрямки діяльності українських FinTech-компаній у 2023 році. Розглядається вплив пандемії COVID-19 на попит на цифрові фінансові послуги в Україні. Звернено увагу на дії державних органів щодо створення сприятливого регуляторного оточення для розвитку FinTech в Україні.

Ключові слова: *Україна, фінансові технології, компанії, законодавство, платіжні системи, криптовалюти, блокчейн, мобільні програми, регулювання, перспективи розвитку.*

Сучасні тенденції у сфері фінансових технологій (FinTech) мають значний вплив на світову економіку. Розвиток фінансових технологій вже призвів до появи нових гравців на ринку фінансових послуг, збільшення конкуренції, покращення якості послуг та підвищення ефективності в секторах, таких як банківська справа, страхування, інвестиції та інші.

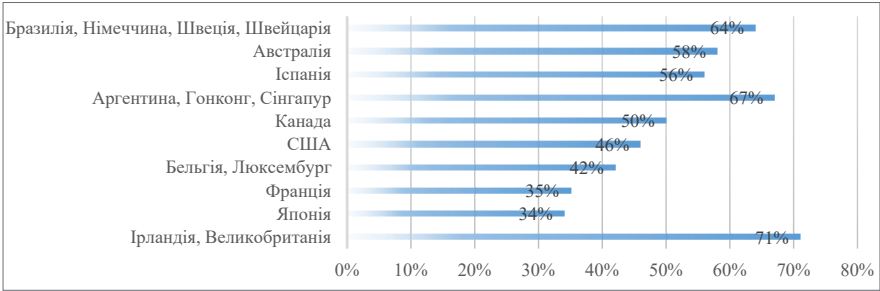

Рис. 1. Рівень проникнення FinTech на ринках 17 країн

Джерело: складено за даними [1]

Україна не є лідером у сфері FinTech у порівнянні з деякими іншими країнами, такими як США, Великобританія, Гонконг та Швейцарія (рис. 1).

Проте останніми роками українські компанії в даній сфері (Monobank, PrivatBank, Payoneer, Portmone, Credit365, Kredit24, LiqPay, NovaPay, Fintech Band та ін.) досягли деяких значних успіхів та нарощують свій внесок у світовий ринок фінансових технологій.

Надамо короткий огляд стану фінансових технологій в Україні за останні 5 років. Так, за період з 2017 по 2022 роки в Україні відбулася значна кількість подій у сфері FinTech, включаючи створення нових компаній, залучення інвестицій, зміну законодавства, розвиток платіжних систем, криптовалют та блокчейну [2–5].

Починаючи з 2017 року, багато українських стартапів у сфері FinTech залучили значні інвестиції від місцевих та міжнародних інвесторів. Наприклад, сервіс переказів грошей TransferWise (з 2019 року — Wise) запустив свою діяльність в Україні, а сервіс онлайн-платежів Portmone.com отримав інвестиції на суму 8,3 млн дол.

У 2018 році український уряд ухвалив законодавчі зміни, які знизили регулювання у сфері FinTech та створили сприятливі умови для розвитку галузі. У тому ж році запустився Український державний цифровий банк (УДЦП), який надає державні послуги через мобільний додаток.

У 2019 році було запущено першу українську криптовалютну біржу Kuna.io. Цього ж року в Україні розпочалася робота сервісу оплати через QR-код Masterpass від Mastercard, а також стартапа Growthup, який надає фінансування для малого та середнього бізнесу.

У 2020 році пандемія COVID-19 призвела до збільшення попиту на цифрові фінансові послуги в Україні. Багато компаній у сфері FinTech, такі як Monobank, Privat24, LiqPay, Portmone.com та ін., запустили нові продукти та послуги, які допомогли українцям перейти на онлайн-режим роботи та скоротити особисті зустрічі.

У 2021 році на ринок вийшла перша українська криптовалюта — KRB (Karbo), а також був запущений новий платіжний сервіс від компанії від компанії Visa та деяких українських банків під назвою Visa Direct. Цей сервіс дозволяє швидко та зручно здійснювати перекази грошей через мобільні програми та інтернет-банкінг. У тому ж році стартапи у сфері FinTech продовжували залучати інвестиції, у тому числі, сервіси «каршерингу» Raccoon та JamRide, які отримали загалом близько 8 млн дол.

Також у 2021 році Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України внесли зміни до правил реєстрації та роботи криптовалютних бірж, щоб полегшити процес їх реєстрації та зробити його більш прозорим. Крім того, державні органи продовжують працювати над створенням сприятливого регуляторного оточення для розвитку FinTech в Україні, що може сприяти зростанню інновацій та економічному розвитку країни.

У 2022 році українські FinTech-компанії продовжують розширювати свою діяльність та пропонувати нові продукти та послуги. Наприклад, мобільний банк Monobank запустив нову функцію «Інвестиції», яка дозволяє клієнтам інвестувати у фондовий ринок через мобільний додаток. Також у 2022 році була запущена нова українська криптовалюта VU Token, яка використовується для оплати послуг таксі-агрегатора Uklon.

Виходячи з представленого вище матеріалу, можемо зробити висновок, що сфера FinTech в Україні помітно розвивається, де пропонуються все більш різноманітні та зручні фінансові продукти та послуги для населення. З урахуванням поточних тенденцій можна припустити, що в 2023 році українські FinTech-компанії продовжать розширювати свій асортимент продуктів та послуг, а також впроваджувати нові технології для підвищення зручності та безпеки використання фінансових сервісів.

Однією з перспективних сфер для FinTech в Україні може стати використання штучного інтелекту та машинного навчання у сфері кредитування. Також очікується подальший розвиток криптовалютного ринку в Україні. Зрештою, у 2023 році можна припустити, що українські FinTech-компанії продовжать залучати інвестиції,

що дозволить їм розвиватися і зміцнювати свою конкурентоспроможність на ринку. З урахуванням сприятливого регуляторного оточення та високого рівня технологічної оснащеності українських FinTech-компаній вони мають всі шанси стати значними гравцями на світовому ринку.

Список використаних джерел

1. Global FinTech Adoption Index 2019. EY. Building a Better Working World, 2019. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/banking-and-capital-markets/ey-global-fintech-adoption-index.pdf (accessed 05 February 2023).
2. 2019 Ukrainian FinTech & Banks Survey. USAID. Financial Sector Transformation Project, 2019. URL: http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_ENG-12-12-2019.pdf (accessed 05 February 2023).
3. Про Імплементацию Закону України «Про платіжні послуги». Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/law-payment-services> (дата звернення: 05.02.2023).
4. Financial Sector Transformation Activity — Final Report. USAID. FROM THE AMERICAN PEOPLE, 2021. URL: https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PA00Z2VS.pdf (accessed 05 February 2023).
5. Synegin V. 5 reasons why Ukraine's fintech sector is growing despite war TechCrunch+ Market Analysis, 2022. August 8. URL: <https://techcrunch.com/2022/08/08/5-reasons-why-ukraines-fintech-sector-is-growing-despite-war/> (accessed 05 February 2023).

JEL Classification: E66

Котелевець Марина Миколаївна
*аспірантка кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування*

Маслій Олександра Анатоліївна
*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування*
*Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Тези присвячено визначенню ролі цифрової трансформації в стимулюванні економічного розвитку України. Встановлено, що національна економічна система має потенціал до впровадження новітніх цифрових інструментів і формування на основі цього економіки нового типу.

Ключові слова: *цифрова трансформація, драйвер, економічний розвиток.*

Сучасні глобальні виклики змінюють парадигму економічного розвитку країн, яка в сучасних умовах ґрунтується на всеохопній цифровій трансформації соціально-економічних процесів. Україна має надшвидкий цифровий розвиток, значні досягнення в цій сфері, а безпечний та швидкий цифровий рух коштів став основою розвитку української економіки в умовах війни.

Відповідно до Закону України «Про Національну програму інформатизації» від 01 грудня 2022 р., стратегічним пріоритетом економічного розвитку України є розвиток інформаційного суспільства, впровадження інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, а отже всебічна цифровізація національної економіки [1, с. 1–3].

Пришвидшення цифрової трансформації економічних відносин в Україні зумовлене низкою об'єктивних причин, пов'язаних із пандемією COVID-19 та широкомасштабною війною, які спонукали як органи державної влади, бізнес, так і пересічних громадян, працювати та навчатися у реальному часі в цифровому світі. Більшість суб'єктів підприємництва були змушені перевести співробітників на дистанційну роботу, що вимагало швидкої адаптації до змін умов праці та відповідних технологічних рішень — розвитку IT-інфраструктури, систем безпеки, комунікацій [4, с. 4–9]. Пандемія стала краш-тестом для реалізованих проєктів цифровізації держави та перевіркою їх ефективності в умовах невизначеності, що створило основу для фінансово-економічної стійкості національної економіки з початком широкомасштабної російсько-української війни. Цифрова економіка має вагомe значення для економічного розвитку України в умовах сьогодення, адже цифрові інновації сприяють торгівлі товарами й послугами за допомогою цифрових мереж, відкривають нові можливості завдяки розширенню збутових меж, збільшенню кількості робочих місць, що зумовлює появу більшої кількості угод та стимулює економічну активність навіть в умовах війни [5, с. 749–759].

Одним із головних показників рівня розвитку інформаційних технологій та мережевої економіки є індекс мережевої готовності (Networked Readiness Index — NRI) [3, с. 167–179]. Значення цього показника для України порівняно з іншими країнами відображено на рис. 1.

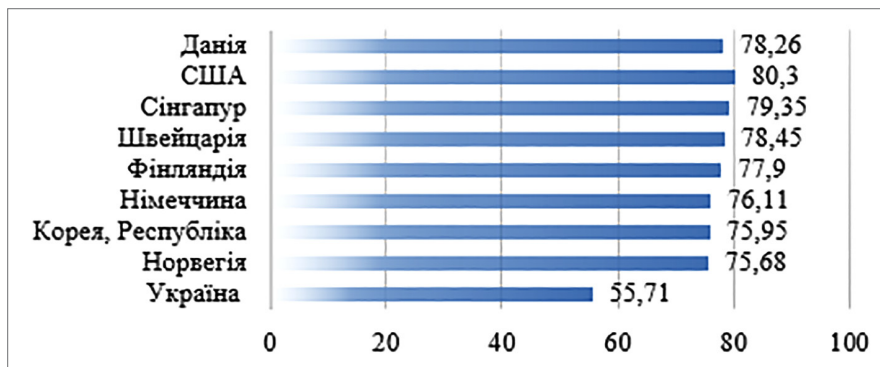

Рис. 1. Порівняння показника NRI-2022 України з країнами-лідерами в рейтингу

Джерело: складено за даними [2]

Порівняно з країнами-лідерами у сфері інформаційно-телекомунікаційних технологій за показником NRI Україна у 2022 році посідає не найвищі позиції — 50 місце зі 150 країн, проте за темпами його зростання демонструє стрімку позитивну динаміку. Стрімке зростання позицій України у рейтингу завдяки цифровізації більшості сфер життя, зокрема, урядування, комерції, медичної та освітньої галузі, засвідчує, що в умовах сьогодення цифрова трансформація виступає драйвером економічного розвитку України. Найбільш сильним аспектом діджиталізації України є рівень діджиталізації фізичних осіб (37 місце в рейтингу). Найслабкішим аспектом є управління (57 місце) та вплив (57 місце), а також доступ до технологій (45 місце) [2, с. 1–2].

На завершення можна сказати, що цифровізація виконує роль стимулятора економічного розвитку в сучасних умовах. Порівняльний рейтинговий аналіз місця України серед країн світу за рівнем цифрового розвитку підтвердив, що національна економіка має потенціал до впровадження новітніх цифрових інструментів. Подальше дослідження проблем та перспектив цифрової трансформації необхідне для інноваційних змін в національній економіці.

Список використаних джерел

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 01.12.2022 № 2807-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#Text> (дата звернення: 25.02.2023).
2. Світовий рейтинг цифрової конкурентоспроможності — IMD. URL: <https://www.imd.org/centers/world-competitiveness-center/rankings/world-digital-competitiveness/> (дата звернення: 24.02.2023).
3. Онищенко С. В., Маслій О. А. Міжнародні індексні системи оцінки бізнес-середовища в Україні. Фінансовий простір. 2020. № 3 (39). С. 168–179.
4. Україна 2030Е — країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2> (дата звернення: 24.02.2023).
5. Onyshchenko V., Yehorycheva S., Maslii O., Yurkiv N. Impact of innovation and digital technologies on the financial security of the state. Proceedings of the 3rd International Conference on Building Innovations. ICBI 2020.

JEL Classification: G20; G21; O32

Краснова Ірина Вікторівна

*д.е.н., професор,
професор кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету
м. Київ, Україна*

Щеглюк Максим Сергійович

*к.е.н., докторант кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету
м. Київ, Україна*

МОДЕЛІ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВИХ ЕКОСИСТЕМ

Тези присвячено розгляду основних засад побудови екосистеми фінансового бізнесу. Зокрема визначено організаційні форми їх організації, економічне призначення та роль в економічному розвитку та фінансовій інклюзії. Визначено особливості еволюції моделей функціонування банківських екосистем під впливом розвитку фінансових технологій.

Ключові слова: екосистема, банк, фінансові технології, цифровий банкінг, відкритий банкінг.

Одним з найбільш важливих та складних аспектів фінансового бізнесу, що швидко розвивається та набуває популярності є екосистеми. Екосистеми можуть бути представлені в двох організаційних форматах: 1) як сукупність фінансових установ та фінтех-компаній, що працюють на засадах стратегічного партнерства заради досягнення спільної мети; 2) як сервісна платформа, маркетплейс (MtM), що поєднує комп'ютерні мережі об'єднанні через API або інші цифрові інтерфейси, дозволяє проводити обмін даними та послугами. Разом з тим, все більше набуває популярності гібридна форма, яка здатна до саморозвитку та поєднує в собі фінансові установи (банки, в першу чергу) та платформи. Екосистеми розвиваються на кластерній основі. Складовими елементами екосистеми є технології, послуги,

сегменти, учасники та регіональний розподіл. Екосистеми будуються на чотирьох основних стовпах: 1) навички, знання та досвід: технічні, функціональні, галузеві та підприємницькі; 2) капітал: достатні фінансові ресурси для стартапів та масштабування; 3) політика: політика та регулювання, що сприяють інноваціям, включаючи податкові пільги та стимули зростання, а також цифрову суспільну інфраструктуру; 4) попит: попит на інноваційні продукти та послуги серед споживачів, фінансових установ та урядів. Колаборація всіх цих базових елементів дозволяє створювати додаткову цінність через поєднання банківських бізнес-процесів та інформаційних технологій, людей та машин, досвід (навички) та штучний інтелект.

Про яку б форму чи спосіб організації мова не йшла, екосистеми призначені для розробки, тестування та впровадження нових, інноваційних способів роботи, технологій для покращення традиційного банкінгу. Розвиток та функціонування екосистем сприяє економічному зростанню країни, соціальній інтеграції громадян та лояльності клієнтів. Екосистеми змінюють уявлення громадян про банківську справу, інвестиції, страхування пропонуючи нові способи взаємодії з грошима, що трансформує ринок фінансових послуг. Слід визнати, що екосистеми Fintech демократизують сектор фінансових послуг, створюючи умови включеності більшої кількості громадян до його сталого розвитку. З іншого погляду така соціальна справедливість сприятиме розвитку інноваційних фінансових технологій.

Впровадження фінансових технологій посилює процеси звуження традиційного банкінгу та надає динамічності розвитку цифрового банкінгу, що переростає у відкритий банкінг та згодом у Open-X банкінг. Найбільшу роль в сучасному українському банківському бізнесі відіграє саме цифровий банкінг. Його модель залежить від декількох факторів, які в свою чергу повинні бути сформовані банківською установою — це ступінь цифрової зрілості та рівень впровадження цифрових інформаційних технологій у банківську діяльність. Цифровий банкінг передбачає оцифрування відділень банку, адаптацію надання класичних банківських послуг за допомогою використання різних діджитал-каналів, які грають тут ключову роль [1; 2]. Це сприяє скороченню витрат та залученню молодих користувачів, орієнтованих на цифрові технології.

Відкритий банкінг (Open Banking) передбачає взаємодію банківських та небанківських фінансових послуг, набуває розвитку концепція BaaS (банк як сервіс, або банк як послуга). Банки створюють екосистему за допомогою залучення небанківських фінансових

установ до співпраці, і в тому числі фінтех-компаній. Вони взаємодіють через технологію інтерфейсів програмування додатків (API). Запровадження в Україні концепції відкритого банкінгу передбачено Законом України «Про платіжні послуги». Відкриття API стимулюватиме розвиток партнерства між учасниками ринку — банками, небанківськими фінансовими установами, фінтехом. Партнерство між надавачами послуг приносить вигоду для споживача, адже кожен із партнерів додає свою цінність до кінцевого продукту чи сервісу, який отримує клієнт [3]. Швидкими темпами набувають популярності такі фінансові технології як, мобільні додатки, спеціалізовані клієнтоорієнтовані програми, електроні і персональні кабінети. Головною метою їх впровадження є доступність для широкого використання фінансових послуг і операцій цілодобово з будь-якого куточка світу за умови наявності всього лиш мережі Інтернет [3].

В умовах існування відкритого банкінгу виникає новий рівень взаємодії який носить назву Open-X банкінг, в середовищі якого синергія взаємодії посилюється і на основні партнерства із іншими банками та небанківськими установами забезпечується створення нових удосконалених продуктів, які можуть зацікавити клієнтів як банківських установ, так і їх партнерів відповідно [4]. Все це відображає стадії розвитку екосистем (рис. 1).

Інфраструктурні технології та API-інтерфейси змінюють майбутнє фінансового бізнесу, тим самим сприяючи росту світового ринку фінансових технологій в середньому на 27,5% в рік (рис. 2).

Рис. 1. Еволюція стадій розвитку екосистем

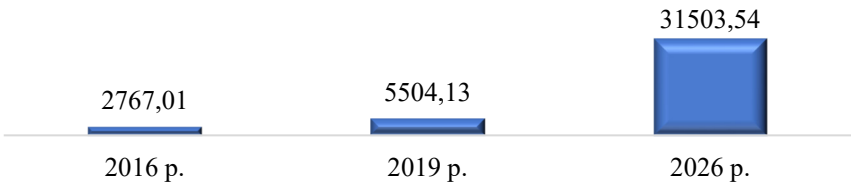

Рис. 2. Глобальний ринок FinTech, млрд дол. США

Джерело: складено авторами за даними [5]

Основними трендами розвитку фінансових технологій в межах екосистем будуть: 1) розвиток цифрової інфраструктури в сегменті управління активами; 2) широке впровадження штучного інтелекту (AI), роботів-консультантів; 3) трансформація сегмента трансакційних платежів під впливом розвитку електронної комерції; 4) створення інноваційних клієнтоорієнтованих платіжних сервісів та продуктів, в тому числі на криптовалютних ринках; 5) забезпечення безпеки споживачів та платежів; 6) забезпечення прозорості платежів, особливо у кредитних угодах; 7) розробка та впровадження регулятивних ініціатив.

В географічному зрізі домінує Азіатсько-Тихоокеанський регіон, частка якого в 2019 році становила 49,45%. Орієнтуючи на потреби споживачів, що використовують цифрові канали, впроваджуючи штучний інтелект в різноманітні додатки регіон зберігає лідируючі позиції. Передумовами цього є сприятливе нормативно-правове законодавство, орієнтованість на інновації, венчурні інвестиції у фінансові технології, кадровий потенціал.

Подальші дослідження будуть зосереджені на розвитку альтернативне кредитування та покращення можливостей екосистем для малого та середнього бізнесу щодо управління грошовими потоками.

Список використаних джерел

1. Кузнецова Л. В. Цифрова трансформація банківського бізнесу. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Львів. 2018. № 2. 73 с.
2. Білошапка В. С. Нові банківські продукти на основі цифрових технологій. Сучасні гроші, банківські послуги та фінансові інновації в цифровій економіці: матеріали наук.-практ. інтерн. конф. студ. аспір. і молод. вчених. Київ, 23 березня 2020 р. Дніпро: Середняк Т. К., 2020. С. 171–173.
3. Болдова А. А., Болдов О. А. Діджиталізація банківських сервісів як передумова подальшого розвитку фінансового простору України. Економіка та суспільство. 2020. № 42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-42-8>.
4. Концепція Open banking стимулюватиме розвиток партнерства між гравцями фінансового ринку URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/news/329807/> (дата звернення: 27.03.2023).
5. Global FinTech Market, By Technology, By Service, By Application, By Region, Competition Forecast & Opportunities, 2026. URL: <https://www.researchandmarkets.com/reports/5031390> (accessed 27 March 2023).

JEL Classification: O16

Кретов Дмитро Юрійович
к.е.н., ст. викладач кафедри банківської справи
Батенєва Александра Олегівна
студентка 4 курсу
факультету фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦИКЛІЧНОГО РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

У тезах описано важливість кредитного циклу, як одного з основних елементів існування кредитного ринку та визначено особливості циклічності його розвитку. Запропоновано модель поетапного розвитку кредитного ринку України з часовими межами та характеристикою кожного періоду.

Ключові слова: *кредит, кредитний ринок, циклічність, банківське кредитування, кредитні ресурси.*

Аналізуючи історію та розвиток людства як набір певних подій, можна припустити, що це рух, у якому періодично повторюються одні й ті самі фази, а, отже, циклічність наявна у всіх сферах життя, і розвиток кредитного ринку не є винятком. Необхідно розуміти, що кредитний ринок для будь-якої країни виступає як своєрідний регулюючий важіль, який допомагає визначити не лише стан та розвиток економіки даної країни, а й успішну реалізацію новітніх тенденцій, впровадження інноваційних проектів та зростання інвестиційної складової економіки.

Кредитний цикл є одним із складових елементів розвитку кредитного ринку в цілому, які в свою чергу визначаються збільшенням або зменшенням рівня попиту на наявні кредитні ресурси та обсягом їхньої пропозиції [2, с. 156]. Для того, аби дослідити особливості

Таблиця 1

Етапи розвитку кредитного ринку України

Етап та його межі	Характеристика
1	2
1. Зародження та розвиток (1991–1993 рр.)	Даний етап характеризується прийняттям та впровадженням Закону України «Про банки та банківську діяльність» та закону «Про кредитні спілки», утворенням Національного банку України, вступом України до МВФ, ЄБРР та Світового банку, формуванням двох рівнів банківської системи, а також першою економічною кризою та гіперінфляцією в економіці.
2. Розвиток банківської системи та стримування інфляції (1994–1996 рр.)	У цей період відбувається активне створення банків, зростає кількість кредитних установ, наявна економічна криза, а також у обіг впроваджується національна валюта — гривня.
3. Перша фінансова криза (1997–1999 рр.)	Характеризується масовим банкрутством та ліквідацією значного обсягу банків, зменшенням обсягу наданих кредитів та збільшенням частки проблемних кредитів, значними втратами капіталів банків та збільшенням попиту на міжбанківське кредитування. У цьому періоді також був прийнятий Закон України «Про Національний банк України».
4. Відродження та поліпшення кредитного ринку України (2000–2008 рр.)	Даний етап визначається створенням Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, прийняттям цілої низки законів, які призначені вдосконалити нормативно-правову базу, розширенням видів банківських послуг та початком Державного реєстру фінансових установ.
5. Друга фінансова криза (2008–2010 рр.)	Банки знову банкрутують, відбувається їхнє злиття та поглинання, скорочуються обсяги наданих кредитів, збільшується їхня вартість та частка проблемних кредитів, втрачається довіра до фінансово-кредитного інституту в цілому.
6. Післякризове відновлення (2011–2018 рр.)	На даному етапі зростає кількість виданих кредитів, відновлюється довіра до банківського кредитування, відбувається реформування банківської системи України, що дозволяє позбутися проблемних установ та банків-«мійок». Відбувається поліпшення якості кредитного портфелю, а також орієнтація на кредитування фізичних осіб.

Продовження таблиці 1

7. Коронакриза та війна (2019-дотепер)	У цей період попит населення та бізнесу на кредитні ресурси хоч і зменшився, але не суттєво, що свідчить про високий рівень довіри населення до банківської системи, однак значно зросла частка непрацюючих кредитів, а банки звітують про значні кредитні втрати на тлі війни.
--	---

Джерело: складено за даними [1, с.171–183; 3]

циклічності кредитного ринку в Україні, необхідно розглянути етапи його розвитку (табл. 1).

Проведений аналіз свідчить про те, що наразі не існує єдиного уніфікованого підходу до визначення циклічного розвитку кредитного ринку та кредитного циклу, що породжує низку проблем та робить цей процес менш ефективним та якісним. Саме тому, створення такої моделі є вкрай важливим завданням, оскільки для подальшого розвитку кредитного ринку та банківської системи України необхідно враховувати циклічність існування першого, аби вчасно реагувати та протидіяти подальшим коливанням та уникати кризових явищ.

Список використаних джерел

1. Рекуненко І.І. Періодизація розвитку грошового та кредитного ринків України. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. 2014. Вип. 39. С. 171–183.
2. Кретов Д.Ю. Аналіз чинників впливу на циклічність руху кредиту. Науковий вісник Херсонського державного університету. Економічні науки. 2016. № 2. С. 155–160.
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua (дата звернення: 23.02.2023).

JEL Classification: G21; M13

Лобозинська Софія Миколаївна
д.е.н., професор,
професор кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ БАНКІВ ТА ФІНТЕХ-СТАРТАПІВ

Тези присвячено дослідженню напрямків співпраці банків та фінансово-технологічних стартапів. Вибір типу взаємодії залежить від розмірів банку та бюджету, який банк може витратити на технологічний розвиток. Стати на шлях цифровізації банк може за допомогою проведення самостійних розробок, створення акселераторів та інкубаторів, проведення хакатонів, але більш рентабельними є шляхи співпраці з фінтех-стартапами, що виражаються у встановленні економічних зв'язків на основі інвестицій у капітал (венчурні інвестиції, злиття та поглинання, спільні підприємства) та укладанні партнерських угод.

Ключові слова: фінтех-стартапи, акселерація, бізнес-інкубація, хакатони, партнерство.

Одним із викликів перед менеджментом банку постає загроза тотальної диджиталізації суспільства, і зокрема зростання чисельності представників покоління Z (які народжені після 1994 р.) серед клієнтів фінансових інститутів, які є менш консервативні, більш мобільні та понад усе цінують швидкість та ефективність фінтех-рішень. Становище традиційних банків у зв'язку з цим стає дедалі більше хитким. Це означає, що їм необхідно шукати шляхи усунення конкурентів чи співпрацювати із ними. Існує лише два важливі шляхи інноваційного розвитку банку — власні технологічні розробки або взаємодія з фінтех-стартапами.

Сучасна наука налічує кілька підходів до визначення фінтеху. У вузькому (абстрактному) сенсі це — симбіоз фінансових послуг та

інноваційних технологій. Під фінтехом також розуміють компанію, яка розробляє технологію для підвищення якості та ефективності фінансових послуг, що надаються споживачам. У широкому значенні цей термін застосовується і для опису галузі як сукупності молодих компаній, що розробляють програмне забезпечення для надання фінансових послуг, самі технології та необхідну для цього інфраструктуру.

Сфера діяльності фінтех-стартапів дуже велика. Згідно з класифікацією, проведеною консалтинговою компанією Deloitte, їх можна поділити на чотири групи залежно від сегмента фінансового ринку, на який вони орієнтовані: банківські послуги та ринок капіталу; інвестиційний менеджмент; страхування; нерухомість [1]. Першу групу послуг, у свою чергу, можна розділити на п'ять ніш (це послуги, які надають стартапи у сфері, що традиційно вважається банківським бізнесом): банківські операції; залучення капіталу; фінансовий менеджмент; депозитно-кредитна діяльність; платежі.

Зважаючи на високу потребу у цифровій трансформації фінансових послуг, у світі з кожним роком зростає кількість фінтех-стартапів. Чисельність фінтех-стартапів у світі склала 26 346 станом на 01.11.2021 р. [2].

Загалом, у 2021 році кількість фінтех компаній в Україні склала 203. Найбільший сегмент ринку українського фінтеху становили технології та інфраструктура — 22%. Платежі та грошові перекази займали 19%, споживче кредитування — 14% [3]. Найменш розвиненими залишаються краудфандинг та сервіси з порівняння фінансових послуг.

Досліджуючи світовий досвід співпраці традиційних банків і фінтех-компаній, виділяють такі шляхи їхньої взаємодії: розробка та впровадження банками програм акселерації та інкубації (43%), інвестування у перспективні фінтех-стартапи за допомогою ресурсів внутрішніх венчурних фондів (20%), укладання двосторонніх угод про партнерство (20%), придбання банками фінтех-компаній (10%), відкриття банками власних фінтех-компаній (7%) [4].

Найпоширенішою формою симбіозу стартапів і банків є створення останніми акселераторів, інкубаторів або проведення хакатонів. Даний тип співробітництва характерний для стартапів на ранньої стадії розвитку (seed stage), коли їм потрібні знання, компетенції та допомога у доведенні компанії до першого інвестора. Акселератор за свої послуги отримує комісію або частку в капіталі компанії в розмірі 10–20%, а інкубатор зазвичай працює на добровільних засадах.

Але найголовніше, що у банку, який проводить акселерацію, з'являється можливість оцінити стартап, дізнатися про все його сильні та слабкі сторони та зрозуміти, чи потрібно в нього інвестувати.

Більш тісна співпраця банків зі стартапами передбачається під час здійснення венчурних інвестицій. Наприклад, банк HSBC володіє венчурним фондом, стартовий капітал якого в сумі 200 млн дол був спрямований на інвестиції у фінтех-компанії. Вкладають в стартапи також шляхом здійснення прямих інвестицій.

Найбільш радикальна форма економічної взаємодії — поглинання чи купівля стартапів. Найактивнішими у цій формі взаємодії є американський банк Goldman Sachs та іспанський BBVA [5]. Найбільш привабливими цілями для поглинання є стартапи, що надають наступні види банківських послуг: онлайн-банкінг, кредитування та платежі.

Економічна кооперація банків та стартапів може здійснюватися також за допомогою створення спільного підприємства. Взаємодія стартапів та банків може бути реалізована у формі юридичної кооперації, тобто шляхом укладання договору про співробітництво. Таким шляхом, зокрема, пішов банк JPMorgan Chase, заявивши про партнерство з фінтех-стартапами, що працюють у різних сегментах банківських послуг: кредитування МСБ (разом з OnDeck Capital), іпотечне кредитування (з Roostify), автофінансування (з TrueCar).

Найбільші вітчизняні банки вже започаткували спільні проекти з фінтех-компаніями, окрім АТ КБ «ПриватБанк», що самостійно розробляє інноваційні продукти та послуги. Банки віддають перевагу спільним проектам з інноваційними компаніями, адже це простіше та значно дешевше, ніж утримувати власні команди IT-спеціалістів. Популярністю також користуються інкубація/акселерація. Щодо інвестування у фінтех-стартапи, то воно взагалі відсутнє через те, що такі операції напряду впливають на капітал банків і не є «класичним» банкінгом [5].

Отже, завдяки співпраці з фінтех-стартапами банки впроваджують технології для автоматизації своїх бізнес-процесів, а також підвищують якість та розширюють асортимент послуг, що надаються споживачеві. Крім розвитку клієнтських технологій, банки оновлюють свою інфраструктуру, оптимізують документообіг, аналізують поведінку клієнта для таргетованої реклами, створювати онлайн та мобільні банки. Партнерство фінтех стартапів з банками дозволить в подальшому розширити перелік цифрових банківських послуг, особливо це стосується розширеного цифрового кредитування малого

і середнього бізнесу та споживчого кредитування фізичних осіб. Така кооперація дозволить отримати «win-win» результат як для банків, так і фінансово-технологічних компаній.

Список використаних джерел

1. Fintech by the numbers // Deloitte. 2018. P. 4. URL: <https://www2.deloitte.com/tr/en/pages/financial-services/articles/fintech-by-the-numbers.html#> (дата звернення: 17.02.2023).
2. Number of fintech startups worldwide 2018–2021, by region URL: <https://www.statista.com/statistics/893954/number-fintech-startups-by-region/> (дата звернення: 20.02.2023).
3. Каталог фінтех-компаній України 2021. URL: <https://fintechua.org/market-map> (дата звернення: 20.02.2023).
4. FinTechnicolor: The New Picture in Finance / McKinsey&Company. <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/financial%20services/our%20insights/bracing%20for%20seven%20critical%20changes%20as%20fintech%20matures/fintechnicolor-the-new-picture-in-finance.ashx> (дата звернення: 21.01.2023).
5. Fintech start-ups acquired by banks — CB Insight // Fintech Futures. 2018. 15 February. URL: <https://www.bankingtech.com/2018/02/fintech-start-ups-acquired-by-banks-cb-insights/> (дата звернення: 20.01.2023).

JEL Classification: G28; G29

Максименко Андрій Петрович
*аспірант кафедри фінансів, банківської справи і страхування
Національного університету «Полтавська політехніка
ім. Ю. Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

ЦИФРОВА АДАПТИВНІСТЬ НЕБАНКІВСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Тези присвячено проблематиці розвитку фондового ринку України, складової цифрових інструментів в цьому процесі. Розглядається безпековий аспект у розрізі методологічних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України.

Ключові слова: цифровізація, загрози, фондовий ринок, фінансова безпека.

Нормативний вигляд аналізу безпекового аспекту небанківського фінансового ринку в Україні оформлений у вигляді Методичних рекомендацій від 29.10.2013 № 1277 додавалося Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (зараз це міністерство реорганізовано у Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України). Таким чином, цей документ застарів на 10 років, а нових комплексних державних підходів до аналізу економічної безпеки так і не було створено. Це означає, що фінансовий ринок розвивається в умовах бурхливої цифровізації без нормативного-аналітичного забезпечення безпекового аспекту. Це призводить до того, що фондова складова, класично слабка і нерозвинена в Україні, упускає потужний потенціал для розвитку, а інші сучасні ринки капіталів знаходяться поза увагою держави.

Фондовий ринок — це такий тип ринку, де за незначний час створюються необхідні умови і відбувається швидка мобілізація, ефективний розподіл, перерозподіл і раціональне розміщення фінансових ресурсів у соціально-економічному просторі держави

з урахуванням інтересів і потреб суспільства шляхом здійснення емісії цінних паперів різними емітентами [1, с. 67]. Два з чотирьох показників-складових розрахунку рівня безпеки небанківського фінансового ринку [2] є неактуальними і відповідають саме за фондовий ринок, а саме: «Рівень капіталізації лістингових компаній» перестав розраховуватися НКЦПФР з 2017 р., а «Рівень волатильності індексу Першої фондової торговельної системи» з кінця січня 2022 р. закріпився на позначці «519,2009» і не змінювався. Сумарна вага цих показників у загальній інтегральному показнику економічної безпеці невелика, усього 0,5% та 5% у фінансовій складові, проте це не єдині показники, що втратили актуальність і їх значення лише зростає. Таким чином фондовий ринок в Україні не сприяє а ні інвестиційному клімату, а ні призводить до перерозподілу вивільнених коштів, а ні до збагачення населення, а ні розвивається. Фондова біржа загалом має стагнаційні показники спричинені пандемією COVID-19 та повномасштабною війною, що, з рештою, призвели до повної деградації фондового ринку (табл. 1).

За відзначений кризовий період не спостерігається жодна позитивна динаміка, хіба що у зменшенні кількості організаторів торгівлі, що означає очищення ринку, проте за всіма іншими показниками у 2022 р. відмічається падіння в 5–10 разів, порівняно з показниками 2019 р.

Що стосується цифрових інструментів, так у той же час у мобільному банкінгу «Sense Bank» продано військових облігацій на суму 4,2 млрд грн, а через «Дію» ще 350 млн грн. Показники лише

Таблиця 1

**Основні показники фондового ринку України
у 2019–2022 рр., млрд грн**

Роки \ Показники	Кількість організаторів торгівлі	Кількість випусків акцій	Обсяг випуску акцій	Кількість випусків облігацій	Обсяг випуску облігацій	Обсяг біржових контрактів
2019	6	78	63,5	88	11,3	305
2020	4	71	33	96	32,9	335,4
2021	4	86	42,8	113	9,9	451,9
2022*	4	16	2,9	39	2	144

Джерело: Складено автором за даними [3].

* Без врахування показників за грудень

цих онлайн ресурсів вдвічі перевищують комерційну складову на фондових біржах за результатами 2022. Станом на 2023 р. українці посідають 7 сходинку за відсотком населення, що означає, що майже 5 мільйони громадян володіють криптовалютою, показник зменшився на 5% з 2022 р. і Україна опустилася на 5 позицій, а проте досі посідає 1 місце у Європі [4]. Обидва зазначені складові не знаходять відображення серед і так малого переліку індикаторів розрахунку рівня безпеки небанківського фінансового ринку і свідчать про цифрову неадаптивність. З рештою це призводить до морального старіння єдиного державного стандарту розрахунку рівня безпеки, внаслідок неактуальності одних показників та відсутності нових, відповідних потребам цифровізації економіки. І хоча існує безліч методологій визначення рівня безпеки небанківської фінансової складової — відсутність саме державної призводить до вільного трактування та спекуляції показників науковцями і державними установами показників, залежно від свого рівня сприйняття нових технологій.

На завершення можна сказати що, цифровізація і цифрові технології стануть ключем до розвитку нового фондового середовища у період повоєнної відбудови. І саме тому існує потреба у подальших дослідженнях, адаптації європейської і американської методології на заміну застарілій державній, щоб вчасно визначити загрози і попередити повторення стагнаційного розвитку цього важливого для держави інструменту.

Список використаних джерел

1. Вавженчук С. Правове регулювання фондового ринку: навч. посіб. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. 582 с.
2. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ від 29.10.2013 р. № 1277.
3. Аналіз ринку. Національна Комісія з Цінних Паперів та Фондового Ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-dov> (дата звернення: 24.02.2023).
4. Global Cryptocurrency Ownership Data 2023. Triple A. URL: <https://triple-a.io/crypto-ownership-data/> (accessed 24 February 2023).

JEL Classification: G21; G29

Мищенко Володимир Іванович

*д.е.н., професор, завідувач сектору цифрової економіки
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВИХ БАНКІВСЬКИХ ПЛАТФОРМ

Тези присвячено дослідженню особливостей функціонування та розвитку моделей банківського бізнесу. Визначено цілі цифрової трансформації моделей банківського бізнесу на основі реалізації платформного підходу. Охарактеризовано принципи формування банківських цифрових платформ та розкрито особливості їх функціонування.

***Ключові слова:** банк, модель банківського бізнесу, цифрова платформа, цифрові технології, цифрові інструменти.*

Традиційні моделі функціонування банківського бізнесу, які до останнього часу використовувала переважна більшість комерційних банків у всьому світі, сформувалися ще в кінці 1980 рр. [1, с. 14; 2, с. 59]. Однак сьогодні в зв'язку з високими темпами цифровізації економіки такі моделі вже перестали відповідати вимогам часу та потребам клієнтів. Розвиток технічних засобів, Інтернету та інформаційно-комунікаційних технологій сприяв технологічній революції у здійсненні банківських операцій, платежів і розрахунків, а також в управлінні банківськими установами. Сучасні банки перетворюються у високотехнологічні установи, які використовують штучний інтелект, машинне навчання, нові методи запобігання та управління ризиками, автоматизацію обліку, звітності тощо. З'явився новий вид банків — цифрові банки, які працюють виключно дистанційно, а послуги надають у дистанційному режимі.

Якщо в старій моделі головною стратегічною ціллю було забезпечення стійкості банку, то сьогодні завдання полягають у ефективному використанні онлайн-середовища з метою забезпечення

кіберстійкості та підтримки функціональної адаптивності банку до мінливих економічних умов. Зміна стратегічних пріоритетів діяльності банків спонукала їх до проведення активної модернізації на користь мобільних додатків, нових систем зв'язку, використання високотехнологічних інтерфейсів, цифрових активів і цифрових каналів надання послуг, а також комунікацій з клієнтами [3, с. 538].

Тому сьогодні достатньо гостро постало завдання формування нової моделі функціонування банківського бізнесу на основі створення цифрових банківських платформ, які можуть ефективно взаємодіяти з іншими цифровими платформами (виробничими, торгівельними, продуктовими, медіа, соціальними тощо). У відповідь на вимоги часу та запити клієнтів, банківські установи повинні працювати в онлайн-середовищі, бути гнучкими та відповідати мінливим економічним умовам. Виконання цих вимог стає головною складовою функціонування банківського бізнесу на довгострокову перспективу, а формування цифрових банківських платформ — новою інноваційною стратегією організації банківського бізнесу, завдяки реалізації якої банки зможуть забезпечити високу ефективність своєї діяльності, конкурентоспроможність на ринку фінансових послуг, доступність банківських продуктів і послуг, прибутковість, високу якість обслуговування клієнтів [4, с. 188].

Головними принципами, на яких повинно відбуватися формування нової моделі банківського бізнесу на садах використання платформного підходу, на наш погляд, є такі:

1) перехід від замкнутих екосистем, які обслуговують певну групу клієнтів банку згідно з напрямом його спеціалізації, до *моделі з відкритою архітектурою* функціонування в межах великих і взаємопов'язаних екосистем, що включають широке коло учасників і зацікавлених сторін. Завдяки реалізації цього принципу через мобільні додатки та цифрові канали зв'язків інших провайдерів продукти та послуги одного банку стають широко доступними іншим учасникам екосистеми, а сторонні учасники можуть здійснювати реалізацію своїх продуктів і послуг, використовуючи платформу конкретного банку.

Підґрунтям для реалізації такого підходу є здатність цифрових платформ високотехнологічних банків створювати дискретні компоненти своїх цифрових систем і поширювати їх в інших екосистемах, використовуючи як власні додатки та програми, так і інформаційно-технологічне забезпечення інших банків, цифрових платформ та учасників екосистем. Прикладами такого підходу можуть бути

партнерство US Bank з State Farm, угода Goldman Sachs з Apple, а також технологічна інтеграція Stripe з Shopify [5, с. 39].

2) *персоналізація* роботи з клієнтами на основі реалізації принципу «знизу-вверх», тобто від вивчення потреби конкретного клієнта — до формування його запиту, а не простого реагування на нього. Практична реалізація цього принципу відбувається на основі використання вбудованих у інтерфейси прикладного програмування (API) та автоматизованих пошукових системі цифрової банківської платформи продуктів і послуг, які потенційно можуть зацікавити клієнтів, що належать до певної групи користувачів.

3) пошук, формування та оброблення великих масивів даних і прийняття рішень у *режимі реального часу* або на вимогу клієнта, що дозволяє відмовитися від використання пакетних пропозицій та перейти на автоматичне оновлення модульних складових і наборів продуктів і послуг, які пропонує банк.

4) використання *великих обсягів даних, що надходять із різних джерел, і розширеної аналітики*, одержаної на основі застосування технологій штучного інтелекту та хмарних обчислень, що дозволяє ефективно монетизувати пропріетарні дані клієнтів та персоналізувати взаємодію з ними. Наприклад, використання мобільного додатку, який збирає та обробляє дані, може дозволити на основі аналізу попередніх транзакцій клієнта сформулювати для нього пропозицію продуктів і послуг у визначений час.

5) посилення механізмів управління цифровими ризиками на основі переходу від концепції захисту периметру безпеки банку до *концепції «нульової довіри» (Zero Trust)* загалом для всієї цифрової платформи, яка ґрунтується на шифруванні та токенизації використовуваних даних і цифрових активів.

6) надання клієнтам *індивідуальних пропозицій* щодо продуктів і послуг. Якщо раніше банки пропонували клієнтам заздалегідь сформований перелік продуктів і послуг, виходячи, перш за все, із власних інтересів і міркувань, очікуючи, що клієнти самостійно виберуть необхідні їм продукти, то тепер шляхом налаштування таксономії на основі даних про клієнтів та додавання продуктів і транзакцій до їхніх історій клієнти можуть отримати персоналізовані пропозиції, які адаптовані до їхніх потреб.

7) широке використання сучасних *цифрових технологій та інструментів*, зокрема, таких як штучний інтелект, розподілені реєстри, смарт-контракти, Web 3.0, машинне навчання, доповнена та віртуальна реальність, хмарні технології, квантові

обчислення, аналітика великих даних, криптоактиви тощо, які в перспективі можуть бути об'єднані в межах реалізації концепції метавесвіту.

Основою платформного підходу до формування нової моделі банківського бізнесу є функціональні модулі, завдяки яким банківські продукти та послуги відокремлюються від функцій управління транзакціями. У модульній архітектурі завдяки використанню інтерфейсів прикладного програмування (API) відбувається поєднання програм і даних у єдину інформаційно-комунікаційну систему, що формує цифрові функціональні ланцюги, які можуть змінюватися локально, в результаті чого функціональна структура має більше варіантів для свого розвитку. Нові платформні рішення завдяки постійним потокам структурованих і неструктурованих даних і використанню архітектури, керованої подіями (EDA), забезпечують обробку даних, розрахунки та транзакції в режимі реального часу.

Проведене дослідження дає підстави зробити висновок про те, що формування цифрових банківських платформ варто розглядати як перехід до принципово нової, інноваційної моделі організації та розвитку банківського бізнесу. Подальше дослідження питань розвитку цифрових банківських платформ потребує уточнення системи використовуваних цифрових технологій та інструментів, що дозволить забезпечити високий рівень ефективності банківської діяльності та сприятиме підвищенню рівня доступності банківських продуктів і якості обслуговування клієнтів.

Список використаних джерел

1. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 7–33.
2. Науменкова С., Міщенко С. Інституційний розвиток фінансового сектору України. *Фінанси України*. 2008. № 7. С. 53–71.
3. Сфименко Т. Модернізація фінансової системи України в процесі євроінтеграції: монографія: у 2 т. Київ, 2014. Т. 2. 781 с.
4. Науменкова С.В., Міщенко В.І. Поняття системного ризику та підходи до визначення системно значущих банків. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 1 (105). С. 186–189.
5. Міщенко В.І. Механізми регулювання обміну даними. *Причорноморські економічні студії*. 2022. № 75. С. 37–45. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.75-6>

JEL Classification: E50; G28; O16; Q56

Mursalov Muslum
PhD in Economics,
Associate Professor of the Department of Economics
Azerbaijan State University of Economics
Baku, Azerbaijan

THE IMPACT OF GOVERNMENT REGULATION OF BANKING ON FINANCIAL STABILITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The thesis is devoted to the state regulation of banking activities in the context of global turbulence. The influence of banking regulation instruments on macroeconomic stability and the likelihood of a banking crisis is determined. The relationship between banking regulation and the effectiveness of green investments is revealed.

Keywords: *banking regulation, financial stability, banking crisis, green investment, digitalization.*

1. Banking regulations is a complex multidimensional latent construct that could not be measured by a single indicator. Due to the proposed model identification and specification, the number of observed variables should be limited. Therefore, the exogenous constructs of banking regulations are measured by the solvency ratio (%) and Tier 1 ratio (%). According to the provisions of the Basel III final rule, the solvency ratio is based on risk-weighted assets. According to representatives of the Basel Committee, increased banking regulations should minimize the probability of global financial and economic crisis occurrences. The authors of the amendments to the Basel Capital Accord hope that the proposed package of changes, including new provisions of Tier 1 capital, will significantly strengthen the financial condition of banks and protect them from taking on excessive risks.

The mediated constructs presented by financial system stability are measured by the financial development index and the inflation rate.

In contrast to relevant and timely research [1], where financial sector deformation reflected by the degradation of financial institutions and markets was used as a mediator, a mediational pathway of financial system stability represented by the financial development of markets and institutions was investigated in this study. Following [2; 3], a stable financial system is capable ensure economic agents with developed financial institutions and financial markets are in terms of their depth, access, and efficiency. Therefore, financial system stability is assimilated into the financial development index. A second observed variable that was additionally incorporated for the multilayered latent construct represented by the financial system stability is the inflation rate. The state of the financial system is provided on the inflation rate since the overriding principle of financial system stability focused on price stability.

This study has raised important questions about the mediation role of financial system stability as a transmitting path between banking regulations and trust in the ECB. Relying on preliminary empirical findings that banking regulations do have a significant influence on financial system stability, and the latter on trust in the ECB, the mediation effect model was created, studied, and tested. In response to the negative impact of banking regulations on financial system development, a negative mediation effect was established. Thus, a rise in the banking regulations creates the causal chain by virtue of the financial system stability changes leads to the shrinkage of trust in the ECB.

The analysis has shown that despite positive mediation of other phenomena and/or processes distinct from financial development and inflation, given the negative mediation of financial system stability in the linkage between banking regulations and trust in central banking, the total mediation model implies a negative effect. Among considerable research outcomes are that the mediation effect is greater than the unmediation effect. From a practical angle, empirical results indicate that financial system stability is expected to take the lead mediator in the path between government regulatory and supervisory interventions in the banking sphere and trust in the ECB.

2. Following the 2008 financial crisis, BCBS started discussing new regulatory approaches to address systemic risk and reduce the probability of further financial crises. New set of standards released by BCBS in 2010–2011, introduced a separate set of banking regulation tools. Since then, financial regulators in the EU and around the world have been actively working on its implementation. However, although bank regulation tools have become an accepted part of the financial

regulation system, there is still a lack of systematic data that would allow them to study their effectiveness. As a result, assessment of effects of bank regulation measures on the probability of a banking crisis has become one of the most difficult challenges currently facing regulators.

The results of the study revealed the influence of banking regulation tools on the likelihood of a banking crisis, which made it possible to draw the following conclusions. Bank regulation tools are important in predicting the probability of a systemic banking crisis in European countries. However, a model containing only indicators that characterize government interventions in banking is able to correctly classify stability times with an accuracy of 95.65%, and a systemic banking crisis — with an accuracy of only 10.87%. Ratio of bank capital to total assets, equity to total assets weighted for risk and Z-score of bank default probability, the results of binary modeling of logistic regression are significant with negative coefficients. This indicates that trend of an increase in these indicators reduces the probability of a systemic banking crisis by providing a buffer to protect the banking system from peak losses that exceed the possible level of credit losses.

In this context, the role of the Basel agreements in stabilizing the entire financial system and increasing bank capital is clearly evident. At the same time, the deterioration in the asset quality of the European banking system as the ratio of non-performing loans to total loans increases the probability of a systemic banking crisis. This fact confirms the hypothesis that aggressive credit policy and inadequate risk assessment, expressed by increasing the share of non-performing loans, not only worsen the profitability of banking activities, but also negatively affect the financial sustainability of the banking system as a whole.

Further research should, in our view, be directed to an in-depth study of additional instruments of bank regulation, in particular, in the direction of the impact of capital preservation buffers, systemic risk protection, systemic importance buffer and countercyclical buffer, the probability of a systemic banking crisis, including the “lag” of some indicators. Another direction of promising development could be to address the issue of complementary impact of different types of financial policies in order to minimize potential threats in the financial sector of the economy and, reducing the probability of a banking crisis in European countries.

3. Bibliometric analysis of 229 Scopus publications from 1993–2022 on “green investment” and “regulation” allow concluded that:

- government effectiveness and rule of law are considered as drivers of carbon productivity increase, while improvement of control of corruption, voice and accountability, financial development and financial freedom might result to decrease of carbon productivity;
- control of corruption and financial development index are considered as inhibitors of comparative advantage in environmental goods, while political stability has significant positive impact on it;
- regulatory measures (including banking and financial regulation) do not influence significantly on environmental goods trade balance;
- research and development expenditures inhibits government green investment (expenditures on environmental protection) because of substitution effect, while rule of law, financial intermediary development and effective banking regulation help to boost it.

The obtained empirical results can be useful for both scientists and practitioners and government officials to improve the regulatory policy of the state based on environmental friendliness and sustainability.

References

1. Brychko M. et al. Trust crisis in the financial sector and macroeconomic stability: a structural equation modelling approach. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*. 2020. Vol. 34. No. 1. P. 828–855.
2. Gospodarchuk G., Suchkova E. Financial stability: problems of inter-level and cross-sectoral equilibrium. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*. 2019. Vol. 14. No. 1. P. 53–79.
3. Korzeb Z., Niedziyła, P. Resistance of commercial banks to the crisis caused by the COVID-19 pandemic: the case of Poland. *Equilibrium. Quarterly Journal of Economics and Economic Policy*. 2020. Vol. 15. No. 2. P. 205–234.

JEL Classification: O10; Q40

Науменкова Світлана Валентинівна
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ЕНЕРГЕТИЧНА СКЛАДОВА ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Розглядається питання узгодженості підходів до оцінювання готовності України до генерації «стійкої енергії» в умовах стрімкої цифровізації фінансового сектору та необхідності забезпечення належного рівня цифрової фінансової інклюзії в умовах повоєнного відновлення. Підкреслюється необхідність розробки порогових значень індикаторів енергетичної доступності для найбільш вразливих груп населення.

Ключові слова: *цифровізація, енергетична незалежність, енергоефективність, фінансова інклюзія.*

В умовах стрімкої цифровізації фінансового сектору, розширення переліку інноваційних продуктів і послуг, а також необхідності підвищення рівня цифрової фінансової інклюзії актуалізуються питання реалізації завдань Цілей сталого розвитку (SDG7) — «Доступна та стійка енергія». Особливої уваги заслуговують питання визначення пріоритетності дій та розширення індикаторів моніторингу реформування енергетичного сектору, оскільки зростання потреби в обсягах енергопостачання гальмується реальними можливостями енергозабезпечення та необхідністю дотримання ESG-стандартів та зниження негативного впливу на довкілля.

В умовах диверсифікації маршрутів та джерел енергозабезпечення української економіки національні індикатори для моніторингу досягнення SDG7 мають бути гармонізовані з аналогічними індикаторами, що використовуються в країнах ЄС, та узгоджуватися

з цільовими показниками розвитку енергетичного сектору України. Все частіше порушуються питання щодо можливості розробки та впровадження політики, яка відстоює право широких верств населення на енергозабезпечення, подолання енергетичної бідності.

На наш погляд, існує потреба у забезпеченні відповідної гармонізації стратегічних положень Енергетичної стратегії України та Стратегії розвитку фінтеху в Україні до 2025 року [1].

Оцінювання здатності країн забезпечувати генерацію «стійкої енергії». базується на концепції «енергетичної трилеми», відповідно до якої стійкість національної енергетичної політики оцінюється за трьома напрямками: енергетична безпека, енергетична доступність та екологічна стійкість [2, с. 382]. Нами проаналізовано оцінювання готовності України до реалізації стійкої енергетичної політики порівняно з країнами ЄС, іншими країнами Східного партнерства базується на результатах аналізу з використанням даних World Energy Council (WEC), International Energy Agency (IEA) [2, с. 382–383].

Індекс енергетичної трилеми (Energy Trilemma Index) використовують для характеристики загальної результативності країни щодо реалізації стійкої національної енергетичної політики. Рейтинг України за індексом енергетичної трилеми базується на розрахунку 31 базового показника за відповідними категоріями. Значення цього індексу для кожної країни розраховується як середньозважений показник за кожним параметром. Зауважимо, що в процесі оцінювання акцентують увагу на забезпеченні поступового переходу національних енергетичних систем на шлях декарбонізації, ефективності управління внутрішніми та зовнішніми джерелами енергії, доступу до чистих видів палива.

Для оцінювання стійкості національної енергетичної політики також доцільно використання показників енергетичної статистики за такими напрямками. як: енергетична самодостатність; енергомісткість та енергоефективність; вплив на довкілля; фінансова інклюзія [5, с. 144].

Вирішального значення набувають питання мобілізації фінансів для прискорення дій з відбудови зруйнованих критично важливих об'єктів енергетичної інфраструктури. Глобальні інвестиції у відновлювану енергетику та енергоефективність повинні зрости втричі до 2030 року. Отримання доступу до адекватних та передбачуваних фінансів при розробці та реалізації стійкої енергетичної політики розглядається як пріоритетне завдання.

Оцінювання стійкості та збалансованості національної енергетичної політики базується на розширеному переліку показників, що

сприяє зміцненню інформаційної бази та дозволяє оцінити ризики виникнення енергодефіциту, послаблення енергобезпеки. Крім того, стійкість енергетичної політики є основою для збалансованого розвитку економіки та підтримання енергонезалежності країни.

Для більш ефективної інтеграції українського енергетичного сектору з енергетичним сектором країн ЄС, важливим є організація моніторингової роботи для оцінки енергетичної доступності, у т.ч. доступу до стабільних та надійних джерел енергії як населення, так і підприємств реального сектору в умовах стрімкої цифровізації, посилення операційних ризиків використання електронних грошей та CBDM [4, с. 149–150; 5]. На наш погляд, для захисту найбільш соціально вразливих груп населення доцільно розробити порогові значення індикаторів енергетичної доступності.

В сучасних умовах спрямованість дій з енергоефективності через економічну кризу, посилення макроризиків та дефіцит фінансових ресурсів має обмежене використання у реальному секторі. Зауважимо, що зменшення енергоспоживання може досягатися на основі енергозбереження. Проте існують відмінності у цих поняттях. Так, енергозбереження визначається як обмеження або зменшення енергоспоживання на основі змін у стилі життя та поведінки споживачів. Іноді енергозбереження досягається через примусове обмеження енергоспоживання при дефіциті енергоресурсів. Формою такого примусу є запровадження в'ялових відключень електроенергії, встановлення непомірно високих тарифів, відсутність та нерозвиненість енергетичної інфраструктури і т.ін. На жаль, такі форми мають місце в Україні в умовах війни.

На відміну від енергозбереження, енергоефективність постає як обмеження або зменшення споживання енергії на основі використання більш ефективних приладів, технологій, систем. Ось чому перелік та спрямованість заходів з енергоефективності мають узгоджуватись зі спрямованістю інших актуальних для України завдань, таких, як цифровий розвиток та енергодоступність — надання громадянам доступу до стабільних та доступних джерел енергії; зважена політика щодо цін та тарифів на енергоринку і т.ін. [2, с. 388].

З метою підвищення ефективності управління енергетичним сектором та моделювання різних сценаріїв енергетичної політики порогові значення енергетичних індикаторів мають визначатися на основі складання прогностичних енергетичних балансів з відповідним коригуванням на ситуацію повоєнного відновлення та досягнення інших важливих напрямів економічного, у т.ч. цифрового розвитку.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку фінтеху в Україні до 2025 року. Сталий розвиток інновацій, кешлес та фінграмотність. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finteh2025.pdf?v=4 (дата звернення 28.02.2023).
2. Naumenkova S., Mishchenko V., Mishchenko S. Key energy indicators for sustainable development goals in Ukraine. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. № 20(1). P. 379–395. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20\(1\).2022.31](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.20(1).2022.31).
3. Науменкова С.В., Міщенко С.В. Цифрова фінансова інклюзія: можливості та обмеження для України. *Науковий Вісник ОНЕУ*. 2020. № 1–2 (274–275), С. 133–149. doi: <https://doi.org./10.32680/2409-9260-2020-1-2-274-275-133-149>.
4. Mishchenko V., Naumenkova S., Grytsenko A., Mishchenko S. Operational risk management of using electronic and mobilemoney. *Banks and Bank Systems*. 2022. № 17(3). P. 142–157. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17\(3\).2022.12](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.17(3).2022.12).
5. Міщенко В.І., Науменкова С.В., Міщенко С.В. Цифрові гроші центральних банків: майбутнє інституційних змін у банківському секторі. *Фінанси України*. 2021. № 2. С. 26–48. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2021.02.026>.

JEL Classification: E42; E44; F29

Пантелєєва Наталія Миколаївна
*д.е.н., професор, завідувачка кафедри фінансів та обліку
Черкаського навчально-наукового відділення
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Черкаси, Україна*

СТЕЙБЛКОЇНИ: НОВИЙ ВИКЛИК ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ

Охарактеризовано сутність стейблкоїнів як окремого класу цифрових активів. Виявлено характеристичні ознаки, які визначають типологію видів стейблкоїнів, проведено оцінку рівня капіталізації їх ринку. Визначено передумови, ризики та ініціативи регулювання стейблкоїнів задля збереження фінансової стабільності.

***Ключові слова:** цифрові активи, криптовалюта, стейблкоїн, регулювання, фінансова стабільність.*

Криптовалюта і криптоіндустрія вже не сприймається так гостро, фаза інноваційної новизни і лідерства змінилась сталістю еволюційного розвитку зі збільшенням різноманіття, формуванням інфраструктури і напрацюванням базових підходів адаптивного регулювання з боку центральних банків і мегарегуляторів при незворотності процесу поширення децентралізованих фінансів, використовуючи нову практику регуляторних пісочниць і навіть долучившись до інноваційних проектів створення національних цифрових валют. Проте питання фінансової стабільності завжди має найвищий пріоритет.

У загальній типології криптовалют особливе місце займають стейблкоїни, як окремих клас цифрових активів, що вирішує проблему волатильності, яка притаманна більшості криптовалют. Їх ще називають «стабільними» монетами, адже курс стейблкоїнів може бути прив'язаний до різних активів забезпечення, зокрема фіатні валюти (долар або євро), дорогоцінні метали (золото або оцифрована версія фізичного золота), інші криптовалюти (біткоїн). Це робить стейблкоїни універсальною розрахунковою і обмінною одиницею, прийнятними для заощаджень і інвестицій.

Капіталізація сучасного ринку криптовалюти станом на початку 2023 р. становила 1,1 трлн дол США проти 2,3 трлн дол США аналогічного періоду попереднього року. Стейблкоїни станом на 31.01.2023 р. демонструють 138,4 млрд дол США капіталізації, а їх частка ринку збільшилась до 12,9% проти 7,3% у січні 2022 р.. Найбільш популярними є Tether (USDT, завжди відповідає вартості долару США) з ринковою капіталізацією 71,365 млрд дол США, USD Coin (USDC, кожна одиниця в обігу забезпечена доларом США, який зберігається в резерві, у вигляді готівки та короткострокових облігацій казначейства США) — 43,714 млрд дол США, Binance USD (BUSD) — 9,052 млрд дол США, DAI (DAI, м'яко прив'язана до долару США і забезпечується поєднаннями інших криптовалют) — 5,206 млрд дол США, Pax Dollar (PAX, із фіатною заставою) — 0,874 млрд дол США, Pax Gold (PAXG, забезпечення золотом) — 0,501 млрд дол США. Стейблкоїни відрізняються класом активів у забезпеченні, нормою резервування (покриття частини вартості всіх токенів певного стейблкоїну в обігу, повне або перевищення покриття), централізацією емітенту (централізовані криптобіржи або децентралізовані фінанси), спосіб утримання ціни (резерви, або резерви й алгоритм).

Упродовж 2021–2022 рр. поряд зі зростанням популярності відбулася низька подій, які вплинули на криптовалютний ринок, а саме серія крахів децентралізованих стейблкоїнів: Basis Cash (січень 2021 р.); Iron Finance (червень 2021 р.), коли було зроблено значний за обсягом обмін на USDC, що призвело до паніки учасників ринку і масовому зняттю коштів з банківських рахунків; TerraUSD (USDT)/LUNA (травень 2022 р.) внаслідок втрати прив'язки до долару США, нестачі капіталу і падіння ціни; закриття Fei USD (серпень 2022 р.) з причини зростання технічних, фінансових і нормативних ризиків. Поряд з цим збанкрутували криптохедж-фонд Three Arrows Capital, криптоброкер Voyager і криптобанк Celsius, криптокомпанії BlockFi і FTX.

Така ситуація змусила відреагувати уряди, міжнародні організації, центральні банки та фінансових регуляторів (табл. 1), адже новим викликом стали ризики, пов'язані зі фінансовою стійкістю учасників ринку, ліквідністю криптовалютних депозитів і стейблкоїнів, здійсненням тіншових транскордонних платежів, недотриманням доброчесної конкуренції, відмиванням брудних коштів і фінансування тероризму та інші.

Так, Банк Ізраїлю опублікував вимоги до емітентів стейблкоїнів для їх легалізації, акцентуючи увагу на управлінні ризиками,

Таблиця 1

Деякі заходи щодо регулювання стейблкоїнів
здля фінансової стабільності

Регулятор	Характеристика заходу регулювання
Рада з фінансової стабільності G20 (FSB)	запропоновано 10 рекомендацій високого рівня щодо нагляду та ефективного глобального регулювання стейблкоїнів [3]
Європейська комісія	прийняття MiCA, що встановлює організаційні, операційні, пруденційні вимоги до постачальників послуг криптоактивів; визначення вимог і спеціальних правил до створення, авторизації та управління резервами стейблкоїнів [4]
Конгрес США	представлення закону про прозорість стейблкоїнів, що зобов'язує емітента зберігати резерви в певних державних цінних паперах, угодах про викуп цінних паперів з повним забезпеченням, доларах США або іншій нецифровій валюті [5]
Базельський комітет	публікація консультативного документу, де сформульовано пруденційний підхід до банківських ризиків, пов'язаних з криптоактивами, в тому числі стейблкоїнами [6]

Джерело: сформовано автором на підставі опрацювання зазначених вище матеріалів

захисті споживачів (на рівні 100% зобов'язань), ліцензуванні емітентів [1]. Управління грошового обігу Гонконгу представить у 2023–2024 рр. регламент гнучкого регулювання стейблкоїнів, забезпечених фіатними валютами, з обов'язковим ліцензуванням емітентів, а також заборону емісії та обігу алгоритмічних стейблкоїнів. Натомість уряд Японії з 2023 р. відмінює деякі обмеження на внутрішній обіг іноземних стейблкоїнів за умови збереження активів на депозитах і встановлення верхнього ліміту на грошові перекази, здійснення додаткового контролю [2].

Україна входить до лідерів світової криптоіндустрії. Має місце майнінг і ділова криптоактивність, набувають розвитку українські криптобіржі Kuna і WhiteBIT, криптогаманць Any.Cash, які вже зараз охоплюють майже 5 млн користувачів. Інновацією від Міністерства фінансів на українському фінансовому ринку можна вважати перший випуск/погашення в 2022 р. криптокена UACB (Ukrainian Crypto Bond) із забезпеченням військовими облігаціями і розрахунком

у стейблкоїні Tether (USDT). Свою позицію стосовно обігу віртуальних активів висловив НБУ, де визначив потенційні ризики для фінансової стабільності, але де-факто вони вже наявні, мається на увазі існування паралельного альтернативного грошового обігу і використання криптовалюти як платіжного засобу, неконтрольоване перетікання капіталів за кордон, розмивання депозитної бази банків внаслідок інвестування у криптовалюту і стейблкоїни. Приєднання до ЄС потребуватиме узгодження регулювання віртуальних активів зі стандартом МіСА.

Підсумовуючи зазначимо, що важливість забезпечення фінансової стабільності вимагає активності і єдності щодо відповідального регулювання криптовалютного ринку, в тому числі стейблкоїнів, збору та глобального обміну інформацією, захисту прав інвесторів. При цьому, на наш погляд, окремого всебічного дослідження потребують питання впливу на фінансову стабільність ризиків стейблкоїнів, зокрема втрати ліквідності, що погіршує функціонування їх екосистем, та, як слідство, «зараження» всієї фінансової системи з подальшими наслідками для банківських систем.

Список використаних джерел

1. Банк Ізраїлю опублікував вимоги до емітентів стейблкоїнів. URL: <https://fintechinsider.com.ua/bank-izrayilyu-opublikuvav-vymogy-do-emitentiv-steyblkoyniv/> (дата звернення: 04.03.2023)
2. Японія в наступному році дозволить обіг іноземних стейблкоїнів URL: <https://www.ukr.net/news/details/technologies/94913190.html> (дата звернення: 04.03.2023)
3. Review of the FSB High-level Recommendations of the Regulation, Supervision and Oversight of «Global Stablecoin» Arrangements: Consultative report. URL: <https://www.fsb.org/2022/10/review-of-the-fsb-high-level-recommendations-of-the-regulation-supervision-and-oversight-of-global-stablecoin-arrangements-consultative-report/> (дата звернення: 04.03.2023)
4. Pre-recorded address by Commissioner McGuinness for event at EU Delegation in London on the EU Crypto-Asset Strategy. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_7529 (дата звернення: 04.03.2023)
5. S.3970 — Stablecoin Transparency Act. URL: <https://www.congress.gov/bill/117th-congress/senate-bill/3970> (дата звернення: 04.03.2023)
6. Basel Committee publishes second consultation document on the prudential treatment of banks' cryptoasset exposures. URL: <https://www.bis.org/press/p220630.htm> (дата звернення: 04.03.2023)

JEL Classification: G20

Скоморович Ірина Георгіївна
д.е.н., професор,
професор кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка,
м. Львів, Україна

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ВИПЛАТИ ВІДШКОДУВАНЬ ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Тези присвячено вивченню сформованого в Україні Фондом гарантування вкладів фізичних осіб механізму відшкодування коштів вкладникам у разі ліквідації банку. Проведений аналіз виявив, що упродовж останніх років цей механізм був удосконалений шляхом розширення можливостей банків-агентів користуватися базами даних Фонду, а вкладників — отримувати належні їм кошти.

Ключові слова: банк-агент, вкладник, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

Ліквідація вітчизняних банків упродовж 2014–2016 рр., яка супроводжувалася масовими чергами біля відділень банків, що ліквідувалися, і банків-агентів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, спонукала Фонд шукати прогресивніші способи взаємодії зі своїми учасниками та зручнішу модель виплати відшкодувань вкладникам. На допомогу Фонду у цьому прийшли сучасні інформаційні та фінансові технології.

Першим кроком у спрощенні функціонування в Україні системи гарантування вкладів фізичних осіб було створення Фондом автоматизованої системи виплат, що містить інформацію про вкладників та дозволяє вирішувати завдання оперативного управління та контролю за виплатами [3]. Вітчизняний банк не може стати банком-агентом Фонду, якщо успішно не пройде тестування щодо використання цієї системи [2]. Для того, щоб переконатися у важливому місці

автоматизованої системи виплат у процедурі виплати відшкодувань, розглянемо її основні етапи.

Протягом 15 робочих днів з моменту отримання від НБУ рішення про відкриття банківської ліцензії та ліквідацію банку ліквідатор банку формує повний перелік вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладом за рахунок Фонду, із визначенням сум, що підлягають відшкодуванню. На підставі отриманої інформації Фонд за допомогою засобів своєї автоматизованої системи виплат складає загальний реєстр відшкодувань вкладникам для здійснення виплат, а виконавча дирекція Фонду його затверджує.

Упродовж 20 робочих днів ФГВФО має розпочати виплату відшкодувань. Цей строк збільшується до 30 робочих днів, якщо база даних про вкладників банку, що ліквідується, містить інформацію про більше, ніж 500 тис. рахунків [1]. Виплати відбуваються через банки-агенти на підставі укладених з ними договорів. Вкладник може отримати гарантовану суму відшкодування за вкладом в будь-якій установі будь-якого банку-агента, підключеного до процесингового центру Фонду, що є модулем автоматизованої системи виплат та обслуговує процедуру виплат. Таким чином, замість двох-трьох банків, які здійснювали виплати в 2014 р., вкладник отримує можливість звернутися до структурного підрозділу одного з 12 банків-агентів.

Під час проведення виплат працівник банку-агента повинен здійснити ідентифікацію та верифікацію особи, яка звернулася за отриманням відшкодування; сформулювати запит до процесингового центру Фонду для отримання підтвердження чи відхилення операції виплати відшкодування; у разі підтвердження операції — здійснити за видатковим касовим документом виплату коштів та зазначити реквізити одержувача коштів. За дорученням одержувача банк-агент може відкрити йому рахунок для зарахування коштів або перерахувати ці кошти за заявою одержувача на зазначений ним рахунок. Крім того, в період дії воєнного стану банк-агент може зарахувати отриману суму відшкодування на рахунок вкладника, відкритий в банку-агенті, без особистої присутності такого клієнта, якщо він одночасно є клієнтом банку-агента та щодо нього у цьому банку проведено ідентифікацію та верифікацію [4]. Деякі банки-агенти наразі дають таку можливість існуючим і навіть новим клієнтам, активувавши для них процедуру дистанційного відкриття рахунку.

Проведений аналіз налагодженої в Україні процедури виплати відшкодування вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб

засвідчив, що Фонд постійно удосконалює сформовані механізми. Наступними кроками у цьому напрямку, на нашу думку, мають стати відміна необхідності обов'язкового особистого відвідування банку-агента в повоєнний час та можливість автоматичного зарахування гарантованої суми на будь-який рахунок, вказаний вкладником.

Список використаних джерел

1. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України № 4452-VI від 23.02.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17> (дата звернення: 03.03.2023).
2. Положення про порядок визначення банків-агентів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб: Рішення Виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 6 від 12.07.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1494-12> (дата звернення: 03.03.2023).
3. Положення про порядок відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів за вкладами: Рішення Виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 14 від 09.08.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1548-12> (дата звернення: 03.03.2023).
4. Про особливості виплати гарантованої суми відшкодування в період дії воєнного стану в Україні: Рішення Виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб № 201 від 24.03.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0371-22> (дата звернення: 03.03.2023).

JEL Classification: E 44; G18; G21; L86

Шевцова Олена Йосипівна
д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Дніпровський національний університет ім. Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено залежності функціонування фінансового ринку від наявних цифрових технологій. Встановлено що цифрові технології по суті складають основу як розвитку фінансового ринку так і умов світового обігу і форми існування фінансових ресурсів. Визначено підвищення рівня загроз інформаційній безпеці ринку та встановлено зв'язок з його фінансовою безпекою.

Ключові слова: фінансова безпека, інформаційна безпека, фінансовий ринок, загрози.

Еволюція розвитку людства перейшла у фазу становлення інформаційного суспільства, в якому інформація завдяки новим технологіям зайняла позицію не тільки нових знань та компоненти життєдіяльності, але й одного з основних виробничих ресурсів, що перетворюється в нові товари та послуги. Обсяги інформації зростають у геометричній прогресії і це потребує відповідних інформаційних технологій. З іншого боку можливо сказати і так: бурхливий розвиток технологій призводить до появи можливостей збирати, накопичувати, обробляти великі обсяги інформації. Найближчим до економічного розуміння підтвердження існування інформаційного суспільства є пропозиція Н. Вінера визначати обсяги видатків за видами діяльності з енергетики та технічних комунікаційних засобів зв'язку з урахуванням проведення відповідних наукових досліджень та розробок та надавати їх порівняльну оцінку у часі в межах бюджетних видатків різних країн [1].

Глобалізація економічних відносин у світовому вимірі створює глобальний інформаційний простір, що забезпечує функціонування та розвиток світових економік, у складі яких фінансові ринки займають особливе місце. Ця особливість визначається тим, що саме своєчасні фінансові потоки надають можливість завершити з результатами, які очікують всі економічні відносини у вигляді відповідних домовленостей та операцій. Без відповідних інформаційних технологій ніякий сучасний ринок неспроможний самостійно підтримувати необхідний рівень динаміки у часі та у просторі.

Цифровізація економіки та її складників таких як фінансові ринки постає прогресивним фактором розвитку. У той же час бурхливий розвиток цифрових інформаційних технологій характеризується відставанням за своїми темпами «оцифрування» різних сегментів економіки, яке призводить до збоїв економічних систем різного рівня. Незбалансованість розвитку окремих підсистем економіки в межах їх цифровізації проявляється через посилення відповідних загроз стійкому розвитку.

Поширення електронного обігу фінансових потоків у світі, збереження та накопичення фінансових коштів на електронних рахунках фінансових посередників, здійснення більшості розрахункових операцій в безготівковому електронному вигляді, нарешті поява електронних грошей та віртуальної торгової спільноти призвели до того що фінансова діяльність в цілому та діяльність фінансових ринків зокрема у великій мірі залежить від стану ІТ технологій, їх безпечності, рівня їх захисту. Від розгляду інформаційної безпеки в межах економічної безпеки ми маємо переходити до її розгляду як складника фінансової безпеки фінансового ринку та його окремих учасників: фінансових посередників та суб'єктів господарювання реального сектору економіки [2].

Загрози інформаційній безпеці фінансового ринку посилюються тим, що є загрози діяльності фінансовим посередникам, а також загрози їх клієнтам. Особливо під час воєнного стану необхідна інформаційна безпека та кіберзахист, як умова стійкості учасників ринку банківських послуг, небанківських фінансових установ [3]. Національний банк України приділяє цим питанням багато уваги, проводить відповідне опитування, розробляє рекомендації щодо захисту від кіберзагроз, що особливо важливо у платіжному середовищі [4].

Вивчення існуючого рівня інформаційної та кібербезпеки фінансового ринку на сьогодні являють собою здебільшого захист від

кібератак. Зростають загрози від соціальних мереж, віртуальних медіа, фабрик тролів. Вони стають підґрунтям для зловмисних фінансово-інформаційних дій. Це може спричинити як зниження рівня довіри до фінансових ринків, отримання збитків так і призвести до збоїв у діяльності. Посилення відповідних регуляторних дій, законодавчі рішення можуть компенсувати та захистити від подібних наслідків.

Список використаних джерел

1. Мельник А. О., Голембо В. А., Бочкарьов О. Ю. Наукова спадщина засновника кібернетики Норберта Вінера. Комп'ютерні системи і мережі. 2019. Т. 1. № 1. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/feb/21036/var1ksm-19-3-10.pdf> (дата звернення: 28.02.2023).
2. Носова Є., Мугуєв К., Русінов В. Інформаційна складова у механізмі фінансової безпеки підприємства. Інноваційна економіка. 2021. № 3. С. 98–107.
3. Триває опитування небанківських фінансових установ щодо стану інформаційної безпеки та кіберзахисту. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/trivaye-opituvannya-nebankivskih-finansovih-ustanov-schodo-stanu-informatsiynoyi-bezpeki-ta-kiberzahistu> (дата звернення: 28.02.2023).
4. Про затвердження Положення про захист інформації та кіберзахист в платіжних системах: Постанова Правління НБУ № 43 від 19.05.2021. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_19052021_43 (дата звернення: 28.02.2023).

Академічна платформа 3
ІННОВАЦІЙНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Academic platform 3
INNOVATIVE VECTORS OF THE
DEVELOPMENT OF THE
BANKING SYSTEM

JEL Classification: G21; G24

Вовчак Ольга Дмитрівна
д.е.н., професор,
професор кафедри фінансових технологій та консалтингу
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО
СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО
ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА
В УКРАЇНІ

Тези присвячено дослідженню сучасних тенденцій кредитного стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні під впливом нестабільної ситуації на фінансових та товарних ринках і військових дій. Визначено суперечності між значним попитом малих і середніх підприємств на кредитні ресурси та можливостями банків щодо їх надання. Окреслено шляхи вирішення проблемних

аспектів розвитку кредитних стимулів для малого та середнього підприємництва.

Ключові слова: кредитні стимули, банківське кредитування, переваги банківського кредитного стимулювання, інвестиційне кредитування.

Ефективна діяльність малих та середніх підприємств, виконання ними інноваційних та соціальних функцій може запобігти негативно-му впливу воєнних ризиків на економіку, стати стимулюючим чинником економічне зростання. Така ситуація пов'язана з тим, що нині економічна ситуація України залежить від діяльності обмеженої кількості великих підприємств, які не можуть ефективно працювати або повністю зруйновані через військові дії. З огляду на це посилюється роль малих і середніх підприємств у вітчизняній економіці, особливо в соціально-економічній сфері. Утім, сьогодні головними перешкодами розвитку малого та середнього підприємництва є недостатність власних фінансових ресурсів через нестабільну ситуація в країні, а звідси — гостра потреба розширення банківської та державної підтримки розвитку цього сегменту підприємництва, усунення перешкод у розширенні, насамперед, банківського стимулювання їх розвитку.

Банківська підтримка зазвичай забезпечується шляхом використання кредитних ресурсів банків, а різноманітність потреб малого та середнього підприємництва визначає різноманіття кредитних продуктів, які пропонують вітчизняні банки. Сьогодні залежно від рівня розвитку та потреб малого та середнього підприємництва банки можуть різними видами та формами кредитів стимулювати розвиток малих та середніх підприємств, зокрема, такими послугами банків є — надання кредитів (зокрема, овердрафт, на поповнення обігових коштів, на інвестиційні цілі тощо), придбання цінних паперів, проектне фінансування, лізингові та факторингові операції [1]. Відтак основним для малого та середнього бізнесу було і залишається інвестиційне кредитування, завдяки якому можуть розвиватися та створюватися нові ідеї та підприємства, які водночас стимулюють розвиток економіки, збереження екологічної та продовольчої безпеки, підвищення добробуту суспільства в довгостроковій перспективі [2]. Водночас через неможливість банку швидко і точно оцінити кредитні ризики в сегменті кредитування малих і середніх підприємств унаслідок нестабільної ситуації на ринках, військових дій на території країни, обмеження роботи цих підприємств через

Таблиця 1

**Кредити, надані банками малим і середнім підприємствам
 в Україні за 2017 — вересень 2022 рр.
 (залишки коштів на кінець періоду, млн грн)**

Період	Усього	у тому числі за валютами		у тому числі за розміром суб'єкта господарювання					
				суб'єкти середнього підприємництва			суб'єкти малого підприємництва (крім мікропідприємництва)		
		національна валюта	іноземна валюта	Усього	у тому числі		Усього	у тому числі	
		національна валюта	іноземна валюта		національна валюта	іноземна валюта			
2017	3942	3259	683	337	245	92	364	165	199
2018	5105	4554	551	375	302	73	316	186	130
2019	6294	5880	415	397	364	33	290	208	82
2020	6900	5996	904	416	394	22	286	214	72
2021	11808	11137	671	666	563	104	340	321	19
2022 вересень	11652	10938	714	737	618	119	319	295	24

Джерело: складено на основі [3; 4]

перебої з освітленням та електропостачанням, через складнощі в отриманні інформації, відсутність надійних гарантій, обмеженість кредитної історії або її відсутність тощо, кредитування з боку банків таких підприємств є ще обмеженим і не задовольняє їх попит на кредитні ресурси. Наведені в табл. 1 показники відображають сучасні тенденції розвитку кредитування малих і середніх підприємств вітчизняними банками за 2017 — вересень 2022 рр.

Порівнюючи показники 2017 р. та 2022 р. можна відмітити зростання обсягів кредитування у 2,95 рази (з 3942 млн грн. до 11652 млн грн.). При цьому більша частина кредитів видані у національній валюті, оскільки нестабільний курс валют за ці роки спричинив зниження обсягів кредитування в іноземній валюті. Таким чином, можна стверджувати, що кредитування малого та середнього підприємства не втратило своєї актуальності, навпаки, через нестабільні політичні, військові та економічні обставини банки більше стимулюють кредитними ресурсами розвиток та підтримку таких підприємств.

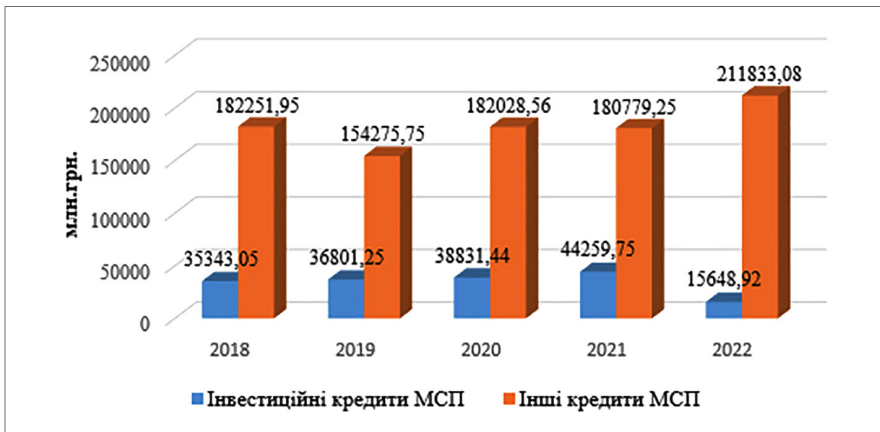

Рис. 1. Порівняльна діаграма кредитних операцій малого та середнього підприємництва в Україні на кінець 2018–2022 рр. (млн грн.)

Джерело: побудовано на основі [3; 4]

Водночас, як свідчать офіційні дані Національного банку, через нестабільну ситуацію в Україні на початку 2022 р., інвестиційне стимулювання малого та середнього підприємництва скоротилося [3; 4], що вказує на високі ризики даного виду стимулювання, оскільки в часи війни дуже складно розглядати інвестиції на довгий строк. Основним видом стимулювання такого підприємництва в 2022 р. було кредитування на поповнення фінансових ресурсів через їх нестачу. Для розкриття значимості інвестиційного кредитування малого та середнього підприємництва в Україні доцільно порівняти його з іншими видами банківських кредитних стимулів (рис. 1).

Як свідчить порівняльний аналіз, банки віддають перевагу кредитуванню поточної діяльності підприємств, аніж інвестиційної, яка є дуже ризикована для банків. Причиною такої ситуації можуть бути такі чинники: *кредитні операції мають вищу дохідність, аніж інвестиційні; рівень ціни інвестиційного кредиту перевищує його дохідність; обмеження можливостей банків через вимоги НБУ щодо обов'язкового резервування таких операцій; високий ризик неповернення вкладених коштів через нестабільну економічну та політичну ситуацію й нестабільний курс валют для інвестицій в іноземній валюті тощо.*

Для того, щоб збільшити пропозицію кредитів в інвестиційну діяльність банкам необхідно, насамперед, розробити ефективну

інвестиційну стратегію, яка б враховувала сучасні економічні, політичні, соціальні та військові реалії в країні, а також застосовувати ефективні інструменти управління ризиками активних та пасивних операцій банків з використанням сучасної портфельної теорії.

Отже, робимо висновок, що тенденції, які намітились сьогодні в стимулюванні банками діяльності малого та середнього підприємництва, вимагають розробки нових інноваційних підходів до забезпечення потреби у фінансових ресурсах, а ці підходи мають відповідати стратегічним цілям та реальним можливостям економічного розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Основи банківського обслуговування різних секторів економіки / в кн. Банківська справа / уклад. Луців Б.Л. — Тернопіль: ТНЕУ, 2020. — 67 с. URL. <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/40892> (дата звернення: 05.03.2023).
2. Костирко Л. А., Серeda О. О. Фінансовий потенціал як об'єкт фінансового регулювання розвитку суб'єктів господарювання. Вісник соціально економічних досліджень. № 1 (69). 2019. С. 149–157.
3. Статистика фінансового сектору. Офіційний сайт Національного банку України. URL. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 05.03.2023).
4. Статистика Національного банку. Офіційний сайт Національного банку України. URL. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic> (дата звернення: 05.03.2023).

JEL Classification: G21

Вовченко Оксана Сергіївна
*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

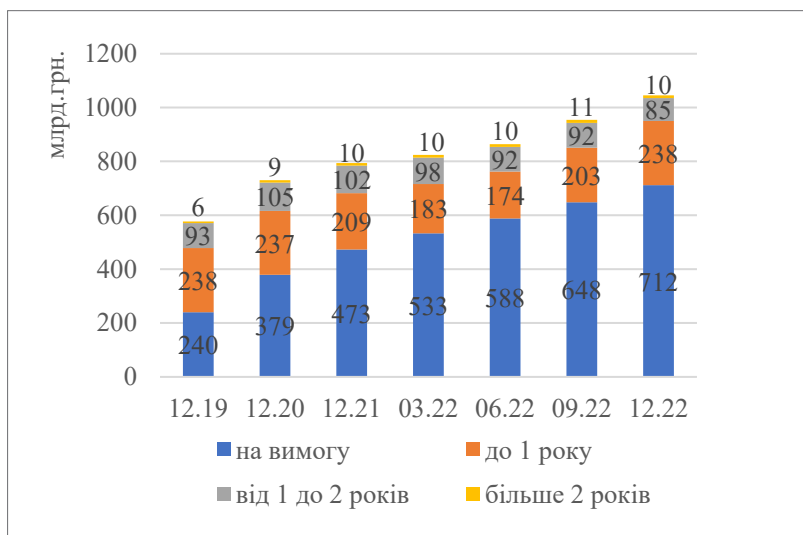
ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДТРИМКИ ДОВІРИ ДОМОГОСПОДАРСТВ ДО БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Тези присвячено виявленню ключових детермінантів, що впливають на рівень довіри домогосподарств до банків, його оцінку з урахуванням особливостей в умовах воєнного стану. Визначено, що стан довіри до банківського сектору можна оцінювати через фінансові та нефінансові напрями. Обґрунтована роль цифрових технологій у збереженні довіри клієнтів банків.

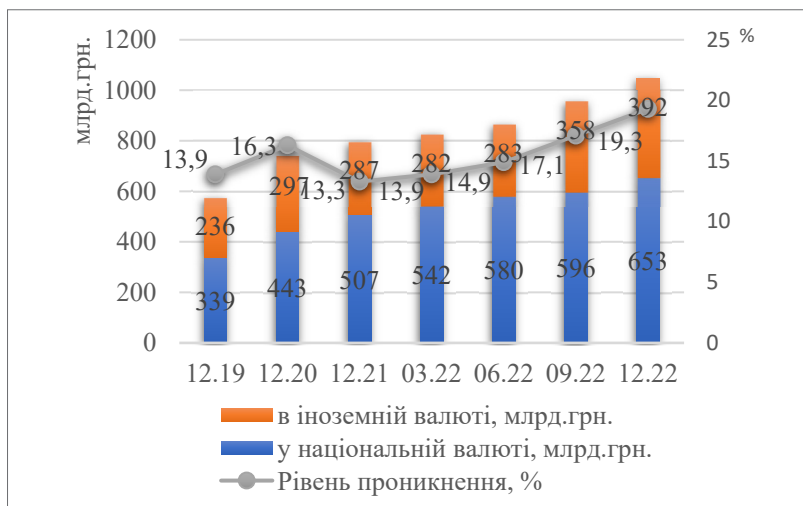
***Ключові слова:** рівень довіри, банківський сектор, детермінанти, фінансові технології, open banking.*

Незважаючи на активне ведення бойових дій на території України, масовані ракетні обстріли та атаки на енергетичний сектор, банківська система підтримує операційну стійкість, забезпечує стабільну роботу інфраструктури, безперервні платежі й онлайн-сервіси та зберігає довіру своїх клієнтів. Стан довіри до банків доцільно характеризувати в двох напрямках, які умовно поділяються на фінансовий та нефінансовий.

Для кількісного оцінювання рівня довіри (фінансовий напрям) використовується низка показників, що найбільш інформативно його визначають, серед яких: динаміка і структура депозитного портфеля (темп зростання, строкова і валютна структури депозитів) та частка готівки в грошовій масі [1, с. 28]. Аналіз депозитного портфелю банків (рис. 1) засвідчив, що протягом 2022 року частка коштів клієнтів у зобов'язаннях зросла до 87,9%, з яких 43,7%

а

б

Рис. 1. Динаміка і структура депозитів домогосподарств протягом 2020–2022 років: а — у розрізі строків погашення; б — у розрізі валют

Джерело: побудовано за даними [2]

складають кошти фізичних осіб, та спостерігається тенденція до їх зростання в депозитному портфелі банків України. У структурі депозитів домогосподарств традиційно переважають кошти в національній валюті, частка яких коливалася з 67,2%, до 62,5% на кінець періоду. Обсяг гривневих вкладів збільшився за рік на 28,8% за рахунок зростання залишків на поточних рахунках у державних банках. При цьому, підвищення ставок за депозитами та дозвіл НБУ купувати валюту онлайн для розміщення на депозитах прискорило зростання коштів фізичних осіб як в національній валюті, так і в іноземній валюті, зокрема відчутно збільшилися вклади на вимогу (темп приросту — 50,5%).

Варто відмітити, що висока невизначеність в умовах повномасштабних бойових дій формує потребу домогосподарств сформувати певний запас готівки. Це один із чинників збільшення готівки в обігу на 14,1%, до рівня 716,1 млрд грн. [3].

Упродовж року частка готівки в обігу суттєво коливалася — відбувалося як її зростання, так і скорочення (підсумковий темп приросту — 14,6%, що ненабагато перевищує значення у 2021 році). Така нерівномірна динаміка зумовлена зростанням попиту на готівку в перші дні війни та масованими ракетними ударами по енергетичній інфраструктурі України в останньому кварталі року.

Для підтримки стабільного функціонування банків та збереження довіри клієнтів НБУ з перших днів воєнного стану здійснює підкріплення банків готівкою без обмежень і робить все необхідне для забезпечення безперерійності як готівкових, так і безготівкових розрахунків. Нефінансовий напрям дослідження стану довіри до банківського сектору дозволив визначити й інші його детермінанти, серед яких:

- проведення жорсткої монетарної політики, зокрема, підвищення облікової ставки до 25%, що збільшило привабливість гривневих активів, у тому числі ОВДП, та мало на меті убезпечити заощадження і доходи громадян від інфляції;
- запровадження 100% державних гарантій на депозити фізичних осіб (і ФОП) у банках-учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб на час дії воєнного стану та протягом 3 місяців після його скасування (потім максимальна сума гарантованого відшкодування становитиме 600 тис. грн.);
- надання можливості кредитних канікул, пролонгації платіжних карток, зниження або скасування тарифів на надання банківських послуг та ін.

Перспективним детермінантом підтримки довіри до банківської системи є підвищення фінансової інклюзивності населення з використанням цифрових технологій, наприклад, відкритого банкінгу. Завдяки імплементації open banking для клієнтів вітчизняних банків стане можливим якісне управління фінансами; розширення доступності фінансових сервісів в різних інформаційних системах; покращення зручності вибору фінансових маркетплейсів; отримання персональних вигідних продуктів і послуг тощо [4, с. 113].

Проведений аналіз динаміки і структури депозитного портфеля банків та частки готівки в грошовій масі свідчить, що завдяки реалізації пріоритетних напрямів роботи НБУ щодо зниження безпекових ризиків, довіра домогосподарств до банківського сектору зберігається. Актуальним детермінантом підвищення рівня довіри є застосування фінансових технологій, тому напрямом подальших досліджень слід вважати дослідження проблем упровадження фінансових технологій в Україні та перспектив їх використання для створення екосистем у фінансовому секторі.

Список використаних джерел

1. Щуревич О., Стахів І. Підвищення довіри до банківської системи України. Світ фінансів. 2020. № 2 (63). С. 24–35.
2. Грошово-кредитна статистика. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 03.03.2023).
3. Огляд банківського сектору, лютий 2023 року. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/oglyad-bankivskogo-sektoru-lyutiy-2023-roku> (дата звернення: 03.03.2023).
4. Довгань Ж., Галіцейська Ю. Open-banking як тренд розвитку фінансових технологій. Інноваційна економіка. 2021. № 5–6. С. 111–116. URL: <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/828/904>.

JEL Classification: E52

Гудзь Тетяна Павлівна
д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів та банківської справи
Полтавського університету економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна

МОНЕТАРНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Тези присвячено розкриттю заходів, що вживаються Національним банком України з перших днів війни задля забезпечення цінової та фінансової стабільності в державі. Доводиться, що вжиті НБУ заходи дали позитивний результат.

Ключові слова: грошово-кредитна політика, ліквідність банківської системи, валютні обмеження, фінансова стабільність.

В умовах повномасштабної війни та введення військового стану в Україні однією з ліній фронту є забезпечення надійної роботи банківської системи задля підтримки стабільності фінансової системи держави загалом, а також для безперерйного фінансування потреб оборони незалежності України, функціонування системи публічних фінансів та об'єктів критично важливої для життя суспільства інфраструктури. Виконання цих життєво значущих для усієї країни завдань реалізується зусиллями НБУ через вибудовування грошово-кредитної політики у тісній співпраці та координації дій з Урядом країни, що спрямована на мінімізацію ризиків для цінової та фінансової стабільності.

З перших днів військової агресії на території нашої держави НБУ проводить гнучку адаптацію операційного дизайну монетарної політики та вживає необхідних антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи. Так, НБУ без обмежень здійснює підкріплення операційних кас банків готівкою, а також у відповідь на виклики війни запровадив додатковий

інструмент для підтримки ліквідності банків — рефінансування терміном до одного року з можливістю пролонгації ще на один рік [1; 2]. Вжиті заходи забезпечили надійну підтримку ліквідності банківської системи, що підтверджує зростання її рівня в абсолютному вираженні більше ніж на 60000 млн грн. з початку війни. З початку 2023 року ліквідність банківської системи продовжує зберігатися на досить високому рівні. На середину березня 2023 року загальний обсяг вкладень банків у депозитні сертифікати центрального банку держави та залишків на коррахунках банків у Національному банку сягає 200 000 млн грн. [3]. Це забезпечує фінансову спроможність банків активно підтримувати операції клієнтів у межах наявних коштів та надавати кредитну підтримку бізнесу, важливу для функціонування економіки в умовах військового стану. Породжена висока невизначеність шокowymi умовами функціонування економіки, обумовила необхідність запровадження валютних обмежень. Так, вжиті адміністративні заходи передбачають заборону на виведення з економіки України капіталу в іноземній валюті під час військового стану, виключенням є придбання товарів критичного імпорту [1]. Втім, введені валютні обмеження не стосуються валютних операцій, які здійснюються українським бізнесом та населенням з рахунків, відкритих за кордоном. Вони підпадають тільки під фінансовий моніторинг. Невід’ємною складовою національного спротиву повномасштабній збройній агресії Росії є забезпечення безперерійного функціонування системи публічних фінансів в умовах військового стану. У зв’язку з цим, НБУ розширив інструменти для надання фінансової підтримки державному бюджету шляхом купівлі цінних паперів Уряду України. Так, банкам надано можливість покривати до 50% від загального обсягу обов’язкових резервів за рахунок бенчмарк-ОВДП. Це дозволить забезпечити сприятливі умови для подальшого збільшення активності на аукціонах Міністерства фінансів із розміщення ОВДП, що спрямоване на попередження прямого фінансування дефіциту бюджету НБУ у 2023 році задля підтримки цінової стабільності в економіці держави. Одним з пріоритетів грошово-кредитної політики НБУ в умовах галопуючої інфляції є забезпечення захисту гривневих заощаджень громадян від інфляційного знецінення. Для цього НБУ утримує облікову ставку на незмінному рівні 25% та вживає додаткових заходів, що спонукає банки підвищувати дохідність за депозитами. Як результат — маємо зростання ресурсної бази банків і частини залучених вкладів населення. Використання облікової ставки як монетарного інструменту

спрямоване на збереження довіри до гривні, що допоможе підтримати стійкість економіки під час війни. Зворотню стороною рестриктивного характеру грошово-кредитної політики НБУ, об'єктивно, є зростання ставок за кредитами для бізнесу і населення. Це обумовлено як інфляцією, так і високими ризиками, які беруть на себе банки в умовах війни. Втім, після завершення активної фази війни очікується поступове зниження ставок. За прогнозом Національного банку облікова ставка, буде поступово знижуватися. Очікувано це може відбутися з другого кварталу 2024 року [3].

Таким чином, грошово-кредитна політика НБУ наповнена змістом усвідомлення потенційних ризиків монетизації дефіциту державного бюджету та неухильно спрямована на збереження максимальної прозорості щодо висвітлення змін у механізмі застосування монетарних інструментів, що запобігає таким економічним загрозам як посилення фіскального домінування, прискорення інфляції, розбалансування очікувань, а також ускладнення процесу євроінтеграції України.

Список використаних джерел

1. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України № 18 від 24.02.2022. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18 (дата звернення: 05.03.2023).
2. Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану: Постанова Правління Національного банку України № 22 від 24.02.2022. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_22 (дата звернення: 05.03.2023).
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2023).

JEL Classification: F20; G21; O31

Dziubliuk Oleksandr
*Dr. Sc. (Econ.), Professor, Professor of the Department of
Financial Technologies and Banking Business
West Ukrainian National University
Ternopil, Ukraine*

THE MAIN INNOVATIVE ASPECTS OF FUNCTIONING OF THE BANKING SECTOR

Thesis is devoted to the analysis of the main directions of the development of the banking system on the basis of innovation. An assessment of the factors causing obstacles to the implementation of innovations in banks was carried out. The main vectors of the activation of the innovation process in the banking sector and the implementation of the appropriate strategy for the development of the financial market have been determined.

Key words: *bank, banking innovations, financial market, globalization, Internet banking, banking services.*

In modern conditions, the formation of a new global system is taking place within the framework of the post-industrial development of the world economy. The main trends of such development include: the formation of an innovative economic system, increasing the role of innovations, non-material assets and scientific knowledge as a strategic factor of economic growth, the intensification of integration processes and the development of the global economic space due to the strengthening of the interdependence of national economies. Therefore, today it is innovations that are the most important factor in economic development, as they create competitive advantages of individual countries in the world market, representing a symbiosis of economic growth and social progress.

The dynamics of innovation processes in the financial market are particularly noticeable, where the systematic introduction of the latest products and technologies is the key to the success of implementing

business models and the effective conquest and retention of relevant market segments. In this regard, the selection of innovative vectors for the development of the banking sector should be understood as a response to the modern processes of globalization, securitization and informatization, which have significantly changed the appearance of the entire financial market. After all, the latest products and technologies of recent decades, related to electronic transactions, bank cards, modern tools for investing funds and hedging financial risks, have radically changed the entire banking activity, giving it a significant dynamism.

Banking innovations are usually interpreted as a process of modernization of the bank's activities, which consists in improving the provided products, operations, services, business processes or creating new ones aimed at better meeting the needs of customers. It is banks that are marked by a much more effective use of digital channels and mobile devices, which are the levers that allow to change the financial services industry, supporting innovative solutions with forward-looking strategies and cutting-edge business models [1, p. 82]. In some studies, it is emphasized that banking innovation is a necessary element that allows to ensure the competitiveness and profitability of the bank [2, p. 84; 3, p. 28].

The main incentive for innovative transformations in the banking sector is the specificity of its development in the conditions of globalization and competition, as well as the need to confront high risks of business activity and the increasing threats of global financial crises. At the same time, the process of optimizing the business model of a modern bank on an innovative basis contains certain problems and contradictions. On the one hand, increased competition in the financial market requires the bank to make constant efforts to reduce costs in order to increase the efficiency of its activities, which requires the introduction of increasingly strict schemes of control over spending of funds and analysis of efficiency. However, on the other hand, the need to meet the requirements of the times forces banks to increase the costs of implementing new information and telecommunication technologies, to develop electronic distribution channels in addition to the existing network of branches, and therefore commercial banks are facing with the need to resolve the contradiction between the desire for savings and the need to make large capital investments in innovation.

It should be noted that the implementation of innovative activities of banks in our country may also be accompanied by a number of other problems:

- the high cost of innovative technologies, which contradicts the task of ensuring the maximum availability of banking services for the general public and seriously increases the risks of losing the bank's competitive positions;
- the relatively low level of income of a large part of the population, which does not allow for the formation of an adequate level of market demand for innovative banking products, which may cost more;
- insufficient demand for banking innovations due to a low level of financial literacy and insufficient awareness of bank clients about the availability and possibilities of using the latest banking products and technologies;
- the absence or lack of qualified banking personnel in the field of innovative activity, which can become a significant obstacle in the process of developing innovative banking products and technologies;
- the imperfection of the legislative and regulatory basis, which determines the framework conditions that regulate banking activity, including its innovative component.

Overcoming these obstacles is a national-level problem that requires a comprehensive solution both at the level of banks and in the process of implementing the state innovation policy. This determines the very possibility of innovative development of the banking sector, which can be carried out according to the following main aspects:

Firstly, the introduction of innovative banking products and the latest services capable of meeting the widest possible range of consumer needs in the financial market, as well as the modification of already existing types of banking services with the use of technological innovations. The main direction of victory in the competition for the client is technological innovation in the product range of banks, which should be creation of new and improvement of already existing banking products, as well as the use of modern information technologies and technological equipment in order to increase the efficiency and competitiveness of banking services.

Secondly, a change in the concept of promotion of bank products to the consumer, the introduction of innovative methods of their sale and the latest marketing strategies, which lead commercial banks far beyond the limits of intermediary activities in the redistribution of credit resources and ensuring the movement of cash flows. The active use of online technologies creates favorable conditions for ensuring the

transparency of market relations, allowing clients to choose the most beneficial banking service offers without spending much energy and time, which significantly narrows the possibilities of price dictation for banks due to the monopolization of entire sectors of the financial market, as was the case before.

Thirdly, the modernization of the organizational structures of the bank and its individual structural divisions, as well as internal control systems in banks, which contribute to increasing the efficiency of the bank's functioning, the speed of management decisions and the formation of an effective banking risk management system. In many countries, there is a transition from the classic branch model to the remote banking service model, and more and more banking operations are carried out by customers without visiting the bank. In connection with such trends, the business model in the banking business is increasingly based on shifting the center of gravity to remote banking, while the functions of the existing retail network are gradually narrowing and bank branches are increasingly turning into specialized service centers with the expansion of customer self-service areas.

In conclusion, we can say that the innovative strategy of banks is aimed primarily at optimizing the management of resource potential, better meeting the existing needs of customers, as well as the development and technical improvement of services to adequately respond to new demands of the clientele in accordance with economic changes in a globalized environment. Further research into the activation of innovations in the banking sector should be one of the key tasks of the state's modern economic policy. This will have a positive effect on the revival of the innovative potential of our country.

References

1. Nicoletti, B. *The Future of FinTech: Integrating Finance and Technology in Financial Services*. Cham: Macmillan, 2017. 328 p.
2. King, B. *Bank 4.0: Banking everywhere, never at a bank*. New York: John Wiley & Sons, 2019. 344 p.
3. Trivedi, S.R. *Banking Innovations and New Income Streams: Impact on Banks' Performance*. *The Journal for Decision Makers*. 2015. N40(1). pp. 28–41.

JEL Classification: G21; Q54

Єгоричева Світлана Борисівна
*д.е.н., професор кафедри фінансів, банківського бізнесу
та оподаткування
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна*

ВРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У тезах визначено сутність ризиків зміну клімату, їхні складові та значення у діяльності банків. Встановлено проблеми їхньої інтеграції до системи ризик-менеджменту комерційних банків. З'ясовано особливості кліматичних банківських стрес-тестів.

***Ключові слова:** ризики зміни клімату, фізичні ризики, ризики переходу, ризик-менеджмент, оцінювання ризиків, стрес-тестування.*

Взаємозв'язок сучасних глобальних екологічних проблем з діяльністю фінансових інститутів, зокрема, банків до останнього часу розглядався, як правило, в аспекті дотримання ними концепції корпоративної соціальної відповідальності. Однією з останніх ініціатив у цьому відношенні стало створення у квітні 2021 року у рамках Фінансової ініціативи ООН із захисту навколишнього середовища Банківського альянсу Net-Zero (Net Zero Banking Alliance), до якого зараз приєдналися більше 120 глобальних банків, що охоплюють 40% світових банківських активів. Ці банки мають амбітні наміри привести до 2050 року свої кредитні та інвестиційні портфелі у відповідність до забезпечення нульових викидів парникових газів [1].

Втім, за останні 50 років кількість пов'язаних зі зміною клімату стихійних лих зросла у п'ять разів, а відповідні економічні збитки зросли у вісім разів [2]. Це змушує банки та інші фінансові інститути розглядати у своїй діяльності ризик зміни клімату не лише як репутаційний, а насамперед, як фінансовий й поступово

інтегрувати кліматичні аспекти у систему ризик-менеджменту. В аналітичних дослідженнях (зокрема, [3]) для фінансових компаній виділяються два типи кліматичних ризиків, що викликані глобальним потеплінням:

- фізичні ризики, що негативно впливають на основні засоби та діяльність банків, їхніх клієнтів та економіку в цілому. Вони включають екстремальні погодні явища (повені, посухи та лісові пожежі тощо) та довгострокові зміни клімату (підвищення температури повітря та рівня світового океану), що призводять до ліквідації відділень банків або інших приміщень, негативно впливають на кредитоспроможність клієнтів та на ціни активів;
- ризики переходу, що впливають на продукти та послуги банку в результаті переходу до економіки з меншим вмістом вуглецю. Вони виникають у зв'язку з фінансуванням або участю банку в компаніях, які викидають парникові гази (видобуток вугілля, виробництво електроенергії, нафтопереробка тощо) і які стають вразливими через появу нових технологій, зміну очікувань зацікавлених сторін та пов'язані з цим законодавчі або регуляторні зміни.

Якщо фізичні ризики тісно пов'язані з географічним розташуванням самих банків та їхніх позичальників, а також емітентів фінансових інструментів, що складають інвестиційні портфелі, то ризики переходу залежать від частки кредитних портфелів банківських установ, зосередженої у галузях з високим рівнем викидів. Отже, матеріалізація кліматичних ризиків чинить негативний вплив на фінансову стабільність банків через їхні позики й активи. Важливо те, що канали передачі цього впливу є багаторівневими (рис. 1).

Про актуальність цих питань свідчить той факт, що у результаті проведеного нещодавно опитування топ-менеджерів глобальних банків 91% з них визначили ризики зміни клімату як найбільш важливі серед тих, що виникнуть у найближчі п'ять років [4]. Втім, така ситуація пов'язана з наявністю складних проблем, що вимагають термінового вирішення. Насамперед, це оцінка кліматичних ризиків. Банки мають оцінити, наскільки їхня фізична інфраструктура, персонал, клієнти та постачальники залежать від екстремальних кліматичних явищ. Це потребує розуміння погодних умов, географічних особливостей та соціальних факторів. Щодо ризиків переходу, то ризик-менеджерам необхідно оцінити різноманітні галузі, які фінансуються банками, і визначити, як змінюватимуться їхні потреби у фінансуванні під час переходу до економіки з нульовими викидами вуглецю.

Поряд з цим, існує інша проблема: відсутність стандартизованої моделі того, як інтегрувати кліматичні ризики в управління банківськими ризиками. За результатами вищезгаданого опитування, лише 26% респондентів кількісно оцінюють фізичні ризики й лише 33% кількісно оцінюють ризики переходу. Тому варто, з одного боку, посилити співпрацю банківських інститутів у цій сфері, а з іншого — органам банківського нагляду на міжнародному рівні активізувати розробку засад оцінки та управління кліматичними ризиками. Нарешті, дається ознаки відсутність відповідних навичок у банківських фахівців. За словами респондентів, зміна клімату є третьою за важливістю галуззю компетенції для управління банківськими ризиками, що буде затребувана впродовж наступних трьох років, після кібербезпеки та науки про дані. Але наразі такі експерти у банках, в основному, відсутні.

Втім, національні органи банківського нагляду вже проводять кліматичні стрес-тести, які допомагають проаналізувати вразливість банків до ризиків зміни клімату [5]. На даному етапі ці стрес-тести, моделюючи різні сценарії кліматичних шоків, зосереджені на кредитному ризику й, частково, на ринковому, а також мають інші відмінності від традиційних стрес-тестів:

- поки що вони є тренувальними для банків і наглядових органів, тому їхні результати не мають прямого впливу на вимоги банків до капіталу;
- кліматичні стрес-тести охоплюють значно довший часовий горизонт (до 30 років), враховуючи очікувані довгострокові

Рис. 1. Перетворення кліматичних ризиків на фінансові ризики банків

Джерело: розроблено автором на основі [3]

наслідки зміни клімату. Зазвичай, вони базуються на аналізі сценаріїв, розроблених NGFS:

- сценарій упорядкованого переходу, який передбачає раннє та швидке впровадження кліматичної політики для досягнення кліматичних цілей до 2050 року. Він змодельований, головним чином, через поступове підвищення цін на вуглець і передбачає помірні ризики;
- сценарій неупорядкованого переходу із затримкою введення політичних заходів для досягнення кліматичних цілей до 2050 року (раптове та різке підвищення цін на вуглець, що означає високі ризики переходу);
- сценарій «парникового світу» без відповідних політичних дій, який несе високі фізичні ризики.

Одночасно, триває дискусія про те, яким чином можна включити кліматичні ризики в пруденційну систему. Ідеї варіюються від коригування мінімальних вимог до капіталу до запровадження макропруденційних кліматичних буферів, проте реалізація таких заходів об'єктивно можлива лише у середньостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Net-Zero Banking Alliance. URL: <https://www.unepfi.org/net-zero-banking/> (accessed 02 March 2023).
2. WMO atlas of mortality and economic losses from weather, climate and water extremes (1970–2019). WMO-No. 1267. WMO, 2021. URL: https://library.wmo.int/index.php?lvl=notice_display&id=21930#.ZAOXQXZBzcs (accessed 02 March 2023).
3. Network for Greening the Financial System. A call for action. Climate change as a source of financial risk: First comprehensive report. April 2019. 40 p.
4. Resilient banking: capturing opportunities and managing risks over the long term: 11th annual EY/IF global bank risk management survey. URL: https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/en_gl/topics/banking-and-capital-markets/ey-resilient-banking-capturing-opportunities-and-managing-risks-over-the-long-term.pdf (accessed 03 March 2023).
5. Financial Stability Board / Network for Greening the Financial System. Climate scenario analysis by jurisdictions: Initial findings and lessons. November 2022. 48 p.

JEL Classification: G18; G28

Жердецька Лілія Вікторівна
*д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи,
Одеський національний економічний університет,
м. Одеса, Україна*

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ТЕОРІЙ, ЦІЛЕЙ ТА ПІДХОДІВ ДО ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Тези присвячено систематизації сучасних теорій регулювання економіки. Особливу увагу приділено регулюванню банківського сектору економіки та системного ризику зокрема. Доведено, що необхідність регулювання банківського сектору економіки передусім зумовлюється наявністю асиметрії інформації та уразливістю банківського сектору до зовнішніх потрясінь.

***Ключові слова:** державне регулювання економіки; нормативний підхід; позитивний підхід; банк; банківське регулювання.*

У сучасній економічній літературі існує низка фундаментальних досліджень у сфері державного регулювання економіки в цілому та банківського сектору зокрема. Розвиток та критичний аналіз теорій економічного регулювання розглядається в роботах Дж. Хертог [1]; А Коумбаракіс обґрунтовує сучасні трансформації функцій центрального банку через призму розвитку теорій державного регулювання банківського сектору економіки [2]; М. Коваленко у своєму монографічному дослідженні розглядає теоретичні засади й сучасні тенденції державного регулювання банківського сектору економіки [3]; наукові дослідження М. Зверякова, В. Коваленко, Л. Кузнецової, В. Міщенко, С. Науменкової та інших присвячено проблематиці банківського нагляду та формування макропруденційної політики центрального банку [4]. Водночас питання розвитку сучасних теорій регулювання, визначення цілей та структуризації

регулювання банківського сектору економіки в цілому та системного ризику зокрема потребують подальшого розвитку.

Вирішення зазначеного вище завдання потребує економічного обґрунтування теоретичних підходів до регулювання економіки в цілому та визначення цілей регулювання банківського сектору зокрема. Обґрунтування теоретичних підходів до регулювання економіки дозволить нам визначити необхідність, концептуальні засади регулювання банківського сектору та його цілі, які формулюватимуть необхідний позитивний ефект від здійснення регулювання.

Необхідно зазначити, що перші теоретичні обґрунтування необхідності державного втручання в економіку, які стали основою формування сучасних концепцій державного регулювання, з'явилися на початку 1970 рр. XX ст., що у часі відповідає й розвитку концептуальних засад системного ризику. З того часу ці теоретичні підходи доповнювалися, удосконалювалися та розвивалися (рис. 1). На наш погляд, найбільш повна класифікація сучасних теорій державного регулювання економіки розроблена в наукових працях Дж. Хертога та А. Коумбаракіса.

Як свідчать дані рис. 1, теорії економічного регулювання поділяють на два підходи — нормативний та позитивний. Сутність нормативного підходу ґрунтується на теорії суспільних інтересів, яка визначає необхідність та зміст державного регулювання. Об'єктом

Рис. 1. Класифікація теорій державного регулювання економіки

Джерело: складено за даними [1, 2]

дослідження у межах нормативного підходу є ідеальна ситуація, в якій суб'єкти регулювання діють в інтересах суспільства, виправляючи недосконалості ринку; регулювання базується на ідентифікації обставин, які можуть призвести до порушення ринкової рівноваги. Натомість позитивний підхід базується на теорії приватних інтересів та виходить із твердження, що кожен із суб'єктів регулювання має свої власні цілі.

У цьому зв'язку вважаємо, що обґрунтування цілей регулювання банківського сектору економіки в цілому та системного ризику зокрема повинно здійснюватися на засадах нормативного підходу та теорії суспільних (громадських) інтересів. Нормативний підхід історично виник першим, а назву свою отримав, оскільки базується на припущенні, що державне регулювання є бажаним для виправлення недоліків ринку та завжди має на меті забезпечення врахування суспільних інтересів.

У літературі, що стосується теорії суспільних інтересів, існують чотири основні припущення [2]: (1) досконала інформація; (2) регулятори, прагнуть дотримуватися суспільних інтересів; (3) окремі ринки надзвичайно нестабільні та неефективні; (4) регулювання не потребує значних витрат державних коштів. Регулювання, в тому числі й банківського сектору, здійснюється з метою дотримання суспільних інтересів та здійснюється за умови, якщо ринок не може забезпечити досягнення цієї мети. Серед основних причин, які зумовлюють неспроможність ринку забезпечити економічний розвиток на засадах дотримання суспільних інтересів є структура ринку (наприклад, природна монополія), асиметрична інформація та вплив зовнішніх чинників, так званих екстерналій.

Варто зауважити, що банківські ринки більшості країн світу (у тому числі й України) не відносяться до монопольного, однак можуть потребувати регулювання з боку органів, які мають на меті підтримання конкуренції в галузі. Проте необхідність здійснення такого регулювання зумовлюється не монополією, а іншою передумовою, яка визначає недосконалисть ринку, — це асиметрія інформації та моральний ризик з боку системно важливих банків. Ураховуючи зазначене вище, необхідність здійснення державного регулювання банківського сектору економіки відповідно до теорії суспільних інтересів зумовлюється наявністю асиметрії інформації та уразливістю банківського сектору до зовнішніх потрясінь (шоків, екстерналій).

Узагальнення здобутків теорії суспільних інтересів та прояв асиметрії інформації у банківському секторі економіки дозволяє

сформувати наступні цілі державного регулювання на макро- та мікрорівнях. На макрорівні такими цілями є підтримання цінової стабільності; забезпечення фінансової стабільності банківського сектору економіки; здійснення позитивного внеску в економічне зростання. Цілі регулювання на мікрорівні можна визначити наступним чином: захист прав споживачів (забезпечити надання банками достовірної інформації про послуги та фінансовий стан); забезпечення стійкості окремих банків (ліцензування діяльності, здійснення мікропруденційного нагляду, у т.ч. проведення регулярних інспекційних перевірок).

Список використаних джерел

1. Hertog J.D. Economic Theories of Regulation, ch. 1 in, Regulation and Economics. Edward Elgar Publishing, 2012. URL: https://EconPapers.repec.org/RePEc:elg:eechap:12771_1 (дата звернення 01 березня 2023 р.)
2. Koumbarakis A. The Economic Theory of Bank Regulation and the Redesign of Switzerland's Lender of Last Resort Regime for the Twenty-First Century / Thesis in fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Economics and Social Sciences. University of Fribourg (Switzerland), 2017. 307 p.
3. Коваленко М. М. Держава та банківський сектор: реалістична організація взаємодії: монографія. Харків: Tim Publishing Group, 2015. 332 с.
4. Зверяков М. І., Зверяков О. М. Антикризове управління фінансовою стійкістю банку в умовах економічних дисбалансів: монографія / Михайло Іванович Зверяков, Олександр Михайлович Зверяков. Одеса: ОНЕУ, 2015. 418 с.

JEL Classification: F33; G01; G15

Жердецька Лілія Вікторівна
д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Темний Максим Ігорович
студент 4 курсу факультету фінансів та банківської справи
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна

МІЖНАРОДНИЙ БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ

Тези присвячено окресленню основних етапів розвитку міжнародного банківського бізнесу. Виділено та охарактеризовано основні аспекти сучасного міжнародного банкінгу: особливості регулювання, розвиток інновацій, конкуренція за ринкову частку та спричинення кредитного буму.

Ключові слова: міжнародний банківський бізнес, регуляторний арбітраж, банківська конкуренція, банківське регулювання.

Початок розвитку міжнародного банкінгу припадає на XV століття, коли з'явилися перші банки італійських міст-держав та їх «закордонні» філіальні мережі. Далі розвитку міжнародного банківського бізнесу сприяла поява німецьких торгових банків у XVI столітті, які фінансували торгівлю, промисловість та іноземних суверенів шляхом залучення коштів з грошових ринків в Антверпені. Голландські банки започаткували ранні приклади синдигованих позик і андерайтингу цінних паперів у XVII–XVIII століттях. Водночас перша хвиля глобалізації у банківській справі припадає кінець XIX століття, а створення й зростання сучасних глобальних банків відбулося у XX столітті [1].

Поштовхом розвитку міжнародного банкінгу стала нерівномірність у державному регулюванні банківського сектора економіки окремих країн. А відсутність єдиних норм міжнародного регулювання дозволяло «обійти» певні національні обмеження банківського

законодавства. Явище, коли фінансові ресурси перерозподіляються на користь менш регульованих галузей або країн отримало назву регуляторного арбітражу. Саме регуляторний арбітраж став основною причиною швидкого розвитку міжнародного банківського бізнесу в період з 1950 до 2000 рр.. Банки уникали регулювання, яке обтяжувало їхнє внутрішнє фінансування; у цей період фінансова лібералізація розширювала інвестиційні можливості, а фінансові інновації дозволяли удосконалювати інструменти для управління ризиками [2]. Основою для здійснення регуляторного арбітражу стали офшори, де кредитори та позичальники здійснюють операції в іноземній валюті для них обох.

З самого початку офшорна банківська діяльність залучала банківський бізнес тим, що уникала деяких правил, які стосувалися внутрішньої (національної) банківської діяльності. Різниця в регулятивному ставленні до внутрішнього та офшорного фінансування банків створила еквівалент податкового тиску, який дозволив банкам за кордоном пропонувати вищі процентні ставки для вкладників і нижчі для позичальників. Законодавство США мало найбільший вплив, враховуючи домінуючу роль долара в міжнародній банківській справі. Регулювання в інших країнах також створило можливості для зростання офшорного [2]. Міжнародна банківська справа була інкубатором, а частіше розповсюджувачем фінансових інновацій. Нові або покращені фінансові продукти, зокрема синдиговані позики та деривативи, суттєво змінили спосіб, яким банки керували ризиками, пов'язаними з їхніми міжнародними портфелями [1].

Поєднання регуляторного арбітражу та фінансових інновацій до 1970 рр. призвело до розвитку банківського кредитування, у т.ч. й міжнародного. Фінансова лібералізація та конкуренція між банками за частку ринку сприяли цьому та надавали подальшого поштовху кредитній експансії.

У відповідь на розвиток міжнародного банківського бізнесу почали розвиватися й міжнародні стандарти регулювання банківської діяльності. На цій основі в 1974 р. було створено Базельський комітет з банківського регулювання та нагляду [2]. Варто зазначити, що стандарти регулювання зазнали суттєвих змін з того часу, а поштовхом розробки їх останньої редакції стали наслідки фінансової кризи 2007–2008 рр.

Отже, з 1950 рр. міжнародні банківські операції відбувалися переважно в офшорах, де кредитори та позичальники здійснювати операції в іноземних валютах для них обох. Регуляторний арбітраж,

фінансова лібералізація та фінансові інновації сприяли розширенню міжнародного банкінгу, яке тривало кілька десятиліть міжнародної банківської діяльності. Конкуренція між банками за частку ринку сприяла сплеску міжнародного кредитування, що посилювало кредитний бум перед великими фінансовими кризами. Втрати під час фінансової кризи 2007–2008 рр. та регулятивні реформи, що виникли після неї, стримували розширення банків і прискорили зростання небанківських фінансових установ як міжнародних кредиторів. Однак варто зазначити існування тенденцій до посилення регулювання небанківського фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Bertay A., Bruhn M. International Banking. Global financial development report, 2017. URL: <http://www.worldbank.org/financialdevelopment> (дата звернення 01.03.2023)
2. McCauley R., McGuire P., Wooldridge Ph. Seven decades of international banking. BIS Quarterly Review, 2021. URL: https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt2109e.htm (дата звернення 01.03.2023)

JEL Classification: G21

Коваленко Вікторія Володимирівна
*д.е.н., професор, професор кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Тези присвячено дослідженню проблем забезпечення фінансової безпеки банків в умовах воєнного стану в Україні. В умовах військової агресії, вітчизняні банки втратили значну частину клієнтської бази, банківські операції спрямовані в більшій мірі на обслуговування грошових потоків. Банки змушені застосовувати пролонгацію погашення кредитної заборгованості, джерела щодо формування власних ресурсів значно скоротилися. Визначено, що за необхідне є розробка та впровадження комплексу заходів, спрямованих на підвищення загального рівня фінансової безпеки банківської системи на підставі формування новітньої Комплексної програми забезпечення фінансової безпеки банків України.

***Ключові слова:** банківська система, банки, загрози, фінансова стабільність, фінансова безпека.*

Сучасний стан розвитку банків пов'язаний із загрозами, які становлять військова агресія РФ, постійні сплески пандемії COVID 19, падіння реального сектору економіки, дисбаланси макроекономічного середовища. У цих складних умовах банки змушені вдаватися до використання агресивної політики ведення бізнесу з метою збереження фінансово стійких та конкурентних позицій на ринку.

В умовах військових подій, вітчизняні банки втратили значну частину клієнтської бази, банківські операції спрямовані в більшій мірі на обслуговування грошових потоків. Банки змушені застосовувати пролонгацію погашення кредитної заборгованості, джерела щодо формування власних ресурсів значно скоротилися [1, с. 142].

У цих складних умовах з боку регулятора вживається низка дій щодо врегулювання конфліктів за допомогою встановлення контролю над системами корпоративного управління, накладання штрафних санкцій на банки. Так, НБУ оштрафував «Сенс Банк» майже на 50 млн грн. за порушення вимог фінансового моніторингу та за недотримання правил щодо роботи з клієнтами; звільнення наглядової роботи Приватбанку, яке є свідченням посиленої уваги з боку НБУ до державних банків [2].

2022 р. був дуже складним для банків України. Попри те, що за 10 місяців воєнного 2022 р. корпоративний бізнес та домогосподарства залишають гроші на депозитах, але ситуація з поверненням кредитів погіршилася.

Поточний стан вітчизняних банків якнайкраще відображає складні події в українській економіці, яка страждає від російської агресії. Прибутки банків із початку 2022 р. скоротилися більш ніж у сім разів. А продовження воєнних дій у 2023 році означає, що без низки антикризових заходів — докапіталізації з боку акціонерів чи програм державної підтримки — банківський сектор чекає низка банкрутств. Так з минулий рік кількість діючих банків скоротилася на 4 од., у тому числі на 3 банки з іноземним капіталом.

Відповідно до вище викладеного, постає питання щодо оцінювання впливу військового стану на розвиток вітчизняних банків та відповідно їх фінансової безпеки. Вважаємо за потрібне визначитися з нормативно-правовими актами, які забезпечують фінансову безпеку банків, а саме:

1. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері. Основними орієнтирами щодо безпеки банків були визначені: проведення політики, спрямованої на стимулювання банківського сектору до спрямування кредитних коштів насамперед на розвиток реального сектору економіки за пріоритетними напрямками; удосконалення механізму здійснення нагляду за банківським сектором та посилення ризик-менеджменту в банках. Зазначені напрями були визначені для подолання наслідків світової фінансової кризи та носять актуальний характер і на сьогодні.

2. Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року. Відповідно до неї, в контексті фінансової безпеки визначено реалізацію таких завдань: стимулювання банківського сектору спрямовувати кредитні кошти, насамперед, на розвиток реального сектору економіки, малого та середнього підприємництва; створення умов для збільшення залучення довгострокового фондування

і розширення довгострокового та інвестиційного кредитування; активізація розвитку національного фондового ринку для забезпечення його ефективності та конкурентоспроможності; убезпечення національної фінансової системи від легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення; мінімізація ризиків інвестора шляхом забезпечення ефективного захисту прав інвесторів на фондовому ринку.

3. Стратегія забезпечення державної безпеки. Відповідно до неї, складова фінансової безпеки розкривається через реалізацію таких завдань: розвиток міжнародного співробітництва в безпековій сфері, насамперед з питань боротьби з тероризмом, його фінансуванням, кіберзлочинністю, нерозповсюдження зброї масового знищення та засобів її доставки, протидії легалізації (відмиванню) коштів, одержаних злочинним шляхом, та транснаціональній організованій злочинності.

4. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Стратегія 2025 поділяється на п'ять стратегічних напрямів: фінансова стабільність — ефективне регулювання фінансового сектору та удосконалення наглядових підходів; макроекономічний розвиток — забезпечення стійкості державних фінансів; сприяння кредитуванню економіки; посилення захисту прав кредиторів та інвесторів; створення умов для залучення довгострокових ресурсів; фінансова інклюзія — підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами, підвищення рівня фінансової грамотності населення; розвиток фінансових ринків — сприяння розвитку ринків небанківських фінансових послуг, ефективна інфраструктура ринків капіталу, інтеграція фінансового ринку України у світовий фінансовий простір; інноваційний розвиток — розвиток відкритої архітектури фінансового ринку та оверсайта, забезпечення розвитку ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів; забезпечення розвитку SupTech&RegTech, розвиток цифрової економіки.

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки банків під час воєнного стану в Україні вимагає як від самих банків, так і з боку регулятора кардинальних трансформаційних заходів. Зазначене пов'язане зі змінами, які відбуваються на ринку банківських послуг через виникнення проблем щодо ресурсного забезпечення банків, їх фінансової стійкості та введенням додаткових регуляторних заходів з боку НБУ. Тому, на сьогодні є потреба у розробці нової парадигми фінансової безпеки банківського сектору економіки України,

яка б гуртувалася на вирішенні таких питань як: урегулювання нормативно-правового поля щодо фінансової безпеки; деталізації загроз, які виникли під час воєнної агресії РФ; перегляду методичних підходів щодо оцінювання фінансової безпеки банків за складовими (ресурсної, валютної, кредитно-інвестиційної, безпеки ліквідності та прибутковості); розробка програм мінімізації ризиків, пов'язаних із цифровізацією банківського бізнесу; інфраструктурна перебудова самого банківського сектору.

Отже, забезпечення фінансової безпеки банків у стані війни потребує подальшого визначення правових засад стабільного функціонування банківської системи, що у кінцевому підсумку впливає на національну безпеку держави.

Список використаних джерел

1. Коваленко В. В. Фінансова безпека банків: реалії та перспективи забезпечення. Економічний форум. 2022. № 2. С. 141–151. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-18>.
2. Банки. Офіційний сайт UBR. URL: <https://ubr.ua/uk/finances/banking-sector/> (дата звернення: 28.02.2023).

JEL Classification: E40

Малідовський Євген Володимирович
аспірант кафедри банківської справи
Жердецька Лілія Вікторівна
д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Одеського національного економічного університету
м. Одеса, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ ВАЛЮТ

Тези присвячено визначенню сутності цифрових валют. Ідентифіковано та охарактеризовано відмінності між приватними валютами та цифровими валютами центральних банків.

***Ключові слова:** цифрова валюта, технологія «блокчейн», центральний банк.*

Сучасний етап розвитку економічних систем характеризується глобальними змінами, викликами, новими можливостями. Активний розвиток цифрової інфраструктури, глобалізація процесів розповсюдження інформації привели в тому числі й до появи нових форм грошей, а саме — цифрової валюти.

Цифрова трансформація банків є невід'ємною складовою становлення цифрової економіки, та має на меті такі цілі, як-от пришвидшення прийняття рішень, покращення гнучкості процесів, залежності від запиту клієнта, зменшення кількості співробітників в процесах. Процес оцифрування дає нові можливості: програмованість, адресність, комунікабельність, запам'ятовуваність, відстежуваність і асоціативність [1, с. 333], які роблять цифрову інформацію доступною, гнучкою у прикладному використанні, а також відкривають нові сфери її потенційної функціональності.

У загальному розумінні цифрова валюта — це електронні гроші, які використовуються як альтернативна або додаткова валюта. Вартість електронних грошей зазвичай прив'язана до національних валют, але іноді прив'язки немає та вартість залежить від балансу

попиту та пропозиції, (наприклад, bitcoin). Цифрові валюти можуть використовуватися для оплати за реальні товари та послуги. Але ж, цифрові валюти називають також і віртуальними, використовуючи цю назву як синонім.

Відповідно можемо зазначити, що є централізовані та приватні цифрові валюти. До перших відносяться цифрова валюта центрального банку (CBDC), що є альтернативною формою фіатних грошей країни, емітується і регулюється відповідним державним органом країни, та є приватні цифрові валюти (криптовалюти), які емітуються приватними емітентами.

В основі криптовалют покладено технологію «блокчейн» та розподіленого реєстру, що не дозволяє регулятору контролювати процеси та транзакції, які відбуваються.

Емісія та облік приватних криптовалют (Bitcoin, Litecoin) засновані на методах криптографії й захисту Proof-of-work (захист системи від зловживання, який заснований на виконанні стороною, яка робить запит (клієнтом) складної тривалої роботи (POW-завдання, одностороння функція), результат якої легко та швидко перевіряється другою стороною, яка обробляє запит (сервер)), і це проходить в розподіленій комп'ютерній мережі та є децентралізовано.

Цифрова валюта центрального банку (CBDC) — це форма електронної валюти, що емітується центральним банком. CBDC доступна в різноманітних формах, в формі роздрібної та оптової торгівлі, на основі облікових записів, та містить цифрову книгу, яка може використовувати технологію блокчейн. CBDC за своїм змістом подібна до звичайної грошової одиниці, якою користуються в державі як фіатними грошима, є законним способом платежу в електронному вигляді, та зберігається на електронних гаманцях.

У світі популярність CBDC зростає з різноманітних причин. Зокрема пандемічні обмеження у зв'язку з COVID-19 та спричинена ними криза прискорили зміну платіжних звичок людей у напрямку безконтактних платежів. Наразі близько 90 країн, ВВП яких понад 90% від світового, вивчають вплив CBDC, а китайський цифровий юань мають більше 260 млн користувачів.

Існують очікування, що з 2024 року до половини населення світу матиме у використанні цифрові гаманці. Важливим фактором розповсюдження CBDC є більш ефективні, дешеві 24/7/365 трансакційні платежі.

За минулі роки в Україні пройшли вражаючі зміни у сфері діджиталізації державних сервісів. Застосунок «Дія» має вже понад

18 млн користувачів. Зростає ІТ галузь та кількість фахівців в ній. В 2021 році приріст склав 36%, а кількість ІТ фахівців збільшилася до 285000. Тому логічним витком з еволюції цифровізації можна припустити впровадження цифрової валюти центрального банку (CBDC) [2; 3].

Отже, можемо зробити висновки, що цифрові валюти — це є нова сукупність різноманітних засобів платежу. Залежно від форми випуску можна поділити на централізовані валюти та криптовалюти. Серед науковців та фінансистів ще не знайдена єдина точка зору стосовно цифрових валют, їхнього впровадження й подальшого впливу на фінансову стабільність — тож вивчення даної теми та подальші дослідження в ній є пріоритетними.

Список використаних джерел

1. Fichman R.G., Dos Santos B.L., Zheng Z.E. Digital Innovation as a Fundamental and Powerful Concept in the Information Systems Curriculum. MIS Quarterly. 2014. Vol. 38. № 2. P. 329–353 (accessed 01 April 2023).
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року URL: <https://bank.gov.ua/about/refactoring/develop-strategy> (дата звернення: 01.04.2023).
3. Проект концепції є-гривні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-predstaviv-uchasnikam-platijnogo-rinku-ta-rinku-virtualnih-aktiviv> — projekt-kontseptsiyi-e-grivni (дата звернення: 02.04.2023).

JEL Classification: G21; D81

Примостка Людмила Олександрівна
*д.е.н., професор,
завідувачка кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Лавренюк Владислав Володимирович
*к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Технології штучного інтелекту мають значний потенціал для трансформації суспільства та життя людей — від торгівлі та охорони здоров'я до транспорту, кібербезпеки та навколишнього середовища. Акцентовано, що штучний інтелект сприяє інклюзивному економічному зростанню та сталому розвитку. Виявлено, що технології штучного інтелекту також створюють ризики, які можуть негативно вплинути на суспільство, навколишнє середовище та фінансову систему, в тому числі й на банківський сектор.

Ключові слова: банк, банківські ризики, фінтех, штучний інтелект.

Штучний інтелект (англ. *Artificial intelligence*) швидко трансформує банківську діяльність, перебираючи на себе частину функцій щодо оптимізації витрат і операційної ефективності. Штучний інтелект (ШІ) допомагає як ризик-менеджерам, так і фінансовим органам приймати базові управлінські рішення в частині своїх компетенцій. Відповідно до міжнародної практики використання технологій

III у банківській діяльності зустрічається на двох основних рівнях: 1) мікроекономічний (використання III на рівні окремого банку чи банківської групи); 2) макроекономічний або регуляторний (використання III центральними банками, наприклад Банком Англії) [1; 2]. Зокрема, до найбільш поширених напрямів використання технологій штучного інтелекту у банківській діяльності віднесемо: використання чат-ботів на основі III (наприклад ChatGPT), виявлення та протидія шахрайству (виявлення аномальних операцій, ідентифікація моделей шахрайства), менеджмент відносин з клієнтами (персоналізація послуг банків 24/7, аналіз патернів поведінки), прогностична аналітика (машинне навчання, прогнозування показників діяльності), управління кредитними ризиками (оцінка ймовірності дефолту позичальника, оптимізація резервів).

Водночас, III може дестабілізувати банківську діяльність на будь-якому рівні (макро та/чи мікро), створюючи нові додаткові ризики та посилюючи вже існуючі. Науковці наголошують на потенційній шкоді від використання III, адже це в свою чергу породжує конкретні види ризиків для діяльності банків та інших фінансових установ: 1) для фінансових установ, включаючи банки: ризики бізнес-процесів (кредитні, ліквідності, ринкові), ризики кібербезпеки, операційні ризики (в т.ч. модельний ризик), репутаційні ризики; 2) для фінансової екосистеми: системні ризики.

Ризики, пов'язані із використанням технологій III на рівні окремого банку, у більшості випадків є менш катастрофічними та краще керованими. Варто наголосити, що йдеться про банки, які не мають статусу системно важливих, тобто для їхньої діяльності характерні екзогенні ризики. Екзогенний ризик можна оцінити статистичними методами, будь то традиційні моделі ризику чи машинне навчання. Для таких цілей технології III є дуже ефективними, а ризик збоїв у алгоритмах досить низький, однак все ж потребує відповідного контролю. Складніша ситуація з використанням технологій III банками зі статусом системно важливих. Для таких банків характерний ендогенний ризик, тобто «кожен, хто взаємодіє з системою, змінює її» [2]. За таких умов, ризик збоїв у алгоритмах III при прийнятті управлінських рішень може призвести не тільки до порушень функціонування системно важливого банку, а й до порушення фінансової стабільності банківської системи.

Приймаючи рішення, наприклад, щодо оцінки кредитоспроможності позичальника, виявлення шахрайських операцій чи консультування клієнтів щодо продуктів/послуг банку III може припускатися

помилкок. Систематичні помилки призводять до алгоритмічної упередженості, тобто ШІ перенавчаючись, може зміщувати результат у гірший бік. Постає питання відповідальності за такі помилки для персоналу, що використовує відповідні алгоритми та/чи розробників ШІ. У будь-якому випадку це викликає реалізацію низки банківських ризиків (кредитного, ліквідності, репутаційного, ринкового), що негативно відображується на фінансовій та репутаційній стійкості банку. Такі проблеми часто пов'язують із недостатньою валідністю даних, на яких навчається алгоритм, та можливими «вродженими» помилками у процесі навчання (ШІ неввірно розуміє цілі).

З іншого боку, надання банківської інформації для навчання алгоритмів ШІ супроводжується ризиками витоку чи неправомірного використання інформації (наприклад інформація про позичальників). Так, найбільші фінансові установи світу (Bank of America, Citigroup, Deutsche Bank, Goldman Sachs Group, Wells Fargo, JPMorgan Chase) заборонили своїм співробітникам використовувати нейромережу ChatGPT від OpenAI для будь-яких пов'язаних з роботою завдань через те, що подібні системи часто видають неактуальну або помилкову інформацію. У контексті українського законодавства такі збої у роботі ШІ банків класифікуються як операційний ризик, однак, зважаючи на широку специфіку таких ризиків, вважаємо це не зовсім вірним підходом. Також, технології ШІ несуть ризик і для ринку праці банківських працівників, оскільки ШІ вже зараз може замінити низку рутинних процесів, які донедавна виконували співробітники банків.

Коли йдеться про регуляторний рівень використання ШІ, більшість дослідників вважають, що найбільш ймовірним негативним сценарієм є генерація системного ризику. Вважається, що ШІ при вирішенні макроцілей регулятора може стикнутися із проблемою доступності необхідних даних, що може викликати негативні системні наслідки. Проблема полягає у тому, що наявні регуляторні дані дещо обмежені, оскільки генеруються в межах регуляторної політики у певний момент часу. Оскільки банки і регулятор, як правило, приймають рішення на основі ретроспективних подій, то трансформують цим власну екосистему, і як наслідок, знову ж адаптуються до змін, що є прямим наслідком застосування «критики Лукаса» [3]. Варто зазначити, що не всі банки є добросовісними у власній діяльності, що може викликати спотворення результатів роботи ШІ. Тобто, ґрунтуючись на історичних даних, використовуючи традиційні методи машинного навчання і не маючи розуміння причинно-наслідкових взаємозв'язків та політик регулятора, ШІ може запропонувати неввірні

рішення, які призведуть до нарощування системного ризику. Перед будь-яким штучним інтелектом мають бути поставлені чіткі цілі, що важко зробити, якщо вирішення макропроблеми проводиться без чіткого формулювання мети та стратегії її досягнення. З іншого боку, будь-яка фіксована мета за своєю суттю є вразливою до сценарію «невідоме невідомих» (англ. *unknown-unknowns*). Штучний інтелект з фіксованими цілями, який функціонує у складному середовищі, матиме неочікувану поведінку [4]. Такі концептуальні проблеми породжують багато практичних викликів, з якими стикаються ті, хто хоче використовувати ШІ у регулюванні банківської діяльності.

Проведений аналіз дозволив виокремити три концептуальні проблеми ШІ у банківській діяльності, які є потенційними тригерами для різноманітних ризиків, в тому числі системного: 1) реакція банків на запропоновані заходи ШІ; 2) необхідні для навчання алгоритмів ШІ дані; 3) виявлення «невідомого невідомих» при роботі алгоритмів ШІ. Наразі вирішити цю проблему можливо за допомогою: 1) модульних організаційних структур з формальними та неформальними каналами комунікації; 2) проведенням стратегічних ігор з прийняття рішень (симуляції реальних подій) для навчання ШІ; 3) відбором персоналу на основі освіти, досвіду та результатів роботи. На даний час не вирішеним залишається завдання, як відтворити такі децентралізовані механізми прийняття рішень при розробці ШІ для банківської системи, однак це є перспективою подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Tabassi E. AI Risk Management Framework. Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology, 2023. DOI: 10.6028/nist.ai.100-1
2. Dannelsson J., Macrae R., Uthemann A. Artificial intelligence and systemic risk. *Journal of Banking & Finance*. 2021. P. 106290. URL: DOI: 10.1016/j.jbankfin.2021.106290
3. Lucas R. E. Econometric policy evaluation: A critique. *Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy*. 1976. Vol. 1. P. 19–46. DOI: 10.1016/s0167-2231(76)80003-6
4. Russell S. J. *Human Compatible: Artificial Intelligence and the Problem of Control*. Penguin Books, 2020. 352 p.

JEL Classification: G21; G24

Реверчук Сергій Корнійович

*д.е.н., професор,
завідувач кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

ДОСВІД РОЗВИТКУ АЗІЙСЬКИХ ГРОШОВО-БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Тези присвячено вивченню досвіду розвитку та функціонування грошово-банківських систем країн Азії, зокрема: Ізраїлю, Туреччини, Японії, КНР, Кореї, та Сінгапуру. Водночас визначено напрям та елементи, інструменти його застосування в Україні.

***Ключові слова:** грошово-банківська система, іноземні банки, ісламські банки, державні банки, управління валютним курсом, соціальна відповідальність банків, банківські інновації.*

Грошово-банківські системи країн Азії, зокрема. Ізраїлю, Туреччини, КНР, Японії, Кореї, Сінгапуру та ін. є високо розвинутими, мають багату історію, вагомі переваги і здобутки. Їхній досвід заслуговує уваги та детального вивчення і застосування національними грошовими регуляторами інших країн.

Грошова і банківська системи тісно пов'язані між собою, а саме взаємодія є різною на певних етапах історичної еволюції. Вагомим чинником посилення цієї еволюції є формування цифрової та соціальної економіки.

Гроші і банки Ізраїлю є міцними надійними та стабільними. Фінанси країни відносно легко подолали пандемію і нині мають міцні гроші, низьку інфляцію та солідну соціалізацію економіки. В Ізраїлі присутні майже всі провідні міжнародні кампанії світу. В країні нині діє 30 банків, тут тільки 4 іноземні банки, які можуть обслуговувати тільки бізнес, а не фізичних осіб.

В Туреччині є 5 ісламських банків. В цілому банківська система країни має 53 банки, при цьому більше 20-ти це банки з іноземним капіталом. Загалом банківський сектор є ефективним та безпечним, він становить майже 90% усього фінансового сектору країни.

Банківську систему Японії очолює Центральний банк — Банк Японії, 55% акцій якого належать державі. Другим рівнем банківської системи Японії є комерційні банки. Основою цього рівня є загальнонаціональні банки, обсяг наданих кредитів яких становить близько 80% усього обсягу банківського кредитування.

Загальнонаціональні банки включають міські банки, регіональні банки, регіональні банки другого рівня, банки довгострокового кредитування, трастові банки. Центром кредитно-банківської системи виступають 11 міських банків, сумарний обсяг капіталу яких становить трохи більше 35% від загального обсягу капіталів банківської системи Японії.

В Японії банківська система є дуже надійною, а 4 банки країни входять до списку 50-ти найбільших банків світу. У країні доволі багато державних банків (понад 10), але їхня частка у загальних активах банківської системи незначна (1%). Іноземний сектор банківництва Японії представляють банки США і Великобританії.

Південна Корея має банківську систему, яка стежить за розвитком і прогресом цифрових технологій. Вона націлена, зокрема, на оптимізацію фізичної ваги своїх клієнтів, що стимулює здоровий спосіб життя та соціальну відповідальність банківського бізнесу. Нині південно-корейські банки є світовими лідерами у галузі запровадження інновацій. Банківська система легко пододала пандемію корона вірусу передусім завдяки розробці методик ефективного обслуговування клієнтів в умовах карантину.

Китайська банківська система має багату історію. Китай є країною, в якій уперше з'явилися гроші. Юань належить до резервних валют МВФ. У банківській системі діють комерційні та державні банки. Останні не можуть відмовлятися від кредитування економічно неефективних проєктів. Водночас в КНР розвивається корпоративна соціальна відповідальність банків. Разом з тим, сучасна банківська система Китаю порівняно молода і поки що поступається за рівнем розвитку західної. Китай — практично єдина країна, де інтенсивне економічне зростання супроводжується найсильнішим партійно-політичним впливом на економіку. У різні історичні періоди за допомогою різних інститутів відбувалася акумуляція тимчасово вільних коштів, їх перерозподіл та використання на користь суспільства чи його окремих груп.

Сінгапурський долар є авторитетною валютою світу, оскільки тут сформовано потужний фінансовий центр. У країні найдорожча у світі банкнота — 10 000 сінгапурських доларів. Ефективна монетарна політика Сінгапуру забезпечує цінову стабільність та стійке зростання економіки. Головним інструментом досягнення цих результатів є мистецтво управління валютним курсом. ЦБ не може бути не залежним від влади, але він може бути не залежним всередині уряду. Саме тому банківський бізнес країни є двигуном економічного зростання країни.

На завершення можна сказати, що вивчення досвіду розвитку та функціонування грошово-банківських систем розвинутих країн світу та континентів — і завжди буде актуальною темою для наукових фінансових досліджень.

Список використаних джерел

1. Реверчук С. К. Грошово-банківські системи країн Азії, Австралії та Нової Зеландії. Львів, видавництво ЛНУ ім. Івана Франка 2023. — 156 с.
2. Владичин У. В. Державне регулювання іноземного банківництва в Україні: Монографія/У.В. Владичин.-Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. — 594 с.

JEL Classification: G21; F01

Стрільчук Юлія Ігорівна
к.е.н., доцент кафедри банківської справи та страхування
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна

БАНКИ У ЗЕЛЕНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Тези присвячено проблемі становлення та розвитку зеленої економіки, що сприяє досягненню Цілей сталого розвитку ООН. Визначено важливу роль фінансового сектору в цілому та банків зокрема у переході до зеленої економіки та фінансуванні екологічних проєктів.

Ключові слова: зелена економіка, банки, сталий розвиток.

Наприкінці ХХ століття в економічній науці сформувався окремий напрямок, який отримав назву «зелена економіка». У 1989 р. концепція зеленої економіки була вперше представлена уряду Великобританії групою провідних економістів-екологів, що і дало поштовх її подальшому розвитку та визначило місце зеленої економіки у забезпеченні сталого розвитку [1]. Інклюзивна зелена економіка розглядається як економіка, яка покращує добробут людей і створює соціальну справедливість, одночасно зменшуючи екологічні ризики та сприяючи швидшому досягненню Цілей сталого розвитку.

Основними постулатами зеленої економіки є створення такого суспільства, де усі мали б доступ до необхідних ресурсів, чисте повітря, воду та ґрунт, могли вести здоровий спосіб життя, мали безкоштовну освіту протягом життя, систему охорони здоров'я, громадський транспорт, а також були забезпечені робочими місцями на підприємствах, які сприяють розвитку і покращенню громад, а не лише приносять прибутки власникам [2]. За останнє десятиліття концепція зеленої економіки стала стратегічним пріоритетом для багатьох урядів та отримала підтримку на міжнародному рівні.

З моменту свого заснування в 1972 році Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) є глобальним органом, який встановлює

екологічний порядок денний, сприяє узгодженій реалізації екологічного виміру сталого розвитку в системі ООН і служить авторитетним захисником глобального навколишнього середовища [3]. Важливу роль у створенні та розвитку бізнесу, що сприяє переходу до нової парадигми розвитку економіки на основі врахування концепції зеленої економіки, відіграє фінансовий сектор, який забезпечує перерозподіл ресурсів на підтримку екологічних проектів. У рамках програми UNEP було створено Фінансову ініціативу (UNEP FI), яка являє собою велику мережу банків, страхових компаній та інвесторів, що спільно координують дії в усій фінансовій системі для забезпечення більш стійкої глобальної економіки. Заснована в 1992 році, UNEP FI була першою організацією, яка залучила фінансовий сектор до сталого розвитку та розробила Принципи відповідального інвестування, що використовуються в усьому світі. Скликані Секретаріатом у Женеві, більш ніж 400 банків і страхових компаній з активами понад 100 трлн дол. США працюють разом для того, щоб сприяти впровадженню Принципів відповідальної банківської діяльності та Принципів сталого страхування, розроблених даною ініціативою. Фінансові установи співпрацюють з UNEP FI, створюючи та впроваджуючи практичні рекомендації та інструменти для позиціонування свого бізнесу з метою переходу до сталої та інклюзивної економіки [4].

Слід відзначити, що для переходу до «зеленої» економіки комерційним банкам як основним драйверам даного процесу необхідно вносити зміни у власні стратегії кредитування з метою розширення кредитування, спрямованого на розвиток підприємств з низьким рівнем викидів вуглецю, зеленої енергетики, проектів, що сприяють переходу до використання відновлюваних джерел енергії, впровадження нових енергозберігаючих технологій.

Варто зауважити, що надзвичайно важливу роль в мотивації комерційних банків розвивати кредитування зелених проектів відіграє грошово-кредитна політика та позиція центрального банку у даному питанні. Для формування сталої банківської системи, яка б сприяла розвитку зеленої економіки, покращенню екологічної сфери, недостатньо зусиль окремих фінансових установ, а необхідне впровадження комплексного підходу на макrorівні. Крім того, необхідно забезпечити взаємодію основних стейкхолдерів, таких як бізнес, фінансовий сектор та уряд, які спільними зусиллями можуть забезпечити формування необхідних умов та середовища для вирішення наявних проблем і визначення пріоритетних напрямів для розвитку зеленої економіки у країні.

Отже, можна зробити висновки, що питання переходу до зеленої економіки не втрачає своєї актуальності, оскільки це сприятиме швидшому досягненню Цілей сталого розвитку, визначених ООН, до яких приєдналася і Україна. Важливу роль у створенні та розвитку екологічних проєктів відіграє фінансовий сектор, зокрема банківська система, від якої значною мірою залежить адекватність перерозподілу фінансових ресурсів.

Список використаних джерел

1. Green economy. Sustainable Development Goals Knowledge Platform. URL: <https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?menu=1446> (accessed 05 March 2023).
2. The Green Economics Institute. Celebrating 20 Years of Green Economics. URL: <https://www.greeneconomicinstitute.com/about> (accessed 05 March 2023).
3. About UN Environment Programme. URL: <https://www.unep.org/about-un-environment> (accessed 04 March 2023).
4. UNEP Finance Initiative. UNEP. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy/what-we-do/finance-initiative> (accessed 0 March 2023).

JEL Classification: G21

Ткачук Наталія Миколаївна
*к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту,
фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

СУБОРДИНОВАНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ БАНКУ

Тези присвячено висвітленню економічної природи субординованих зобов'язань, а також можливості їх використання як джерела поповнення фінансових ресурсів банку. Проаналізовано використання субординованих зобов'язань у діяльності АТ КБ «Приватбанк».

***Ключові слова:** банк, фінансові ресурси, субординовані зобов'язання, регулятивний капітал.*

За умов обмеженості можливостей збільшення фінансових ресурсів за рахунок акціонерів перед банками постає необхідність випуску інноваційних інструментів залучення капіталу, таких як субординовані боргові зобов'язання. Слід відмітити, що інноваційні інструменти, які поєднують в собі особливості боргу та акціонерного капіталу, випускалися банками Європи вже наприкінці ХХ ст. Фінансовий ринок для таких інструментів швидко зростає як за обсягами, так і за різноманітністю інструментів, кількість яких збільшилась через особливості місцевих ринків і відмінності в національному податковому законодавстві. Субординовані зобов'язання — це такий вид фінансових зобов'язань банку, що виникає в разі залучення ним коштів інвестора з метою включення їх до складу регулятивного капіталу шляхом емісії банком субординованих облігацій.

Фінансові ресурси на умовах субординованих зобов'язань залучаються банком на визначений строк, але не менше, ніж на п'ять років. Доволі цікавою та неоднозначною, на нашу думку, є

економічна сутність субординованих зобов'язань. Згідно положень нормативних актів НБУ, такі залучені ресурси зараховуються до складу власного капіталу банку (додаткового) і збільшують відповідно розмір його регулятивного капіталу та рівень адекватності, беручи безпосередню участь у визначенні нормативу Н2 [1]. Хоча, з іншого боку, передбачається, що такі зобов'язання банку мають характер субординованих, тобто в разі банкрутства банку вони є другорядними порівняно із зобов'язаннями перед вкладниками, але мають пріоритет перед виплатами акціонерам у разі встановлення їхньої черговості. Через це й такі фінансові ресурси банку зараховують до складу зобов'язань, які все ж потрібно буде повертати власникам. Відтак, погашаючи попередній борг за рахунок нової емісії боргових зобов'язань, банки можуть користуватися таким джерелом коштів необмежено довго. Ось чому з огляду на достатньо тривалий час використання банком субординованих зобов'язань та можливість обміну таких боргових цінних паперів на акції банку його прирівнюють до власного капіталу банку.

Отже, можемо наголосити, що субординовані зобов'язання банку мають двоїсту економічну природу: вони є водночас і власним капіталом, і банківськими зобов'язаннями, що деякої міри ускладнює визначення реального фінансового стану банку. Можливість зарахування субординованих зобов'язань до складу власного капіталу дає змогу банкам успішно формувати свої фінансові ресурси, дотримуватись економічних нормативів регулювання їхньої діяльності щодо розмірів і достатності власного капіталу. Для прикладу розглянемо динаміку випущених АТ КБ «Приватбанк» субординованих зобов'язань (табл. 1).

Таблиця 1

**Субординовані зобов'язання АТ КБ «Приватбанк»
у 2017–2021рр. [2].**

Роки	Субординовані зобов'язання, млн грн.	Абсолютне відхилення (+, –), млн грн.	Темп росту до попереднього року, %
2017	362,4	-	-
2018	230,7	-131,7	63,6
2019	197,4	-33,3	85,6
2020	235,6	38,2	119,4
2021	227,3	-8,3	96,5

Як видно з наведених у табл. 1 даних, обсяги фінансових ресурсів, залучених АТ КБ «Приватбанк» на умовах субординованих зобов'язань за досліджуваний період мають тенденцію до зменшення, за винятком 2020 р., коли відбулося зростання на 19,4%, що в абсолютному виразі склало 235,6 млн грн. У 2021 р. обсяги субординованих зобов'язань склали 227,3 млрд грн., що є найменшим значенням за досліджуваний період і пояснюється тим, що банк не здійснював емісії нових субординованих облігацій, і також тим, що обсяги таких залучених ресурсів банк має право включати до своїх фінансових ресурсів із щорічною амортизацією (зменшенням обсягів на 20%) відповідно до вимог Інструкції [1]. Практичне використання фінансових ресурсів даного банку, залучених на умовах субординованих зобов'язань характеризується доволі незначною часткою в його діяльності (табл. 2).

Як свідчать дані табл. 2, частка фінансових ресурсів, залучених на умовах субординованих зобов'язань в регулятивному капіталі АТ КБ «Приватбанк» становить менше 2%, а на кінець 2021 р. маємо зменшення її до 0,6%, що пояснюється значно вищими темпами росту регулятивного капіталу та залучених ресурсів банку, аніж динаміка субординованих зобов'язань. В залучених ресурсах банку питома вага субординованих зобов'язань є майже невідчутною — становить у межах 0,01%.

Таблиця 2

**Основні показники діяльності АТ КБ «Приватбанк»
у 2017–2021 рр.**

Показники	Роки					Динаміка, % 2021 р. до:	
	2017	2018	2019	2020	2021	2020	2017
Залучені ресурси, млн грн.	233453,8	250575,1	259577,0	334115,6	340642,1	101,9	145,9
Регулятивний капітал, млн грн.	22275,4	19555,7	19223,6	35256,9	40842,9	115,8	183,3
Субординовані зобов'язання, млн грн.	362,4	230,7	197,4	235,6	227,3	96,5	62,7
Частка субординованих зобов'язань банку у:							
– регулятивному капіталі банку, %	1,6	1,1	1,0	0,7	0,6	94,6	43,0
– залучених ресурсах, %	0,15	0,01	0,01	0,01	0,01	83,2	34,2

Джерело: складено за даними [2; 3]

Підсумовуючи вищевикладене відзначимо, що ефективний розвиток досліджуваного банку сьогодні неможливий без достатнього обсягу фінансових ресурсів. АТ КБ «Приватбанк» має змогу збільшувати свій власний капітал без зміни частки акціонерів тільки за рахунок емісії субординованих зобов'язань — капіталу нижнього 2-го рівня, який включає звичайні незабезпечені субординовані боргові інструменти з мінімальним початковим фіксованим терміном не менше п'яти років.

Вважаємо, що субординовані зобов'язання певною мірою доцільно прирівняти до стійких пасивів банку, які можуть бути враховані ним як власний капітал, але за умови, що ці кошти ефективно використовуються в діяльності банку та приносять дохід. Тому й головною умовою необхідності використання банками субординованих зобов'язань для поповнення своїх фінансових ресурсів є постійне їх відтворення банком у процесі діяльності й генерування йому стабільного прибутку. Лише за таких умов зарахування фінансових ресурсів, залучених на умовах субординованих зобов'язань, до складу регулятивного капіталу буде економічно виправданим і доцільним, призведе до реального збільшення його обсягів та підвищення рівня адекватності.

Список використаних джерел

1. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні»: Постанова Правління НБУ № 368 від 28.08.2001р. (редакція від 31.12.2022 р.). URL. www.bank.gov.ua (дата звернення: 08.03.2023).
2. Дані наглядової статистики. Згруповані балансові залишки. URL. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist/data-supervision#2> (дата звернення: 08.03.2023).
3. Фінансова звітність АТ КБ «Приватбанк». URL. <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost> (дата звернення: 08.03.2023).

JEL Classification: G21

Чайковський Євген Ярославович
аспірант

кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Чайковський Ярослав Іванович

к.е.н.,

*доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнського національного університету
м. Тернопіль, Україна*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В 2010–2021 рр.

Тези присвячено дослідженню ефективності діяльності та концентрації капіталу банківської системи України. Обґрунтовано висновки щодо сучасного стану та ефективності діяльності банків в Україні.

***Ключові слова:** банківська система, банк, концентрація капіталу, Національний банк України, рентабельність.*

Стабільне функціонування банківської системи є необхідною умовою для стійкого економічного розвитку в довгостроковій перспективі. У сучасних умовах для стабілізації фінансово-економічної ситуації в країні необхідна ефективно функціонуюча, надійна та розвинена банківська система.

Період 2010–2011 років був часом, коли більшість банківських систем світу оговталися від кризи і створили нову фінансову архітектуру, спрямовану на мінімізацію ризику повторення кризових явищ [1, с. 202]. Ці зовнішні умови мали сильний вплив на український банківський сектор.

У сучасних умовах винятково важливого значення для України набуває побудова ефективної банківської системи, що стане однією з рушійних сил розвитку економіки. Тому проблема ефективності є актуальною для вітчизняної банківської системи. Основними

показниками ефективності банківської системи України є: фінансові результати діяльності (прибуток чи збиток); рентабельність активів (ROA); рентабельність капіталу (ROE).

Протягом 2010–2011 рр. банківська система України мала збитки. У 2012 році вдалося подолати негативні наслідки кризи і отримати прибутки в сумі 4899 млн грн. За підсумками 2013 року банки України отримали сукупний прибуток у сумі 1436 млн грн. Для банківської системи України 2014–2017 рр. були збитковими. Так, за 2014 рік збитки банківського сектору України склали майже 52966млн грн. За підсумками 2015 року банківська система України отримала збиток у розмірі 66600 млн грн. За підсумком 2016 року функціонуючі банки в Україні отримали збитки на загальну суму 159388 млн грн. Збитки українських банків 2017 року становили 26491 млн грн. Показники рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) протягом 2010–2011, 2014–2017 років були від’ємними, що пояснюється збитковістю банківської діяльності за цей період. Основними причинами збитковості банківської системи України в 2014–2017 роках були: значне падіння ділової активності в економіці, спричинене збройним конфліктом на Сході країни та втратою урядового контролю над частиною території держави, девальвація гривні, зростання темпів інфляції, що, у свою чергу, провокували скорочення банківських вкладів населення, падіння платоспроможності та платіжної дисципліни позичальників, незадовільну динаміку промислового виробництва, інші негативні явища, що прокували збитковість банків. Загалом це призводило до скорочення процентних доходів банків через незадовільне обслуговування позичальниками вже наданих кредитів та зростання витрат банків внаслідок необхідності формування страхових резервів під проблемну заборгованість [2].

Тим не менше, в об’єктивно вкрай несприятливих умовах банківська система України зберегла працездатність, забезпечила своєчасність розрахунків між суб’єктами господарювання, готівковий та безготівковий обіг в країні. Останнім часом банківська система України активно відновлює депозитний портфель та обсяги кредитування, що позитивно позначилось на показниках прибутковості [2].

Діяльність банків України протягом 2018–2021 років характеризувалася ефективністю діяльності. Так, прибуток по системі банків за 2018 рік становив 22339 млн грн., за 2019 рік — 58356 млн грн., за 2020 рік — 39727 млн грн. і за 2021 рік — 77376 млн грн., що є найвищим показником за досліджуваний період. Показники рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) протягом 2018–2021

років були позитивними, що пояснюється прибутковістю банківської діяльності за цей період. Так, у 2021 році спостерігалось найвище значення показника рентабельності капіталу (ROE) 35,08%. Протягом останніх років банківська система України перебуває в умовах нестабільності та постійних структурних перетворень, зокрема зменшується кількість банків. Зменшення кількості банківських установ призводить до підвищення концентрації в банківській системі, яка сприяє зростанню ефективності банківського ринку.

Концентрація капіталу (concentration of capital) — збільшення розмірів капіталу банку в процесі його нагромадження. Концентрація капіталу може здійснюватися шляхом збільшення капіталу банку за рахунок власних коштів (капіталізація частини прибутку), залучення додаткових коштів акціонерів, власників і кредиторів, а також на основі консолідації капіталу шляхом приєднання, злиття банків або створення банківських об'єднань [3].

Основними показниками концентрації капіталу на рівні банківської системи України, які використовуються в дослідженні, є: відношення активів банків до ВВП; частка найбільшого банку у чистих активах (CR1); частка п'яти найбільших банків у чистих активах (CR5); частка десяти найбільших двадцяти банків у чистих активах (CR10); частка найбільших двадцяти банків у чистих активах (CR20).

Основними показниками концентрації капіталу на рівні окремого банку є: загальна сума його капіталу, активів і зобов'язань; питома вага цих показників у відповідних показниках банківської системи країни; індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ). Частка найбільших двадцяти банків у чистих активах за 2021 рік скоротилася на 2,1%, з 91,6% до 89,5%. У 2021 році двадцять найбільших банків мали 89,5% активів банківської системи (CR20), десять найбільших банків — 73,9% (CR10), п'ять найбільших банків — 53,2% (CR5), один найбільший банк — 19,8% (CR1). Індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) — індикатор концентрації на банківському ринку. Розраховується як сума квадратів часток окремих банків у загальному обсязі. Може набувати значень від 0 до 10000 (до 1000 — ринок є слабо концентрованим) [3].

У 2021 році індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) за депозитами фізичних осіб перевищує 1000, а індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) за чистими активами і за загальними активами є менше 1000. Таким чином, у 2021 році за індексом Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) рівень концентрації на банківському ринку України за депозитами фізичних осіб є концентрованим, а за чистими активами і за загальними активами — слабо концентрованим. Загалом за 2021 рік рівень

концентрації загальних активів, чистих активів і депозитів фізичних осіб знижувалися. Рівень концентрації загальних активів знизився через значні обсяги списання непрацюючих кредитів великими банками.

Таки чином, провідне місце на ринку фінансових послуг України займають банки. Однак дослідження тенденцій розвитку основних показників діяльності банків в Україні показує, що за аналізований період кількість комерційних банків в Україні систематично зменшувалась. Водночас за цей же період вартість активів і пасивів банківського сектору в Україні зростає. Для сучасної банківської системи України відчутна тенденція до поступового зменшення частки активів банків у ВВП. В аналізованому періоді в структурі власності банківської системи України відбувались значні перегрупування в групах банки з державною часткою, банки іноземних банківських груп і банки з приватним капіталом. Банківський ринок України сконцентрований, про що свідчать значення показників частки найбільшого банку у чистих активах (CR1), п'яти найбільших банків у чистих активах (CR5), десяти найбільших двадцяти банків у чистих активах (CR10), найбільших двадцяти банків у чистих активах (CR20) та індекс Херфіндала-Хіршмана (HHI).

Актуальними напрямками підвищення ефективності діяльності банків України мають стати: зниження витрат, пошук нових джерел отримання доходів, в основному комісійних, через розширення напрямів взаємодії банків з клієнтами, оптимізація структури активів у контексті зниження в них частки недоходних активів і непрацюючих кредитів.

Список використаних джерел

1. Skrzypek Jurand, Trojak Mariusz Radosław. Pomiar efektywności banków w Polsce z wykorzystaniem stochastycznej analizy granicznej. Acta Universitatis Lodzianis. Folia Oeconomica. 2014. 3 (303). S. 201–216. URL: https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/7728/skrzypek_trojak_pomiar_efektywnosci_bankow_w_polsce_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 01.03.2023).
2. Моніторинг відділу фінансової політики «Фінансовий тиждень» 7–15 лютого 2019 року. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://old.niss.gov.ua/articles/3316/> (дата звернення: 01.03.2023).
3. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 01.03.2023).

JEL Classification: E44; E58; G20; G21; L86; O31

Cherkasova Mariia

PhD student of the Department of Banking

Zherdetska Liliia

Dr. Sc. (Econ.), Associate Professor,

Head of the Department of Banking

Odesa National Economic University

Odesa, Ukraine

INNOVATIVE COMPONENT OF THE BANKING SECTOR DEVELOPMENT IN UKRAINE

Thesis is devoted to the study of the innovative component of Ukraine's banking sector development. It analyzes the state-of-the-art technologies used in the sector to enhance customer service, including virtual branches, online lending, mobile applications, and others that are made possible by technological advancements and evolving customer demands. Particular attention is given to key aspects of implementing innovations, specifically cybersecurity and the use of blockchain technologies. The study establishes that the introduction of innovations is an important element of the development of the banking industry in Ukraine, which allows banks to be competitive in the market. This important issue requires further research to ensure the growth of the economy in the country.

Key words: *banking innovation, competition, financial market, information technology, economic growth.*

In the context of globalization and rapid development of information technologies, the implementation of innovations plays a vital role in the development of the banking sector in Ukraine. The recent years have been characterized by the intensification of crisis phenomena and a decline in economic growth in the country due to the COVID-19 pandemic and ongoing full-scale invasion. Despite these challenging and uncertain conditions, the banking system in Ukraine continues to operate normally and meets the needs of the population, businesses, and the government as a whole. In addition to their traditional functions,

banking institutions actively implement innovative solutions and technologies in their operations. This allows banks to continuously improve their products and services, ensure competitiveness in the market, and enhance their impact on the overall economic growth of Ukraine.

Annually, with the support of Finance.ua and the Ministry of Finance, Ukraine holds the FinAwards, which recognizes the best financial and investment products, client services, IT implementation, advertising projects of the financial services market, as well as the most successful and efficient top managers of financial companies. Based on the results of 2022, the top leaders in the category of leading technologies and innovations were SenseBank (Alfa-Bank); MonoBank (Universal Bank); and PrivatBank and Oschadbank [1].

Among the main innovative technologies implemented by banks in Ukraine, the following important components can be highlighted. Firstly, this is the development of mobile applications and the development of Internet banking. Currently, among the 67 solvent banks in Ukraine, more than 55% of banks have mobile applications, which allow customers to perform banking operations online, conveniently and quickly. Such operations include money transfers, bill payments, salary deposits, etc. According to the mobile application ratings, the market leaders remain MonoBank (Universal Bank), SportBank (Tas-kombank), SenseBank (Alpha-Bank), PrivatBank, and Oshchadbank.

Another important innovation component is contactless cards and payments. Contactless cards allow for contactless payments at stores, restaurants, and other locations, which is a convenient and safe way to pay. Payment is made using NFC (Near Field Communication) technology, namely devices equipped with NFC chips. Some banks are also introducing contactless mobile payments. Analyzing the implementation of innovative technologies in Ukraine, it should be noted that currently three contactless payment systems have been introduced in the country, such as ApplePay, GooglePay, and Garmin. Tokenization of payment cards is also important, as it increases the level of payment data protection, ensures confidentiality and security. According to the NBU, the number of tokenized payment cards used for spending operations increased significantly (by 69.7%) in 2021, from 3.9 million in January 2021 to 6.7 million in December. Overall, during 2021, the number of tokenized payment cards used for transactions increased by almost 5% each month. Today, almost every seventh active payment card is tokenized [2].

The National Bank of Ukraine continues to implement innovations in response to customer demand. This includes the implementation

of the Instant Payment system, which allows for real-time non-cash transfers of money between bank accounts. Thanks to the “Instant Payment” system, users can transfer funds from one bank to another at any time, including weekends and holidays. Transfers are made instantly, without delays or restrictions outside of bank working hours. This is why it remains a promising direction for development and active implementation.

Remote servicing is also an important component of the innovative development of the banking system in Ukraine. A popular trend in Internet banking is expanding the possibilities for obtaining government services without physically visiting government institutions, using BankID through internet portals and their bank [3]. According to the National Bank of Ukraine, as of the end of 2022, 41 banks are participating in the BankID system. Despite the state of war, the system has been operational without interruptions, and a new feature was introduced at the end of the year — participants gained access to the Personal Cabinet of the BankID NBU System, which simplifies information exchange between subscribers during settlements and directly with the National Bank [2].

Some banks in Ukraine are exploring the possibilities of using blockchain technology to ensure the security and efficiency of banking operations, such as fund transfers and data storage. For example, the National Bank of Ukraine, in collaboration with Ukrainian banks, is implementing an electronic money transfer system based on blockchain technology. This system is called ProZorro, SmartPayments and allows for non-cash payments using digital signatures and blockchain technology to confirm transactions. Another example of the use of blockchain technology in Ukrainian banks is the creation of a platform for issuing loans based on blockchain technology. Some banks in Ukraine are implementing online lending, which allows customers to apply for loans and receive money without visiting a bank. These services are convenient and fast, attracting new customers. The improvement of the application of blockchain technology in Ukrainian banks, including customer data management, virtual money and e-currencies, ensuring the security of remote transactions, and more efficient data usage, remains relevant.

In the conditions of accelerated digitalization, the implementation of innovations in the field of cybersecurity remains important. Banks in Ukraine are actively working on ensuring cybersecurity and protecting customer data from cyberattacks and fraud. The National

Bank of Ukraine constantly monitors and controls the cybersecurity of Ukrainian banks and ensures compliance with cybersecurity requirements at the national level. Ukrainian banks are actively introducing new technologies and measures to enhance cybersecurity. For example, banks use multi-level authentication systems and two-factor authentication, data encryption, information access control, and much more. However, despite this, the risks of cyberattacks on banks remain significant. Therefore, it is important for banks to continue to increase their level of cybersecurity and timely identify and eliminate possible cyber threats. In addition, it is important for users of banking services to follow cybersecurity rules and use reliable passwords and protect their personal data.

The analysis shows that Ukraine's banking sector is developing innovative technologies despite martial law and the pandemic. Internet banking, mobile applications, and remote service are actively used. Although the sector is not as advanced as in developed countries, there is a growing interest in innovation. Future research should focus on blockchain, online lending, instant payments, and security. This will have a positive impact on the banking system's competitiveness, customer service, and the country's economy.

References

1. FinAwards 2022: який банк обрано найстійкішим, а депозит — найкращим. URL: <https://finance.ua/ua/saving/FinAwards-2022> (accessed 23 February 2023).
2. Official representative internet-office of the National bank of Ukraine. URL: <http://www.bank.gov.ua> (accessed 23 February 2023).
3. Fedishyn M. P., Starkina M. O. (2020). Development of banking information systems. Scientific view: economics and management. URL: http://scientificview.umsf.in.ua/archive/2020/2_68_2020/37.pdf (accessed 23 February 2023).

JEL Classification: G21; G24

Чернишов Микита Олександрович
аспірант кафедри фінансів та бізнес-консалтингу
Левченко Валентина Петрівна
д.е.н., професор,
професор кафедри фінансів та бізнес-консалтингу
Київського національного університету технологій та дизайну
м. Київ, Україна

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ АТ «ОЩАДБАНК»

Тези присвячено дослідженню питань підвищення фінансової безпеки банків, зокрема АТ «Ощадбанк». Доведено, що фінансова безпека банку залежить від багатьох факторів, таких як стабільність економіки країни, якість управління банком, регулювання та нагляд за діяльністю банку, ризиковий менеджмент та інші. Підкреслюється необхідність прозорості та відкритості, постійного моніторингу та аналізу ризиків.

Ключові слова: *управління банком, нагляд, ризиковий менеджмент, моніторинг, фінансовий сектор.*

Актуальність питання підвищення фінансової безпеки банку полягає в тому, що банки є ключовим елементом фінансової системи країни і відповідають за збереження та збільшення коштів клієнтів, а також фінансування господарської діяльності підприємств та інших суб'єктів господарювання. В разі порушення фінансової безпеки банку можливе виникнення серйозних наслідків для економіки країни, таких як зниження довіри до банківської системи, збитки для клієнтів та банків, зменшення обсягу кредитування та інвестування, зниження рівня життя населення тощо. Тому удосконалення фінансової безпеки банку є важливим завданням для всіх учасників фінансової системи.

Багато вчених долучилися до дослідження питання фінансової безпеки банків України. Так Коваленко В.В. вважає, що фінансова безпека банку залежить від багатьох факторів, таких як стабільність економіки країни, якість управління банком, регулювання та нагляд за діяльністю банку, ризиковий менеджмент та багато інших [1, с. 141].

На думку Сапрун Г.Г., фінансова безпека банку повинна базуватися на принципах прозорості та відкритості, що дозволяє клієнтам та регуляторам бути впевненими у стабільності та надійності банку [2, с. 858].

Крім того, Карчева Г. та Карчева І. підкреслюють необхідність постійного моніторингу та аналізу ризиків, що дозволяє банку своєчасно реагувати на потенційні загрози та запобігати можливим фінансовим проблемам [3, с. 172].

Узагалі ж, фінансова безпека банку є складним та багатограним питанням, яке потребує постійної уваги та зусиль з боку менеджменту банку, регуляторів та фінансового сектору.

Таким чином, визначимо фінансову безпеку банку як здатність банку виконувати свої функції та зобов'язання перед клієнтами, дотримуючись всіх вимог законодавства та нормативно-правових актів із збереженням стійкості фінансового стану та забезпеченням високого рівня ліквідності та платоспроможності. Для досягнення належного рівня фінансової безпеки банку необхідно ефективно управляти ризиками, підвищувати капіталовкладення та забезпечувати стабільне функціонування банку на ринках фінансових послуг.

Для досягнення цієї мети слід приділяти значну увагу дослідженню наступних елементів системи фінансової безпеки, таких як:

1. Капіталізація — здатність банку забезпечувати достатній рівень капіталу для покриття збитків у разі непередбачуваних обставин, наприклад, економічної кризи, воєнного стану тощо. Велика капіталізація забезпечує стабільність банку та довіру клієнтів.

2. Ліквідність — можливість активу перетворитися на гроші в короткостроковій перспективі без зниження ціни для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами. Ліквідність банку може бути підтримана за допомогою належного управління активами та пасивами банку.

3. Управління ризиками — банк повинен мати належну систему регулювання ризиків для забезпечення стійкості та надійності своєї діяльності. Це охоплює систему контролю над ризиками, роботу з великими клієнтами та дотримання нормативних вимог регулятора та здатність оперативно реагувати на виклики воєнного стану.

4. Інформаційна безпека — полягає у безперечному захисті своєї інформації від несанкціонованого доступу та зловживання. Для цього необхідні високі стандарти технічної безпеки та контролю доступу до даних.

5. Репутаційний ризик — полягає у забезпеченні бездоганної репутації, що вимагає належного відношення до клієнтів, дотримання етики бізнесу та забезпечення іміджу банку.

АТ «Ощадбанк», як і будь-який інший банк, має свої особливості у сфері фінансової безпеки. Переважними з них є:

По-перше, згідно з рішенням Національного банку України [4] АТ «Ощадбанк» входить до 15 системно важливих банків України. Це банки, які мають значний вплив на стабільність фінансової системи країни, зокрема, можуть викликати серйозні наслідки для реального сектора економіки та суспільства в цілому у разі їхньої неплатоспроможності. Визначення їхнього статусу як системно важливих банків дозволяє Національному банку України забезпечувати стабільність та безпеку фінансової системи країни в цілому.

Важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності країни придає АТ «Ощадбанк» статус державного банку. Зрозуміло, що рівень фінансової безпеки державного системно важливого банку має бути відповідним.

По-друге, АТ «Ощадбанк» є одним з найбільших банків в Україні за обсягом депозитів, що забезпечує його фінансову стійкість та ліквідність.

По-третє, диверсифікація активів. АТ «Ощадбанк» має широкий портфель активів, що дозволяє зменшити ризик залежності від окремих секторів економіки.

По-четверте, строге дотримання нормативів регулювання. АТ «Ощадбанк» повинен дотримуватися строгих правил та регуляторних та внутрішніх нормативів, які забезпечують його фінансову стабільність та безпеку і знаходяться під невинним контролем регулятора.

По-п'яте, фокус на якості активів. АТ «Ощадбанк» має забезпечувати релевантну якість свого портфеля активів, що дозволить зменшити ризик неплатоспроможності клієнтів.

По-шосте, розвиток та впровадження новітніх технологій та інновацій, що дозволяє покращити якість обслуговування клієнтів та забезпечити конкурентоспроможність банку на ринках фінансових послуг.

Таким чином, підвищення рівня фінансової безпеки банку є необхідною умовою для забезпечення стабільності фінансової системи країни та захисту інтересів клієнтів банку.

Виділені основні вектори підвищення рівня фінансової безпеки банку є важливим елементом його діяльності, оскільки від цього залежить його стабільність та надійність для клієнтів та регуляторів.

На завершення можна сказати, що управління фінансовою безпекою банку є складним процесом, який потребує комплексного підходу та постійного контролю за фінансовими показниками та ризиками. Удосконалення системи фінансової безпеки дозволяє побудувати надійну та стабільну роботу банку в умовах дестабілізації економіки та воєнного стану. На пошуку шляхів для вирішення зазначених питань необхідно зосереджуватись в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел

1. Коваленко В. В. Фінансова безпека банків: реалії та перспективи забезпечення. Економічний форум. 2022. № 2. С. 141–151. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2022-2-18>.
2. Сапрун Г. Г. Економічна безпека банківського сектору економіки України у глобальних викликах сучасності. Молодий вчений, 2018. № 4(2). С. 855–860. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_4\(2\)_117](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_4(2)_117) (дата звернення: 09.03.2023).
3. Карчева Г., Карчева І. Теоретичні та практичні аспекти управління фінансово-економічною безпекою банків. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 1. С. 168–198. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.01.188>.
4. Про визначення системно важливих банків: Рішення Правління Національного банку України від 08 березня 2023 року № 95-рш. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_08032023_95-rsh.

JEL Classification: G21

Шульга Наталія Петрівна
*д.е.н., професор, завідувачка кафедри банківської справи
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна*

УПРАВЛІННЯ ES-РИЗИКАМИ В БАНКАХ

Тези присвячено узагальненню досвіду зарубіжних банків щодо управління екологічними та соціальними ризиками (environmental and social risks, ES). Надано рекомендації щодо імплементації ES-ризиків у інтегровану систему ризик-менеджменту банків України.

Ключові слова: *кліматичні, екологічні, соціальні ризики; ризик-менеджмент; банк.*

У силу специфіки своєї діяльності банки наражаються на численні ризики, серед яких останнім часом важлива роль відводиться кліматичним, екологічним та соціальним. Зміна клімату та екологічні катастрофи негативно впливають на різні сфери бізнесу, підвищуючи при цьому загрозу для навколишнього середовища, функціонування економіки та її банківського сектору. На ці тенденції адекватно реагують центральні та комерційні банки, а також клієнти. Вони визнають, що кліматичні, екологічні та управлінські ризики призводять до фінансових втрат, що викликає потребу їх інтеграції у загальний процес ризик-менеджменту. Банки та їх клієнти здатні знизити ES-ризики за умови використання ними виважених методів, проактивних політик та прогресивних практик ризик-менеджменту.

НБУ в контексті світових трендів розробив документ під назвою «Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року», в якому виклав механізм та етапи її впровадження в Україні. Ключовим положенням цієї політики є визначення дорожньої карти реалізації процесу управління ES-ризиками в банках

України. Доречно зауважити, що світова банківська спільнота має певний досвід щодо управління ES-ризиками. Огляд сайтів окремих зарубіжних банків дозволив виявити наступні тенденції: наголошуватися на зростанні значущості ES-ризиків у банківській діяльності; розкривається класифікація, або карта, або матриця ES-ризиків; визначається «апетит» до ES-ризиків та перелік видів діяльності, по відношенню до яких у банків є нульова толерантність; ES-ризики найчастіше відображаються в політиках щодо управління фінансовими та операційними ризиками; проводиться оцінка впливу ES-ризиків на портфелі банків, зокрема корпоративного кредитування, комерційної нерухомості, іпотечні; ES-ризики включаються в загальну методологію стрес-тестування; формуються внутрішньо-управлінські звіти за різними форматами. З огляду зарубіжного досвіду вітчизняним банкам можна надати наступні рекомендації щодо управління ES-ризиками.

По-перше, розробити відповідне методичне забезпечення, зокрема: політику щодо управління ES-ризиками, в якій варто викласти ключові принципи відповідального інвестування, відобразити обмеження на кредитування підприємств, що здійснюють у великих обсягах викид парникових газів та порушують екологічні стандарти; матрицю кількісної та якісної оцінки ES-ризиків; інструментарій моделювання впливу ES-ризиків на діяльність банку і виконання ними економічних нормативів та дотримання внутрішніх індикаторів ризиків; методику оцінки застави за екологічними кредитами; процедуру управління ES-ризиками при кредитуванні корпоративних клієнтів; каталог внутрішньої управлінської звітності по ES-ризикам; методику самоаналізу ES-ризик-менеджменту банку. До того ж необхідно внести доповнення до Декларації схильності до ризиків, а саме — викласти міркування щодо прийняття, зниження або уникнення ES-ризиків.

По-друге, визначити профільний комітет на рівні Ради та Правління, а також підрозділи банку, що прийматимуть участь в управлінні ES-ризиками. Залежно від типу ES-ризиків в управлінні ними можуть бути задіяні підрозділи: корпоративного бізнесу, управління проектами, маркетингу та комунікацій, управління активами. Загальне керівництво управління ES-ризиками здійснюватиме служба ризик-менеджменту. До цього процесу може бути долучена також служба комплаєнс.

По-третє, банки мають адаптувати власні бізнес-стратегії до політики сталого розвитку, а також допомагати своїм клієнтам і контрагентам у їх переході до стійкої та «зеленої» економіки.

По-четверте, сформулювати напрями співробітництва банку з різними стейкхолдерами, наприклад, державними установами, НБУ, некомерційними організаціями в частині прийняття заходів, які спрямовані на зниження рівня ES-ризиків.

По-п'яте, налагодити збір даних щодо втрат банку внаслідок настання ES-ризиків як в цілому, так і розрізі їх основних типів. Розробити форми управлінської звітності, яка надавала б інформацію стосовно: екологічних ризиків компаній-позичальників банку; прийнятих банком заходів щодо управління ES-ризиками та оцінки їх ефективності; соціальної відповідальності банку; результативності стратегії банку в сфері екології та стійкого розвитку тощо.

Запровадження вищезазначених та інших заходів сприятиме імплементації кліматичних, екологічних та управлінських ризиків в інтегровану систему ризик-менеджменту банків України, що створить підґрунтя для зміцнення їх конкурентоздатності, стабільного та довготривалого функціонування на ринку.

Список використаних джерел

1. Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Policy_rozvytok-stalogo-finansuvannja_2025.pdf?v=4 (дата звернення: 08.08.2023).
2. Ризики ESG в банках. KPMG. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/insights/2022/06/esg-risks-in-banks.html> (дата звернення: 08.08.2023).

Академічна платформа 4
СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА:
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА
ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Academic platform 4
MODERN ECONOMIC EDUCATION:
INNOVATIVE METHODS
AND DIGITAL TECHNOLOGY

JEL Classification: A29; O31; O32; I 23

Dorogaia Irina
*Dr. Sc. (Econ.), Associate Professor of the Department
of Management and Entrepreneurship
Academy of Economic Studies
Chişinău, Moldova*

**PREREQUISITES FOR THE FORMATION
OF INNOVATIVE SKILLS OF THE
FUTURE IN THE CONDITIONS
OF INDUSTRIALIZATION 4.0**

***Acknowledgment.** This work is part of a post-doctoral study funded from the state budget of the Republic of Moldova on the topic: “Creating the organizational change management model for small and medium enterprises through the challenges of Industrialization 4.0”, within the framework of the project numbered 22.00208.0807.10/PD.*

Given the recent trends related to the features of Industrialization 4.0, there is an objective need to prepare students for the skills of the new times. The relevance of the research topic is related to the fact that these technologies are becoming more widespread and play an increasing role in many industries, and their application requires special knowledge and skills, which can only be obtained through STEAM training. The aim of this paper is to justify the necessity of introducing STEAM skills in modern education.

Key words: *Innovation skills, Future skills, Industrialization 4.0, STEAM, Entrepreneurship.*

Relevance and necessity of the study. The rapidly changing business environment triggered by the Fourth Industrial Revolution is forcing entrepreneurs, managers and employees to change. More and more people are realizing that change is inevitable and that it is imminent. A logical question in this context is the approach to acquiring new knowledge and skills, which is of serious concern to educational institutions, in particular universities, which are the engines of progress and promoters of new knowledge.

Science and emerging technologies are at the core of Industrialization 4.0. They make it possible to create new products and services, improve production processes, change the way we work and serve our customers, thereby significantly increasing business efficiency [1]. Changes affect all fields of activity and all professions: engineers and mathematicians are the specialists who can apply new technologies to solve complex technical problems, art, including design, plays an important role in creating convenient and attractive products and services that meet market demands. In this context, the latest technologies are already significantly overtaking humans in terms of the speed of processing queries, generating tasks and non-triviality of solutions.

The aim of the study is to justify the need for STEAM skills development in the context of the rapid changes called Industrialization 4.0, and to consider the main directions of development of this approach.

In particular, our **study relates** more to the need for STEAM skills in the field of Business and Administration at the Academy of Economic Studies in Moldova, where an international project “Developing and improving the STEAM skills of students and teachers for curriculum innovation and sustainable development of higher education institutions and local businesses (Skills4future)” is being implemented since 2023 [2].

So, what is the acronym STEAM and why is it so popular today? The name is derived from the first letters of the fields (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) to be developed in modern education, in particular entrepreneurship and management. Thus, innovations in education will concern the *following areas*:

Decision-making based on data analysis. Data analysis skills, including the use of statistical tools and software, can help students collect and analyze data to make informed business decisions. They can use these skills to identify market trends, sales forecasting, risk analysis, etc.

Project Management. Skills such as planning, organizing, coordinating and controlling can help students to effectively manage projects in different business areas. They can use these skills to manage budgets, resources, timelines and teams.

Innovation and business development. Technology entrepreneurship skills, such as idea development, business plan creation, prototyping and innovation implementation, can help students create and develop their own business or implement innovative ideas into an existing business.

Communication and teamwork skills are essential in any area of business. Students can use these skills to communicate effectively with their colleagues, customers and partners and to work successfully as part of a team.

Business Development. Entrepreneurs and managers who have technology entrepreneurship and business development skills can use them to create new products and services, optimize business processes and improve the company's competitiveness in the marketplace. They can use skills in prototyping, idea development, business planning and innovation to create more efficient and competitive businesses.

Digital Literacy. Students who possess digital literacy skills can better understand and use various digital technologies such as social media, mobile applications, cloud services, etc. They can use these skills to create and manage online products and services, social media branding, data analysis, etc. [3].

The listed areas show how future skills will help students, future and current entrepreneurs adapt to the provocations brought about by Industrialization 4.0. The development of critical thinking, the ability to analyze data and use artificial intelligence, big data and the internet of things in their work. The next question we pose in this study is: "How, through which methods and approaches is it possible to teach these skills?"

In order for students to work successfully with new technologies, they must be able to apply knowledge in practical tasks and develop their skills in collaboration with their colleagues. This is facilitated by the introduction of practical assignments and projects into the learning process, which may include prototyping, programming, business model and project development, business cases involving the need to analyze large amounts of information, creating start-ups, developing business plans, challenges, business marathons and much more. Students should also have the opportunity to work in teams to learn collaborative problem-solving and develop communication skills.

Another *area* in this context is the establishment of cooperation between universities and entrepreneurs. Constructive cooperation implies joint meetings, workshops, presentations, internships, business games, where students will identify problems and possible solutions for existing businesses, as well as develop a vision to create their own start-ups, innovative businesses that should develop the Moldovan economy and entrepreneurial climate. Therefore, the creation of a Centre for Entrepreneurship Development, which will deal with these areas, will be an answer to the question posed.

Another important *aspect* in the direction of skills development specific to Industrialization 4.0 is the development of creativity, including through artificial intelligence, which will help generate and shape new ideas, foster collaborations, and develop new forms of business [4].

Given the *data from a post-doctoral survey* that has so far involved representatives of 152 SMEs in Moldova, only about 18% of them show the willingness of entrepreneurs to work closely with HEIs, and almost half (about 49%) do not consider the lack of such interaction as a serious problem. At the same time, about 32% of the respondents consider the need to adapt to the changes and to digitize their enterprises in a timely manner. From this we can conclude that the entrepreneurial culture is not yet sufficiently developed in the direction of developing close links with HEIs. And therefore, one of the researcher's tasks is to develop this direction.

In conclusion, we can say that STEAM skills are becoming increasingly important for higher education in the context of Industrialization 4.0. They will not only help students to successfully start their careers but are also essential for the future development of society. Therefore, higher education institutions should constantly develop and update curricula and teaching methods in order to provide their students with the necessary STEAM knowledge and skills.

References

1. Building the vital skills for the future of work in operations. McKinsey&Company. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/operations/our-insights/building-the-vital-skills-for-the-future-of-work-in-operations> (accessed 01 March 2023).
2. Skills4future (Erasmus+ Programme). URL: <https://bri.ase.md/developing> (accessed 05 March 2023).
3. The Outward Mindset: Seeing Beyond Ourselves. By The Arbinger Institute, Berrett-Koehler Publishers Inc., 2016.
4. Damrong Pinkoon. Creative Management. Kindle Edition, 2014. 240 p.

JEL Classification: I23; I25; L26**Жердецька Лілія Вікторівна***д.е.н., доцент, завідувачка кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна*

ДУАЛЬНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Тези присвячено визначенню змісту дуальної освіти; сформульовано особливості її запровадження у вищій освіті. Охарактеризовані переваги дуальної форми навчання у вищій освіті, а також узагальнено проблеми, які перешкоджають її повноцінному запровадженню.

***Ключові слова:** дуальна форма навчання у вищій освіті; моделі дуальної освіти; освітня програма.*

Під дуальною освітою розуміють метод навчання, який поєднує частину навчання в класі/аудиторії (формальна освітня система) з частиною навчання на робочому місці (учнівство) [1]. Водночас варто зауважити, що чітких критеріїв ідентифікації дуальної форми навчання не існує як на міжнародному рівні, так і на рівні українського національного регулювання. Досвід робочих візитів в межах проекту Erasmus + COOPERA project «Integration of dual higher education in Moldova and Ukraine», ref. no. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-SVHE-SP дозволяє сформувати такі моделі дуальної освіти за окремими європейськими країнами (табл. 1).

Отже, як свідчать дані табл. 1, в окремих країнах є державне регулювання, яке регламентує процес навчання за дуальною формою. Варто додати, що у Німеччині, крім державного регулювання, модель дуальної освіти сформована також традиціями та багаторічним досвідом. Німецька модель традиційно регламентується державою і є складовою побудови суспільства в цілому. Метою перших законів була інтеграція неповнолітніх пролетарів і нижчого середнього класу в буржуазну національну державу шляхом громадянського виховання.

В Іспанії також є певні регуляторні вимоги до процесу навчання здобувачів ЗВО за дуальною формою. Водночас у цій країні, зокрема, в Університеті Л'єди, використовується модель поділеного робочого дня, а навчання за дуальною формою передбачено в межах вибіркової складової навчального плану. Такий підхід є достатньо гнучким у запровадженні, оскільки дозволяє здійснювати теоретичне навчання для всього контингенту студентів незалежно від форми навчання — дуальної чи класичної денної.

Найбільш гнучкий підхід передбачає польська модель запровадження навчання за дуальною формою. Жорсткого державного регулювання в цій країні немає, основними критеріями визначення форми навчання як дуальної по суті є працевлаштування (стажування) на підприємстві та значне підсилення практичної складової навчальних планів. Безумовною перевагою такого підходу є простота запровадження, відсутність бюрократичних процедур, однак до недоліків варто віднести потенційну підміну понять у разі використання.

Водночас науковці виділяють такі проблеми та виклики запровадження дуальної форми навчання [3]: державне регулювання та сертифікація; забезпечення якості освіти; недобросовісна поведінка роботодавців; перемовини з партнерами; негативне сприйняття та захист прав здобувачів ЗВО.

Отже, цей перелік проблем та викликів запровадження дуальної форми навчання можна поділити на окремі групи.

Перша група — це виклики, що пов'язані з державою (державне регулювання та сертифікація/акредитація). Зокрема в Україні дуальна форма навчання регулюється Законом України «Про освіту», «Про вищу освіту», а Положення «Про дуальну форму здобуття вищої та фахової передвищої освіти» наразі залишається проєктом. Саме тому виникає багато перешкод декларування навчання за дуальною формою в межах конкретних освітніх програм. Нині все ще невирішеною з точки зору державного регулювання та проходження процесу акредитаційної експертизи залишається низка питань, серед яких варто відзначити наступні: критерії визнання цієї форми освіти; підходи до формування освітніх програм та навчальних планів; договірні відносини між учасниками реалізації навчання за дуальною формою.

Наступна низка проблем пов'язана із взаємовідносинами між роботодавцем, університетом та здобувачем. Перша проблема — це налагодження взаємозв'язків із роботодавцями, переконання їх щодо переваг дуальної форми навчання та необхідності дотриму-

Таблиця 1

**Моделі дуальної форми освіти в окремих європейських
зкладах вищої освіти (ЗВО)**

Країна та ЗВО	Модель
Іспанія (University of Lleida)	Компанії долучаються до відбору студентів та відповідають за практичну частину навчання. На дуальне навчання відводиться перелік вибіркових дисциплін. Студенти навчаються 4 години у ЗВО та 4 години в компанії протягом кожного робочого дня. Регламентується державним регулюванням
Німеччина (DHBW)	Компанії відбирають своїх студентів і відповідають за практичну частину навчання. Поділ навчального року на 3-місячні чверті/семестри є основним принципом дуального навчання. Протягом тримісячного терміну (семестр/чверть) студенти занурюються у навчання в університеті та у навчання на робочому місці, тобто між отриманням теоретичних знань і застосуванням цих знань на практиці. Регламентується державним регулюванням.
Польща (WSB University)	Немає жорсткого державного регулювання 1 модель. Навчальні заняття проходять щотижня з середи до п'ятниці; у понеділок-вівторок студенти знаходяться на підприємстві. 2 модель. Підприємство — це робоче місце студентів. Студенти заочної форми навчання (part-time students) є частиною дуальної системи навчання. Аудиторне навчання не суттєво відрізняється від денної форми навчання. Навчальні курси та спеціалізації обираються у співпраці з компаніями. 3 модель. Кожен семестр навчання включає лекції (ЗВО) заняття та майстер-класи (компанія). Цикли майстер-класів та воркшопів за участю експертів-практиків виступають в якості практичної частини навчального процесу, на яку виділяються кредити ECTS. Після першого, другого та третього курсів навчання студент має проходити тримісячне стажування у компанії.

Джерело: складено автором за даними [2]

ватися вимог, які висуваються до реалізації цієї форми здобуття освіти. Друга проблема цієї групи стосується забезпечення якості освіти в умовах, коли частина результатів навчання формується на робочому місці та необхідності підтримки зворотнього зв'язку зі

здобувачами. Вирішенню цієї проблеми сприятиме налагодження ефективної комунікації між координаторами кураторами. Наступна потенційна проблема полягає у недобросовісній поведінці роботодавців — вони можуть пропонувати здобувачам гірші умови праці, прагнучи до скорочення власних витрат. Водночас сумлінний роботодавець, який витратив час та кошти на навчання здобувача може втратити співробітника, якщо конкурент запропонує вищу зарплату.

Ще одна група проблем, пов'язаних із запровадженням та реалізацією дуальної форми навчання, стосується ставлення абітурієнтів та батьків. З одного боку, є батьки та студенти, хто зацікавлений у підвищенні практичної складової освіти та поєднання працевлаштування за спеціальністю та навчання; проте, з іншого боку, існують і ті, хто із засторогою відноситься до дуальної освіти внаслідок сумнівів щодо якості навчання та умов працевлаштування.

Вирішенню зазначених вище проблем сприятиме зокрема формування культури дуальної вищої освіти, що потребує наявності потужних роботодавців і бізнес-організацій, залучення профспілок, які б стали піонерами запровадження дуального навчання та сприяли б формуванню позитивної суспільної думки.

Список використаних джерел

1. Socio-Economic Perspectives on Vocational Skill Development: Emerging Research and Opportunities / Ugochukwu Chinonso Okolie (Ed). Business Science Reference, 2019. 272 p.

2. Матеріали робочих візитів в межах проекту Erasmus + COOPERA project «Integration of dual higher education in Moldova and Ukraine», ref. no. 617490-EPP-1-2020-1-MD-EPPKA2-CBHE-SP. URL: <http://oneu.edu.ua/33673-2/> (дата звернення: 01.04.2023).

3. Work-based learning: benefits and obstacles a literature review for policy makers and social partners in ETF partner countries. European training foundation, 2013. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/576199725ED683BBC1257BE8005DCF99_Work-based%20learning_Literature%20review.pdf (дата звернення: 01.03.2023).

JEL Classification: M40; I23

Czerny Malgorzata

PhD in Economics,

Assistant Professor of the Department of Management Accounting

Poznan University of Economics and Business

Poznan, Poland

USING ELEMENTS OF BUDDHIST EDUCATION IN ACCOUNTING ETHICAL EDUCATION

Thesis is devoted to the presentation of the core assumptions of Buddhist ethical education in the context of their usefulness for teaching ethics in accounting. It fills the cognitive gap regarding the Buddhist model of teaching ethics in accounting, which is a potential supplement to the theory and educational techniques in this field.

Key words: *Buddhism, ethics, education, accounting.*

The need for better education in accounting ethics is well documented by both individual researchers and professional organizations [1; 2]. Buddhism has a long tradition of emphasizing ethical behavior in its practice (characteristic of Eastern philosophical teachings) and at the same time significant educational achievements, so the concepts of Buddhist teaching deserve more structured analysis and study by accounting educators. The moral sensitivity is influenced not only by ethical knowledge, but also by the whole insight of mankind into the interdependence of the world. This is fully in line with Buddhist philosophy. Ethical education should be a form of character development, i.e. a multidimensional education of the whole person. It would therefore be necessary to find an educational approach that would effectively develop strong ethical values and a sense of moral duty. One of the potential factors of influence here could therefore be religion or philosophy. If we accept the argument that educational negligence in the field of ethics results in a lack of knowledge about the strength and depth of the relationships between business, society,

nature and the world, which in turn leads to the fact that corporations are managed by people who are not ethically sophisticated, without a sufficient sense of responsibility, and accounting education is too narrow, focused on technical aspects, not very effective in demanding environment, it should be noted here that it is in Buddhist education that ethics and wisdom have never been separated. The knowledge of nature and human society imparted in Buddhist teachings does not inhibit the ethical development of believers; rather, it reinforces their ethical behavior.

Compared to the mainstream Western model of education, the framework of Buddhist ethical education tends to be comprehensive and systematic. The systematic nature of Buddhist ethical teaching is manifested in the linear formulation of the necessary steps leading to the ultimate achievement of moral behavior. In summary, the Buddhism educational framework provides professionals with practical guidance on what they need to work on (sequentially or synchronously) in their moral development process, while current Western accounting education is still primarily focused on its technical principles based on transaction values for owners individual enterprises [3, p. 4]. This kind of accounting ethics education is doomed to failure for several reasons. First, adherence to agency theory, based on oversimplified economic theories, leads the Western system of accounting education to unconsciously acceptance of selfish behavior of businessmen and accountants. Second, the perceived contradictions in ethics and economic theory have led to considerable debate about whether the term “business ethics” is actually an oxymoron [3, p. 4]. Third, teaching accounting ethics is too trivial to have any deterrent effect compared to technical accounting knowledge. The results of surveys conducted among managers reveal disturbing attitudes of people involved in business activities. At the same time, accounting professionalists communicate that ethical education in this field is very important.

The empirical evidence collected at Western universities indicates that students of economics tend to show less interest in the public good than students in other disciplines, or than they did before they started studying economics [4; 5]. The same time the Buddhist ethical framework emphasizes the importance of communication (right speech) and social responsibility (right livelihood) in moral behavior. Both are particularly relevant to the work of an accounting professional. The emphasis on communication is important because one of the main goals of accounting is to faithfully represent the financial position

of an enterprise. The emphasis on proper livelihood is very strong in Buddhist ethics and reflects the belief that individual ethics should include the social responsibility that comes with doing business. Right conduct requires that one's behavior does not cause harm to others. In modern society, the no-harm principle can be interpreted as "fair" trade or an arm's length transaction between the two interested parties involved. While some of these principles are more about personal conduct, several of them (no lying or defrauding) are directly related to the core values of the Accountants' Code of Professional Conduct. The importance of "right view" (understanding the Buddha's Four Noble Truths) is the basis of ethical motivation and behavior. It is especially important to understand the law of cause and effect — if the interconnectedness of human behavior is well understood, it automatically becomes clear that many of the negative consequences of unethical behavior will eventually "return to the perpetrator" (karmic principle). This is crucial in the correct analysis of the effects of human activity [3, p. 18] and at the same time it is the best approach to developing practical wisdom and virtues. Most people see interconnectedness only in the short term, which also has negative consequences for business. Ignoring the risk that entails a conflict of interest, focusing on quick profit, enterprises often disregard the interconnectedness with those who may be harmed by their actions, and the negative effects that do not necessarily involve legal consequences, in the form of, for example, loss of reputation, customer trust and cooperators. Also, many accounting scandals are the result of failing to recognize the long-term implications and personal consequences inherent in providing financial services to clients. The best approach to cultivating "right view" in Buddhist doctrine is the proper practice of meditation ("mindfulness"). Modern neurologists have verified its effectiveness in the mental, emotional and physiological development of the brain of business practitioners. In "compassionate" meditation, the practitioner must reflect on the interconnected relationships of living beings and develop compassion for the suffering of others and joy for the happiness of others. In "cause and effect" meditation, practitioners are required to critically examine and analyze complex scenarios of their existence and identify the correct causes and determinants of their life situation in order to develop appropriate moral responses to their dilemmas. In "identity analysis" meditation, the practitioner must reflect on the ever-changing state of human consciousness and recognize the transient and elusive nature of what constitutes identity.

The proper meditation requires considerable self-control and a higher level of reflective thinking. It is now recognized as an advanced learning strategy. Conducted research on the role of “mindfulness” in the ethics of the organization lead to the conclusion that the processes that build the ethical corporate context seem to be conceptually similar to “collective mindfulness” occurring at the organizational level. Such companies are highly aware of stakeholder interests, as well as the fact that an ethical approach is essential to developing long-term positive relationships with stakeholder groups. These relationships suggest that ethical context is positively related to employee mindfulness, and that both factors contribute to a better understanding and evaluation of the business environment. Cultivating virtue and moral behavior is a never-ending endeavor in life, requiring constant improvement and constant reinforcement. Therefore, the ethics of Buddhism emphasizes the importance of right effort in every aspect and phase of the moral development process. The Buddhist ethical framework offers then four important methodological elements in the development of virtues: right view, right meditation, right concentration, and right effort. Each plays a key role in developing moral sentiments, practical wisdom, transitory virtues, and self-control to guide moral judgment for moral behavior.

Reasuming, the advantage of ethical education offered by Buddhism lies in its comprehensiveness. Professionals educated in this way are not conditioned to think in the short term — they see more than just the immediate benefits of unethical behavior. Educated in a discipline that is part of business education, they have many opportunities to make business decisions, and they are encouraged to assess the long-term and wider effects of these decisions, in accordance with the doctrine of Buddhist philosophy. They are also not limited by specialization and move freely outside the narrow area of the learned discipline [3, p. 19]. They are also more aware of the need to develop the habit of lifelong learning, in accordance with the Buddhist concept of self-improvement. The advantage of such a system of education is then to increase the chances of consolidating learned content (also non-ethical) in long-term memory, thank to emphasising reflection in the teaching process.

References

1. Lau C. A Step Forward: Ethics Education Matters. *Journal of Business Ethics*. 2010. № 92, p. 565–584.
2. Bean D., Bernardi R. Accounting Ethics Courses: A Professional Necessity. *The CPA Journal*. 2005. № 75, p. 64–65.
3. Chang O.H., Davis S.W., Kauffman K.D. (2012). Accounting Ethics Education: A Comparison with Buddhist Ethics Education Framework. *Journal of Religion and Business Ethics*. 2012. № 3, p. 1–23.
4. Frank R., Gilovich T., Regan D. Does Studying Economics Inhibit Cooperation? *Journal of Economic Perspectives*. 1993. № 7, p. 159–171.
5. Ferraro F., Pfeffer J., Sutton R. Economics Language and Assumptions: How Theories Can Become Self-fulfilling. *Academy of Management Review*. 2005. № 30, p. 8–24.

НОТАТКИ

NOTES

НОТАТКИ

NOTES

НОТАТКИ

NOTES

Proceedings of the Conference

**ECONOMICS, FINANCE, BANKING AND EDUCATION:
CURRENT ISSUES OF DEVELOPMENT, ACHIEVEMENTS,
AND INNOVATIONS**

VIII International scientific and practical Internet conference

**Edited by
Prepared by**

**Professor D. V. Zavadska
Yu. Zakharova, Ye. Tkachenko**

Signed for printing by ONEU, Odesa, Ukraine
(Protocol No. 7 dated April 10, 2023)

Conventional printed sheets 13,49. Circulation of 100 copies
Preobrazhenska Str., 8 Odesa 26, conf.oneu@gmail.com

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА, ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА
ТА ОСВІТА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ,
ДОСЯГНЕННЯ ТА ІННОВАЦІЇ**

(6–7 квітня 2023 року, Одеса-Острава,
Україна-Чеська Республіка)

Вступне слово конференції

Тематичні статті авторів

Академічна платформа 1:

«Особливості економічних процесів в умовах воєнного стану»

Академічна платформа 2:

«Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації економіки»

Академічна платформа 3:

«Інноваційні вектори розвитку банківської системи»

Академічна платформа 4:

«Сучасна економічна освіта: інноваційні методи
та цифрові технології»

Мовою оригіналу

(українською та англійською)

Відповідальна за проведення

конференції та випуск

Завадська Д.В., д.е.н, професор

Редагування та

комп'ютерна верстка

Захарова Ю., Ткаченко Є.

Підписано у друк 10.04.2023. (*Протокол № 7*)

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура UkrainianSchoolBook

Ум. друк. арк. 13,49. Тир. 100 прим.

ОНЕУ, м. Одеса, вул. Преображенська, 8

Надруковано у видавництві ТОВ «Центр учбової літератури»

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи

до державного реєстру видавців, виготівників

і розповсюджувачів видавничої продукції:

ДК № 2458 від 30.03.2006 р.

The background features a light blue color scheme with various financial data visualizations. There are line graphs with fluctuating lines, bar charts with vertical bars of varying heights, and scattered numerical values and percentages. Some of the visible numbers include 1,165, 7.56, 306, +30, +18, 0.09, +1.15%, +1.53%, 0.12%, 9,498, 22,771, 4,739, 316, -52, 2009, -0.54%, 1.41%, 0.69%, 1.53%, 1.41%, 104, 84, 138, 1.98%, 2.25%, 2.44%, 0.71%, Currency Rates, 10-yr T-bond, 3.37, 0.00, Euro/\$1US, 1.50, 0.0112, \$1US/Yen, 89.09, 0.2800, Pound/\$1US, 1.66, 0.0128, Tokyo, 9,498, -52, -0.54%, 771, 316, and 0.00. The text is centered and uses a dark blue, bold font for the main title and subtitle, and a lighter blue font for the date and location.

**VIII International scientific and practical
Internet conference**

**“ECONOMICS, FINANCE, BANKING
AND EDUCATION: CURRENT ISSUES
OF DEVELOPMENT, ACHIEVEMENTS,
AND INNOVATIONS”**

*(6–7 of April 2023,
Odesa-Ostrava, Ukraine-Czech Republic)*

Proceedings of the Conference